

2024 M. KOVO 18 D.

PRIEGLOBSČIO, MIGRACIJOS IR INTEGRACIJOS FONDO 2021–2027 METŲ VEIKSMŲ PROGRAMOS LAIKOTARPIO VIDURIO PAŽANGOS (TARPINIS) VERTINIMAS

GALUTINĖ VERTINIMO ATASKAITA

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

TURINYS

Turinys	2
Paveikslų sąrašas	3
Lentelių sąrašas	4
Naudojamos santrumpos	5
Įvadas	7
1. Vertinimo pagrindas.....	8
1.1 Vertinimo tikslai, uždaviniai ir klausimai	8
1.2 Vertinimo objektas	10
2. Vertinimo požiūris	13
3. Vertinimas pagal nustatytus kriterijus	15
3.1 Tinkamumas	15
3.1.1 Esama situacija	15
3.1.2 Pagrindiniai poreikiai	17
3.1.3 PMIF veiksmų programoje numatytų veiksmų tinkamumas spręsti egzistuojančias problemas	21
3.2 Veiksmingumas	36
3.3 Suderinamumas	44
3.4 Efektyvumas	49
3.5 ES pridėtinė vertė	53
4. Rekomendacijos	57
1 priedas. PMIF veiksmų programos stebėsenos rodikliai.....	61
2 priedas. Naudoti teisės aktai.....	64
3 priedas. Naudoti antriniai šaltiniai	69

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas 2021–2027 m. PMIF veiksmų programos tikslų struktūra ir orientacinė konkrečių tikslų įgyvendinimui suplanuota lėšų suma (ES ir bendro finansavimo lėšos).....	12
2 paveikslas. Prieglobstį Lietuvos Respublikoje gavę asmenys	16

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Vertinimo uždaviniai ir klausimai	8
2 lentelė. Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus (tinkamumo kriterijus).....	34
3 lentelė. Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus (veiksmingumo kriterijus)	42
4 lentelė. Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus (suderinamumo kriterijus)	48
5 lentelė. Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus (efektyvumo kriterijus).....	53
6 lentelė. Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus (ES pridėtinės vertės kriterijus).....	55
7 lentelė. 2021-2027 m. PMIF veiksmų programos stebėsenos rodikliai	61

NAUDOJAMOS SANTRUMPOS

BEPS	Bendroji Europos prieglobsčio sistema
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
ESF+	Europos socialinis fondas plus
ESFA	VšĮ Europos socialinio fondo agentūra
LR	Lietuvos Respublika
PFSA	Projektų finansavimo sąlygų aprašas
PMIF	Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondas, kaip jis apibrėžtas Reglamente (ES) 2021/1147
PMIF lėšos	Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo (ES) ir bendrojo finansavimo (valstybės biudžeto) lėšos bendrai
PMIF nacionalinė programa	Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinė programa
PMIF veiksmų programa	Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programa
PPC	Pabėgėlių priėmimo centras
Prieglobsčio gavėjai	Asmenys, kuriems LR užsieniečių teisinės padėties įstatyme nustatytais pagrindais ir tvarka yra suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga Lietuvos Respublikoje
SADM	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija
ŠMSM	Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija
Tarpinė institucija	VšĮ Europos socialinio fondo agentūra (ESFA)

Trečioji šalis	Valstybė, kuri nėra Europos Sąjungos valstybė narė
Trečiųjų šalių piliečiai	Trečiųjų šalių (ne Europos Sąjungos valstybių narių) piliečiai arba asmenys be pilietybės
TS	Techninė specifikacija, pagal kurią atliekamas vertinimas (parengta SADM)
VSAT	Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos
URC	Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras
UTPI	Lietuvos Respublikos užsieniečių teisinės padėties įstatymas
Užimtumo tarnyba	Užimtumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
Užsieniečiai	Asmenys, kurie nėra Lietuvos Respublikos piliečiai
Vadovaujančioji institucija	Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Užsieniečių integracijos grupė ir Finansų departamento Finansų skyrius
VRM	Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija

IVADAS

Remiantis 2023 m. spalio 26 d. sudaryta viešojo pirkimo sutartimi Nr. D4-247 dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos laikotarpio vidurio pažangos (tarpinio) vertinimo paslaugų tarp Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM) ir paslaugų teikėjo UAB „BGI Consulting“, teikiama galutinė vertinimo ataskaita.

Šioje tarpinio vertinimo ataskaitoje pateikiama Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021-2027 m. veiksmų programos (toliau – PMIF veiksmų programa) intervencijų analizė pagal tinkamumo, veiksmingumo, suderinamumo, efektyvumo ir ES pridėtinės vertės kriterijus.

Intervencijų analizės pagal kiekvieną vertinimo kriterijų išvados pateikiamos atskirame poskyryje. Kiekvieno šio poskyrio pabaigoje pateikiamas apibendrinimas ir pasiūlymai pagal konkretų kriterijų aprašančius vertinimo klausimus, kaip jie suformuluoti tarpinio vertinimo techninėje specifikacijoje.

Ataskaitos pabaigoje pateikiamos pagrindinės rekomendacijos dėl galimo PMIF veiksmų programos intervencijų ir administravimo sprendimų gerinimo.

Kadangi vertinimo metu PMIF veiksmų programa tik pradedama įgyvendinti – yra paskelbta tik nedidelė dalis visų planuojamų kvietimų teikti paraiškas, projektai tik pradedami įgyvendinti – tarpinis vertinimas remiasi prieinamuose, su PMIF veiksmų programos įgyvendinimu susijusiuose dokumentuose, kuriuose aprašyti planuojami veiksmai, pateikiama informacija. Rekomendacijos dėl 2021-2027 m. PMIF lėšomis galimų įgyvendinti intervencijų, kurios geriau prisidėtų sprendžiant aktualias problemas, suformuluotos remiantis vertinimo metu viešai prieinama informacija¹.

Vertinimo veiklos vykdytos 2023 m. gruodžio – 2024 m. vasario mėnesiais. Paskutinė data, kuomet tikrinti vertinime naudojami PMIF veiksmų programos įgyvendinimo duomenys (paskelbti kvietimai teikti paraiškas, pasirašytos sutartys ir pan.) – 2024 m. vasario 15 d.

¹ Gali būti, kad dalis vertintojų šioje ataskaitoje pateikiamų pasiūlymų atitinka Vadovaujančiosios institucijos ar projektų vykdytojų jau planuojamas veiklas

1. VERTINIMO PAGRINDAS

1.1 VERTINIMO TIKSLAI, UŽDAVINIAI IR KLAUSIMAI

Pagrindinis atliekamo **vertinimo tikslas**, nurodytas techninėje specifikacijoje (toliau – TS) – įvertinti Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos įgyvendinimo pažangą, siekiant pagerinti jos kokybę bei patobulinti jos valdymą.

Siekiant pagrindinio numatomo atlikti vertinimo tikslo, bus būtina įgyvendinti šiuos pagrindinius **vertinimo uždavinius**²:

- išanalizuoti ir įvertinti PMIF veiksmų programos įgyvendinimo pažangą bei nustatyti PMIF veiksmų programos investicijų tinkamumą, efektyvumą, rezultatyvumą, suderinamumą, ES pridėtinę vertę ir kitus aspektus, nurodytus Geresnio reguliavimo gairėse;
- įvertinti PMIF veiksmų programos valdymo procesus;
- pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl PMIF veiksmų programos investicijų tinkamumo, efektyvumo, rezultatyvumo, suderinamumo, ES pridėtinės vertės didinimo bei PMIF veiksmų programos valdymo procesų tobulinimo.

Šie uždaviniai vertinimo techninėje užduotyje detalizuojami pateikiant konkrečius vertinimo klausimus. Vertinimo uždaviniai ir juos atitinkantys vertinimo klausimai pateikiami lentelėje.

1 LENTELĖ. VERTINIMO UŽDAVINIAI IR KLAUSIMAI

Vertinimo uždavinys	Vertinimo kriterijus ³	Vertinimo klausimai
11.1.1. išanalizuoti ir įvertinti PMIF veiksmų programos įgyvendinimo pažangą bei nustatyti PMIF veiksmų programos investicijų tinkamumą,	Tinkamumas (angl. <i>relevance</i>)	Kiek PMIF veiksmų programa yra pagrįsta, aiški ir tinkama, atsižvelgiant į nacionalinius ir ES tikslus bei tikslinių grupių problemas ir poreikius? Kiek PMIF veiksmų programoje numatyti finansiniai ištekliai yra pakankami veiksmų programos tikslams pasiekti? Ar tinkamai pasirinktos tikslinės grupės (t. y. tos, kurioms labiausiai reikia pagalbos) ir joms skirtų intervencijų apimtys?

² Nurodyti TS

³ Kai kurių vertinimo kriterijų pavadinimai lietuvių kalba pakoreguoti vertintojų, siekiant naudoti lietuviškoje viešosios politikos programų vertinimo erdvėje nusistovėjusius terminus, kurie yra apibrėžti ES struktūrinės paramos vertinimo gairėse (LR finansų ministerija). Greta nurodomas originalus angliškas terminas, naudojamas TS. Kai kurių vertinimo kriterijų pavadinimų lietuvių kalba korekcijos nekeičia vertinimo klausimų, į kuriuos turi būti atsakyta, formos ar turinio.

Vertinimo uždavinys	Vertinimo kriterijus ³	Vertinimo klausimai
efektyvumą, rezultatyvumą, suderinamumą, ES pridėtinę vertę ir kitus aspektus;		Kokiu mastu PMIF veiksmų programa geba reaguoti į pokyčius ir prisitaikyti prie jų (įvertinti išlaidų perskirstymo, (ne)esminių pakeitimų procedūras, atvejus, kai reikia greitai reaguoti ir prisitaikyti įsitikus krizėms ar sudėtingoms situacijoms ir pan.)?
		Ar parinktos PMIF veiksmų programos intervencijos yra tinkamiausios konkrečios srities/tikslinės grupės/ tikslinės teritorijos problemų sprendimui? Kodėl? (TS priskirta efektyvumo kriterijui)
	Veiksmingumas (angl. <i>effectiveness</i>)	Kokia pažanga padaryta įgyvendinant PMIF veiksmų programą siekiant jos tikslų? (vertinant atsižvelgti į PMIF veiksmų programos patvirtinimo momentą ir faktinę jos įgyvendinimo pradžią)
		Kiek PMIF veiksmų programoje numatytų intervencijų gali būti laikomos gerosiomis praktikomis arba yra įrodymų, kad jos yra veiksmingos?
		Kokie vidiniai ir išoriniai veiksniai gali paveikti PMIF veiksmų programos planuojamų intervencijų efektyvumą ir numatytų tikslų pasiekimą laiku? Kaip juos suvaldyti?
		Kaip PMIF veiksmų programa prisideda prie horizontaliųjų principų užtikrinimo?
	Suderinamumas (angl. <i>coherence</i>)	Kaip PMIF veiksmų programos skirtingos intervencijos dera tarpusavyje (vidinė darna) siekiant tikslų bei su kitomis panašių tikslų intervencijomis, finansavimo šaltiniais ir programomis (išorinė darna) ir ar nėra persidengimo? Jei yra intervencijų dubliavimasis, kiek jis pateisinamas?
		Kokie yra numatyti finansavimo iš skirtingų šaltinių koordinavimo mechanizmai ir kaip jais naudojamas?
	Efektyvumas (angl. <i>efficiency</i>)	Įvertinti administracinės naštos proporcingumą Fondo dalyviams; užtikrinimą, kad į projektus nebūtų įtraukiami nebūtini ir išlaidas didinantys atributai (angl. <i>no gold plating</i>); ar ir kaip teikiama techninė pagalba siekiant užtikrinti sklandų administracinį darbą; kaip ir kokia apimtimi supaprastintų išlaidų apmokėjimo taikymas padeda sumažinti administracinę naštą?
	ES pridėtinė vertė (angl. <i>EU added value</i>)	Kiek PMIF veiksmų programa gali paskatinti pokyčius nacionaliniu mastu (apimties, masto atžvilgiu)?
		Kokios būtų labiausiai tikėtinos pasekmės, jei būtų nutraukta Fondo teikiama parama?
11.1.2. įvertinti PMIF veiksmų programos valdymo procesus	Veiksmingumas (angl. <i>effectiveness</i>) ⁴	Kiek PMIF veiksmų programos valdymo procedūros yra veiksmingos siekiant užtikrinti rezultatyvų PMIF veiksmų programos įgyvendinimą ir tikslų pasiekimą?
11.1.3. pateikti išvadas ir rekomendacijas dėl PMIF veiksmų programos investicijų		Kaip turi būti tobulinamas PMIF veiksmų programos turinys ir kokios papildomos veiklos turėtų būti įtrauktos į PMIF veiksmų programą? Kodėl?
		Kaip PMIF veiksmų programos valdymo procesai galėtų būti

⁴ TS pateikiamas vertinimo klausimas prie veiksmingumo kriterijaus priskirtas vertintojų nuožiūra

Vertinimo uždavinys	Vertinimo kriterijus ³	Vertinimo klausimai
tinkamumo, efektyvumo, rezultatyvumo, suderinamumo, ES pridėtinės vertės didinimo bei PMIF veiksmų programos valdymo procesų tobulinimo.		patobulinti (administraciniu, komunikaciniu, projektų kaštų ir kitais aspektais) ?

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting pagal vertinimo techninę specifikaciją.

Dėl esamo teisinio reglamentavimo, kuomet skirtinguose teisės aktuose **naudojamos skirtingos sąvokos** tiems patiems reiškiniams aprašyti arba iki galo neaiškus naudojamos sąvokos turinys, vertinimo ataskaitoje naudojami sinonimiški terminai, ypač referuojant į konkrečius teisės aktus ar kitus dokumentus. Kalbant apie pagrindinę tikslinę grupę, ji skirtinguose dokumentuose gali būti vadinama trečiųjų šalių piliečiais, užsieniečiais arba migrantais. Vertinimo ataskaitoje dažniausiai naudojama sąvoka „trečiųjų šalių piliečiai“, kuri apima trečiųjų šalių (ne Europos Sąjungos valstybių narių) piliečius arba asmenis be pilietybės. Ši sąvoka pasirinkta todėl, kad ji dažniausiai naudojama PMIF veiksmų programos kvietimuose teikti paraiškas (nors PMIF veiksmų programos dokumente taip pat sutinkama tarsi sinonimiškai naudojama sąvoka „užsieniečiai“). Vertinimo ataskaitoje sąvoka „užsieniečiai“ dažniausiai naudojama, kai kalbama apie visus ne LR piliečius ar referuojama į konkrečius dokumentus. Ten, kur tai aktualu, papildomai skliausteliuose paaiškinama, kokius tiksliai asmenis apima ši sąvoka. Sąvoka „migrantai“ naudojama tik referuojant į konkrečius dokumentus ir suprantama šiuose dokumentuose pateikiama šios sąvokos prasme.

1.2 VERTINIMO OBJEKTAS

Vertinimo objektas – **Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programa.**

PMIF veiksmų programa parengta siekiant prisidėti įgyvendinant nacionalinius tikslus migracijos ir imigrantų integracijos srityse, nustatytus 2021–2030 m. nacionaliniame pažangos plane⁵, Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategijoje⁶ bei

⁵ 2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas, patvirtintas LR Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998

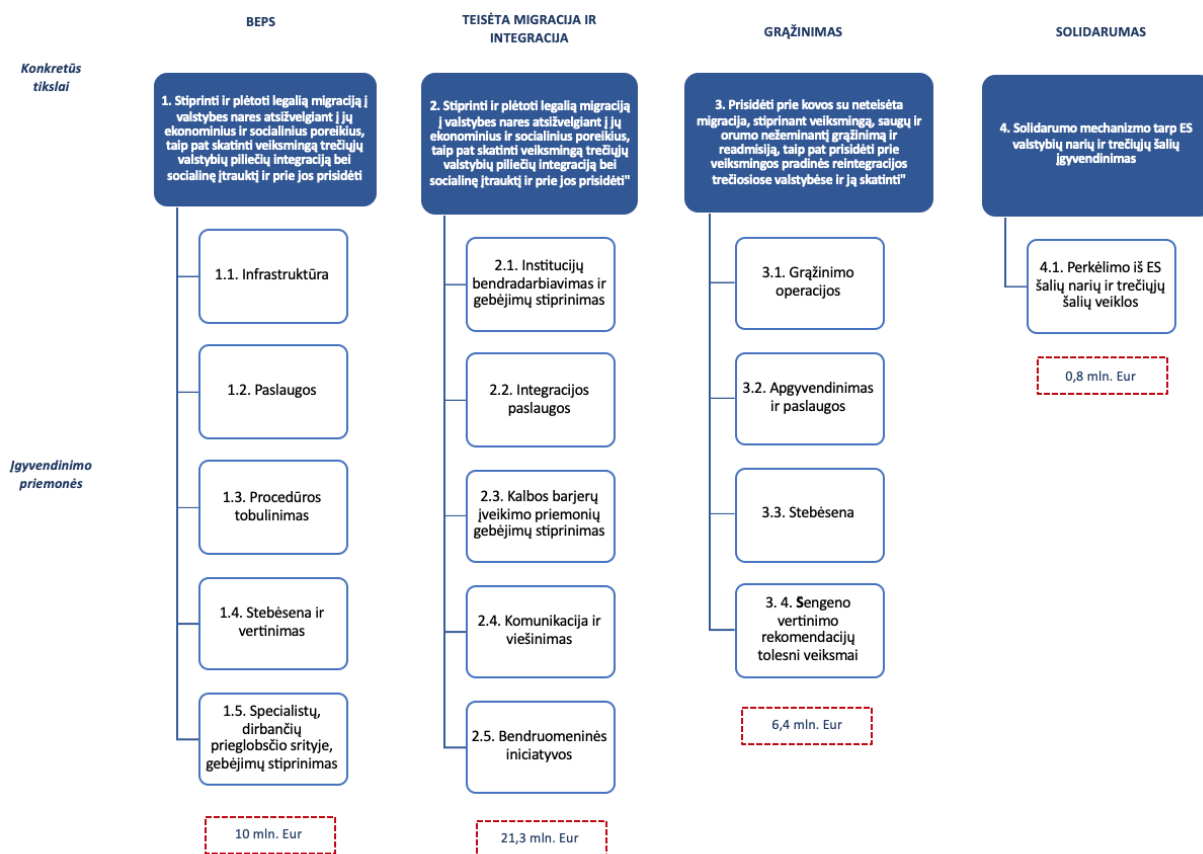
⁶ Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija, patvirtinta LR Seimo 2018 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. XIII-1484

Lietuvos migracijos politikos gairėse⁷. PMIF veiksmų programoje suplanuotos intervencijos apima Reglamente (ES) Nr. 2021/1147 numatytas sritis. Reglamente (ES) Nr. 2021/1147, siekiant pagrindinio ES tikslo – sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, valstybėms narėms keliami tikslai stiprinti priėmimo, prieglobsčio, integracijos ir migracijos sistemas, užkertant kelią spaudimo situacijoms ir ieškant solidarinių sprendimo būdų šioms situacijoms spręsti, užkertant neteisėtus ir nesaugius atvykimo kelius ir pakeičiant juos saugiais ir legaliais. PMIF remia veiksmus, prisidedančius prie šių konkrečių tikslų pasiekimo:

- stiprinti ir plėtoti visus bendros Europos prieglobsčio sistemos (toliau – BEPS) aspektus, įskaitant jos išorės aspektą;
- stiprinti ir plėtoti teisėtą migraciją į valstybes nares atsižvelgiant į jų ekonominius ir socialinius poreikius, taip pat skatinti veiksmingą trečiųjų valstybių piliečių integraciją bei socialinę įtrauktį ir prie jos prisidėti;
- prisidėti prie kovos su neteisėta migracija, stiprinant veiksmingą, saugų ir orumo nežeminantį grąžinimą ir readmisiją, ir skatinti bei prisidėti prie veiksmingos pradinės reintegracijos trečiosiose valstybėse;
- didinti valstybių narių solidarumą ir užtikrinti teisingesnę jų dalijimąsi atsakomybe, visų pirma valstybių narių, kurioms migracijos ir prieglobsčio iššūkiai daro didžiausią poveikį, atžvilgiu, be kita ko, vykdant praktinį bendradarbiavimą.

Kiekvienas šių tikslų įgyvendinamas per nacionalinius PMIF veiksmų programos tikslus, kurie detalizuoti 1 paveiksle. Iš viso PMIF veiksmų programos įgyvendinimui suplanuota 40,1 mln. Eur (ES ir bendro finansavimo lėšos), iš kurių 38,4 mln. skirti veiklų pagal PMIF veiksmų programos tikslus įgyvendinimui ir 1,7 mln. Eur techninei paramai.

⁷ Lietuvos migracijos politikos gairės, patvirtintos LR Vyriausybės nutarimu 2014 m. sausio 22 d. Nr. 79 “Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“

1 PAVEIKSLAS 2021-2027 M. PMIF VEIKSMŲ PROGRAMOS TIKSLŲ STRUKTŪRA IR ORIENTACINĖ KONKREČIŲ TIKSLŲ ĮGYVENDINIMUI SUPLANUOTA LĖŠŲ SUMA (ES IR BENDRO FINANSAVIMO LĖŠOS)

Šaltinis: sudaryta BGI Consulting, remiantis PMIF veiksmų programa bei Komisijos sprendimu Nr. C(2023) 6791 (II priedas)

Vertinimo metu pagal PMIF veiksmų programą buvo paskelbti 7 kvietimai teikti paraiškas ir pradedamos pasirašyti pirmosios finansavimo sutartys⁸.

Pagrindinė PMIF veiksmų programos tikslinė grupė – trečiųjų šalių piliečiai. Šiems asmenims, įskaitant prieglobsčio prašytojus, tiesiogiai skirtos dauguma finansuojamų intervencijų. Sąlyginai nedidelė dalis finansuojamų veiklų skirtos specialistų, dirbančių prieglobsčio ar integracijos srityse, kvalifikacijos kėlimui bei visuomenės informavimui, tolerancijos skatinimui.

⁸ Iki 2024 m. vasario 15 d. buvo pasirašytos dvi sutartys

2. VERTINIMO POŽIŪRIS

Vertinimo planas parengtas ir vertinimo metodai pasirinkti atsižvelgiant į esamą 2021-2027 m. PMIF veiksmų programos įgyvendinimo pažangą. PMIF veiksmų programa dar tik pradeda įgyvendinti, o joje pateikiamas planuojamų veiksmų aprašymas yra gana abstraktus (išskyrus siekiamų rodiklių sąrašą, kuris turi aiškiai nustatytas siektinas reikšmes, žr. 1 priedą). Geriau suprasti planuojamus veiksmus padėjo papildoma pažangos priemonės Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“ ir jos pagrindimo analizė. Sujungus šiuose šaltiniuose pateikiamą informaciją, taip pat remiantis 2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos intervencijų analize, buvo sudarytas planuojamų intervencijų žemėlapis, kurio atžvilgiu buvo atliekami pagrindiniai vertinamieji veiksmai.

PMIF veiksmų programos vertinimas, remiantis TS, atliktas pagal įvairius kriterijus, skirtus skirtingų PMIF veiksmų programos planavimo ir įgyvendinimo aspektų analizei.

Pagal tinkamumo kriterijų (angl. *relevance*) vertintas PMIF veiksmų programos tikslų, suplanuotų veiklų tinkamumas spręsti egzistuojančias problemas. Pagrindinės problemos ir jų priežastiniai ryšiai nustatyti sudarius problemų medžius. Tai leido ne tik įvertinti priėmimo ir prieglobsčio sistemoje esančių problemų įvairovę, bet taip pat nustatyti „centrines“ problemas, kurios dažnai tampa kitų problemų priežastimis.

Pagal suderinamumo kriterijų (angl. *coherence*) vertintas suplanuotų intervencijų tarpusavio suderinamumas bei suderinamumas su kitų šaltinių lėšomis finansuojamomis intervencijomis, skirtoms tiems patiems tikslams ir (ar) toms pačioms tikslinėms grupėms⁹. Suderinamumo kriterijus apėmė tiek intervencijų nepersidengimo tarpusavyje vertinimą, tiek ir jų potencialios sinergijos, siekiant iškeltų tikslų, vertinimą.

Efektyvumo kriterijus (angl. *efficiency*) yra skirtas įvertinti, ar suplanuoti tikslai buvo/bus pasiekti optimaliais resursais, t.y. vertinamas finansinių, personalo, laiko ar panašių sąnaudų bei pasiektų rezultatų santykis. Kadangi atliekamo vertinimo metu PMIF veiksmų programa dar tik pradeda įgyvendinti ir realių projektų efektyvumo įvertinti kol kas nėra galimybių, pagrindinis dėmesys skirtas numatytų taikyti instrumentų, mažinančių administravimo našta, apžvalgai.

Pagal veiksmingumo kriterijų¹⁰ (angl. *effectiveness*) vertintas PMIF veiksmų programos tikslų pasiekimo laipsnis (numatytų ir įgyvendintų tikslų santykis). Kadangi jokie kiekybiniai PMIF veiksmų programos rodikliai dar nėra pasiekti, atsakant į vertinimo klausimus buvo apžvelgta

⁹ Kai kuriais atvejais finansuojamų intervencijų prisidėjimas prie kitomis politikos priemonėmis / programomis siekiamų tikslų gali būti vadinamas papildomumu (angl. *complementarity*)

¹⁰ Angl. *effectiveness* taip pat gali būti verčiamas kaip rezultatyvumo kriterijus

2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos, kitų panašių programų patirtis ir nustatytos pagrindinės rizikos, galinčios sutrukdyti laiku pasiekti suplanuotus rezultatus. Taip pat analizuotos prielaidos – pirmiausiai, iš PMIF veiksmų programos valdymo perspektyvos – prisidėti prie horizontaliųjų prioritetų įgyvendinimo.

ES pridėtinės vertės kriterijus (angl. *EU added value*) naudojamas vertinant ES finansavimo svarbą konkrečių veiklų įgyvendinimui ir tikslų pasiekimui. Vienas iš esminių analizuojamų klausimų – ar PMIF veiksmų programa / atskiros programos veiklos būtų įgyvendintos, jeigu nebūtų prieinamas PMIF finansavimas. Šis klausimas aktualus tiek PMIF veiksmų programos, tiek ir projektų lygmenimis, t.y. keliamas klausimas, ar valstybė imtųsi tokių ar panašių veiklų finansavimo biudžeto lėšomis, ir ar projektų vykdytojai (pagrindė nevyriausybinių sektoriaus organizacijos) ieškotų / rastų kitų finansinių resursų panašioms veikloms įgyvendinti. Siekiant nustatyti ES fondų svarbą įgyvendinant PMIF veiksmų programos veiklas, daroma prielaida, kad, nesant ES finansinės paramos, valstybė apsiribotų pagal ES ir nacionalinį teisinį reglamentavimą privalomų veiklų įgyvendinimu, todėl pagrindinė ES pridėtinė vertė sukuriamą tose srityse, kurios nėra tiesiogiai ir išsamiai reguliuojamos (pvz., specialistų kvalifikacijos kokybė ir patirties mainai, paslaugų tikslinėms grupėms įvairovė ir kokybė ir pan.).

Vertinimo metu atlikta plati antrinių šaltinių analizė (žr. 3 priedą), kuri sudarė prielaidas parengti problemų medžius ir, vėliau, įvertinti suplanuotą PMIF veiksmų programos intervencijų tinkamumą nustatytoms problemoms ir jų priežastims spręsti.

Didelis dėmesys taip pat skirtas ES ir nacionalinio teisinio reguliavimo (žr. 2 priedą) analizei. Priėmimo ir prieglobsčio sistema yra detalai reguliuojama, be to, kaip tik ataskaitos rengimo metu (2024 m. pradžioje) ES vyksta baigiamosios Bendrosios Europos prieglobsčio politikos (toliau – BEPS) reformos tvirtinimo procedūros, o LR Seime svarstoma su Migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemos pertvarkos koncepcija, kurią jau patvirtino LR Vyriausybė, susiję Lietuvos Respublikos užsieniečių teisinės padėties įstatymo (toliau – UTPI) ir kitų teisės aktų pakeitimai. Tiek ES, tiek nacionaliniu mastu vykstantys teisinio reglamentavimo pasikeitimai turės poveikį ir PMIF įgyvendinimui.

Siekiant geriau suprasti ir įvertinti PMIF investicijų tikslus ir kryptis, ekspertai parengė 2014-2020 m. PMIF lėšomis finansuotų projektų duomenų bazę, kuri buvo naudojama kiekybinių duomenų pagal skirtingas intervencijų charakteristikas analizei.

Vertinimo metu atlikti nestruktūruoti interviu su Lietuvos Raudonojo kryžiaus draugijos atstovais ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos bei Užsieniečių registracijos centro atstovais. Papildomai smulkiais klausimais tiesiogiai bendrauta su pavieniais projektų vykdytojais.

3. VERTINIMAS PAGAL NUSTATYTUS KRITERIJUS

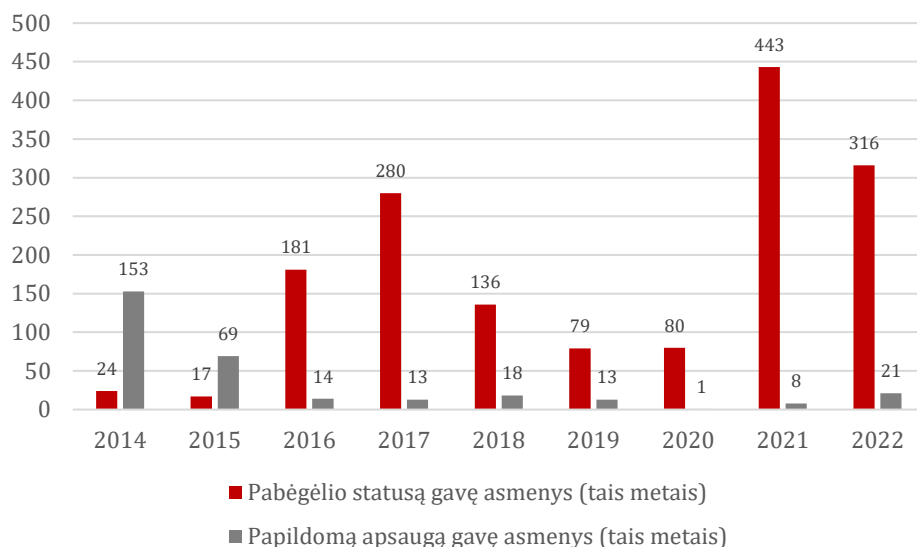
3.1 TINKAMUMAS

Šiame poskyryje aptariama esama situacija ir pagrindinės problemos, susijusios su trečiųjų šalių piliečių priėmimu, prieglobsčiu bei integracija ir vertinamas PMIF veiksmų programos tikslų, suplanuotų veiksmų tinkamumas spręsti egzistuojančias problemas.

3.1.1 ESAMA SITUACIJA

Pastarąjį dešimtmetį nuolat daugėja į Lietuvą atvykstančių ir leidimus nuolat ar laikinai gyventi LR gaunančių užsieniečių (t.y. asmenų, kurie nėra LR piliečiai). Iki 2016 m. į šalį gyventi atvykdavo mažiau kaip 5 tūkst. užsieniečių per metus, 2017 m. šis skaičius pasiekė apie 10 tūkst. asmenų, 2019 m. – jau apie 20 tūkst. asmenų, o 2022 m. šoko iki 80 tūkst. asmenų. Atvykstančių gyventi užsieniečių skaičiaus didėjimas visų pirma siejamas su palankiomis galimybėmis įsidarbinti. Iki 2022 m. apie pusę leidimus gyventi LR gaunančių užsieniečių sudarė atvykstantys dirbti trūkstančių profesijų darbuotojai (tolimųjų reisų krovinių bei keleivių vežėjai, statybos ir kitų pramonės paslaugų sektorių darbuotojai), taip pat stebimas didėjantis aukštos kvalifikacijos darbuotojų (IT, inžinerijos ir kitų profesijų) skaičiaus augimas, nors bendroje atvykstančių dirbti asmenų struktūroje jie kol kas sudaro mažą dalį. Dalį gyventi atvykstančių užsieniečių sudaro atvykstantys studijuoti asmenys. Nuo 2022 m. dėl Rusijos plataus masto karo Ukrainoje žymiai išaugo iš Ukrainos atvykstančių asmenų skaičius. Migracijos departamento prie VRM duomenimis, 2023 m. gruodžio mėn. Lietuvoje gyveno apie 52 tūkst. Ukrainos karo pabėgėlių, kuriems suteikta laikinoji apsauga.

Dalį į šalį atvykstančių užsieniečių sudaro prieglobsčio prašantys asmenys. UTPĮ 86 str. nustatytiems pagrindams prieglobsčio prašytojams suteikiamas pabėgėlio statusas, esant UTPĮ 87 str. nustatytiems pagrindams – suteikiama papildoma apsauga. Kaip matyti 2 paveiksle, prieglobstį LR gavusių asmenų skaičius nuolat svyravo, o pikas pasiektas 2021-2022 m., kuriais labai padidėjo prieglobsčio prašytojų srautas dėl Baltarusijos režimo organizuotų veiksmų skatinant asmenų migraciją neteisėtai kertant LR valstybės sieną.

2 PAVEIKSLAS. PRIEGLOBSTĮ LIETUVOS RESPUBLIKOJE GAVĘ ASMENYS

Šaltinis: Migracijos departamentas prie VRM

Iš kitų šalių į LR perkeliamų prieglobsčio prašytojų skaičius pastarąjį dešimtmetį nebuvo didelis (nuo 6 iki 22 asmenų per metus), išskyrus 2021 m., kai buvo perkelta 212 asmenų, dauguma kurių, dėl sudėtingos politinės ir saugumo situacijos, įgyvendinant ES saugumo priemones) perkelti iš Afganistano.¹¹

Šiuo metu Pabėgėlių priėmimo centras (toliau – PPC) ir Pabradės užsieniečių registracijos centras (toliau – URC) keliose Lietuvos vietovėse viso turi apie 1,2 tūkst. įrengtų vietų asmenų apgyvendinimui. Tam tikras apgyvendinimo vietų rezervas, padidėjus prieglobsčio prašytojų ir neteisėtai sieną kirtusių asmenų, neprašančių prieglobsčio, numatytas PPC, Kybartų URC, savivaldybėse. Siekiant gerinti priėmimo sąlygas, dalį šiame rezerve esančių apgyvendinimo vietų (Kybartų URC ir Panevėžio miesto savivaldybėse) planuojama papildomai gautomis ES lėšomis (ne pagal PMIF veiksmų programą) atnaujinti. Be to, įgyvendinant projektą finansuojamą iš PMIF priemonės „Pagalbos ekstremaliosios situacijos atveju“¹² 2023 m. papildomai įrengta apie 2,2 tūkst. gyvenamųjų vietų 22 savivaldybėse.

Nuo 2017 m. vidutinis metinis trečiųjų šalių piliečių, dėl kurių priimtas sprendimas juos įpareigoti išvykti, grąžinti arba išsiųsti, skaičius svyravo apie 2-2,5 tūkst. asmenų per metus. 2021 m., siejant su tais metais prasidėjusia neteisėtos migracijos per valstybės sieną iš

¹¹ Migracijos departamento duomenimis (Migracijos metraštis 2022)

¹² Projektas Nr. HOME/2022/AMIF/AG/EMAS/TF1/LT/0013 „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“, sutartis tarp SADM ir EK vidaus reikalų ir migracijos direktorato

Baltarusijos banga, šių asmenų skaičius išaugo iki 5,3 tūkst., 2021 m. buvo 3,2 tūkst. asmenų. Iš jų savanoriškai 2021 m. išvyko 473 asmenys, o 2022 m. 679 asmenys.¹³

3.1.2 PAGRINDINIAI POREIKIAI

2014-2020 m. investiciniu laikotarpiu buvo nustatyta įvairaus pobūdžio kliūčių, trukdančių prieglobsčio prašymo procesui ir geresnei trečiųjų šalių piliečių integracijai. Tarp jų, prastos infrastruktūros ir fizinės aplinkos sąlygos, kokybiškos teisinės pagalbos prieinamumo, psichologinės pagalbos trūkumas, sudėtinga integracija tiek dėl tikslinės grupės išsilavinimo, kalbos mokėjimo lygio, tiek ir dėl rezervuoto visuomenės požiūrio į tam tikras imigrantų grupes. Pastarosios, 2021 m. migracijos krizės metu visos šios problemos paaštrėjo, o taip pat išryškėjo nauji iššūkiai, susiję su prieglobsčio ir migracijos sistemos pajėgumais administruoti ir aptarnauti reikšmingai išaugusius srautus.

Vienas didžiausių iššūkių siekiant pilnavertiškai integruoti trečiųjų šalių piliečius – **gyvenamojo būsto** prieinamumas. Prieglobstį gavę asmenys iki 6 mėnesių¹⁴ gali gyventi PPC arba šio centro suteiktose patalpose, o pasibaigus šiam laikotarpiui integracija tęsiama savivaldybėse (bendras integracijos laikotarpis PPC, kitose centro suteiktose gyvenamosiose patalpose ir savivaldybės teritorijoje negali būti ilgesnis kaip 36 mėnesiai)¹⁵. Savivaldybėse trūksta socialinių būstų, teisę į šiuos būstus turintys asmenys jų laukia ir kelis metus, todėl realesnė galimybė yra išsinuomoti gyvenamąsias patalpas ir gauti kas mėnesį mokamą gyvenamųjų patalpų nuomos mokesčio dalies kompensaciją¹⁶. Nuo 2024 m. sausio 02 d. įsigaliojus LR paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo pakeitimams, pagal kuriuos metinis nuomojamo būsto nuomos sutartyje nurodytas būsto nuomos mokesčio dydis turi neviršyti 60 procentų faktinių deklaruotų asmens ar šeimos pajamų, neseniai šalyje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių galimybės pasinaudoti šia parama dar labiau sumažėjo, o kai kurioms tikslinėms grupėms (pavyzdžiui, prieglobstį gavusiems asmenims) ši parama tapo faktiškai nepasiekiamą. Taip pat dėl egzistuojančio trečiųjų šalių piliečių pažeidžiamumo (kalbos barjeras, finansiniai sunkumai ir kt.) būsto paieškos gali užsitęsti gerokai ilgiau, nei įprastai vietiniams gyventojams, arba dažnu atveju būti apskritai nevaisingos¹⁷. Trūksta koordinacinės pagalbos trečiųjų šalių piliečių apgyvendinimo problemai spręsti: nėra jokios koordinuojančiosios institucijos, kuri suteiktų informacinę ar kitokią pagalbą, kur ir kaip ieškoti būsto – šis integracijos aspektas paliekamas spręsti nevyriausybiniams organizacijoms arba

¹³ Migracijos metraštis, 2022 m., Migracijos departamentas prie VRM

¹⁴ Išskyrus nelydimus nepilnamečius užsieniečius, kuriems šis laikotarpis gali būti pratęstas, kol jiems sukaks 18 metų

¹⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimas Nr. 998 „Dėl Lietuvos valstybės paramos užsieniečių integracijai teikimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“, 18 punktas

¹⁶ Dydis nustatomas vadovaujantis Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymu.

¹⁷ Valstybės kontrolė, *Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija. Išankstinio tyrimo ataskaita*, 2023

patiems pagalbos reikalingiems asmenims. Situaciją apsunkina ir tai, jog dėl egzistuojančių neigiamų **visuomenės nuostatų** trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu, asmeninės iniciatyvos taip pat dažniausiai neduoda rezultatų – būstai kitokios išvaizdos, kitai religijai ar etninei grupei priklausantiems asmenims nuomojami nenoriai¹⁸. Iš dalies dėl šių nuostatų, trečiųjų šalių piliečiai labai dažnai susiduria ir su gyvenamosios vietos deklaravimo barjeru – būsto savininkai neduoda sutikimo, kad nuomininkai nuomojamame būste deklaruotų gyvenamąją vietą, o tai apriboja tam tikrų socialinių paslaugų prieinamumą (pavyzdžiui, galimybę gauti mokesčių kompensacijas)¹⁹. Taip pat ne visi būsto savininkai sutinka registruoti nuomos sutartis, dėl ko prarandama galimybė gauti būsto nuomos dalies kompensaciją.

Problemų kyla ir savivaldybių administracijoms, kurios susiduria su socialinio būsto fondo nepakankamumu ir negali operatyviai pasiūlyti apgyvendinimo sprendimų, taip pat dėl dažno migrantų judumo tarp skirtingų savivaldybių kyla su planavimu susijusių sunkumų, kuomet net ir pradėjus būsto teikimo procesus, juos tenka nutraukti dėl duomenų trūkumo apie vidinės asmenų migracijos pokyčius.

Norint organiškai įsilieti į visuomenės gyvenimą, be kita ko, būtina bent šiek tiek mokėti **valstybinę kalbą**. Nors sėkmingos trečiųjų šalių piliečių integracijos siekiama bendradarbiaujant su savivaldybėmis, tačiau, pavyzdžiui, lietuvių kalbos kursai dažniausiai organizuojami tik didmiesčiuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Patys kursų dalyviai apie organizuojamus kursus atsiliepia gana nepalankiai, kadangi jie nėra itin išsamūs; jiems skiriama mažai laiko; taip pat jie ne itin gerai pritaikyti būtent trečiųjų šalių piliečiams – lietuvių kalbos mokoma anglų kalbos pagalba, tačiau ne visi asmenys pastarąją gerai supranta²⁰. Be to, trūksta ne tik pačių lietuvių kalbos mokytojų, galinčių mokyti atvykusiuosius jų gimtosiomis kalbomis, bet ir tinkamo kultūrinio pasirengimo. Verta pastebėti, jog trečiųjų šalių piliečiams persikėlus gyventi į kitą gyvenamąją vietą (iš didmiesčio į provinciją), kalbos kursai dažniausiai nėra pratęsiami ar atnaujinami, tad sukauptos žinios pasimiršta. Taip pat trūksta ne tik lietuvių kalbos kursų, bet ir kultūrinio Lietuvos istorijos, visuomenės pažinimo ugdymo. Pastebima, jog minimalūs kalbos gebėjimai itin praverčia kasdieniame gyvenime – į lietuviškai bent šiek tiek suprantančius užsieniečius Lietuvos gyventojai, įprastai pasižymintys labiau neigiamomis nuostatomis trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu, žiūri palankiau, todėl atvykėliams tampa paprasčiau integruotis į vietos bendruomenes²¹.

Dar viena su švietimu susijusi problema – **nepilnamečių trečiųjų šalių piliečių ugdymas**. Didelė dalis Lietuvos ugdymo įstaigų neturi galimybių sudaryti sąlygų lietuviškai

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ Socialinių paslaugų departamentas prie SAM, VŠĮ „Diversity development group“ projektas „Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams“

²⁰ VŠĮ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Analitinė studija: migrantų ir prieglobsčio prašytojų situacija Lietuvoje*, 2023.p. 18.

²¹ *Ibid.*

nekalbantiems vaikams mokytis lietuvių kalbos²² – kaip ir suaugusiųjų atveju, susiduriama su specialiai paruoštų mokytojų trūkumu, tačiau šiuo atveju situacija dar kiek sudėtingesnė, kadangi vaikus būtina mokyti ne tik kalbos, bet ir kitų dalykų (pavyzdžiui, matematikos, fizikos, geografijos ir t.t.). Vaikai, nemokantys jokios kitos plačiai paplitusios kalbos, sunkiai prisitaiko prie savo bendraamžių ir jau nuo tokio amžiaus susiduria su socialinės atskirties pavojumi. Priklausomai nuo atvykimo į šalį priežasties (bėgimas nuo karo; sudėtingos patirtys kertant sieną iš Baltarusijos ir kt.), nepilnamečiams taip pat būtina suteikti ir psichologo paslaugas²³. Šalyje yra sukurtas 69 mokyklas vienijantis mokyklų, dirbančių su į Lietuvą grįžtančiais/atvykstančiais mokiniais, tinklas. Visgi, dauguma šių mokyklų yra didžiuosiuose miestuose, taip pat, išskyrus kai kurias mokyklas (Vilniaus lietuvių namai, Jonavos rajono ugdymo įstaigos) pagrindinė jų patirtis kaupiama ugdant grįžtančius lietuvių kilmės vaikus bei, nuo 2022 m., karo pabėgėlius iš Ukrainos. Žinios ir patirtis, integruojant lietuviškai nekalbančius, taip pat iš kultūriškai ir švietimo prasme skirtingų šalių atvykusius mokinius, labai ribota. Mokyklų, ypač nepriklausančių tinklų, mokytojai ir kitas personalas gali gauti tam tikras konsultacijas iš mokyklų tinklų koordinuojančios įstaigos (Vilniaus lietuvių namų), kitų mokyklų, tačiau tai greičiau atskirų asmenų geranoriškumu grįsta, bet ne sisteminė pagalba.

Prieglobsčio prašytojai taip pat susiduria su sveikatos paslaugų, o ypač pirminės **psichologinės pagalbos** trūkumu. 2021 m. migracijos krizės metu Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėtojai gavo nusiskundimų iš daugumos tuo metu veikusių užsieniečių registracijos centrų – žmonės skundėsi prasta psichikos sveikata dėl įstaigose taikomų itin griežtų judėjimo apribojimų; privatumo trūkumo; taip pat dėl nežinomybės dėl prieglobsčio suteikimo arba neigiamo atsakymo į prašymą. Itin svarbu pabrėžti ir tai, jog didelė dalis į šalį atvykusių prieglobsčio prašytojų jau būna patyrę didžiules psichologines traumas – nuo politinio persekiojimo, karinių konfliktų, patirtos seksualinės prievartos ar persekiojimo dėl lytinės orientacijos kilmės šalyje iki sudėtingų aplinkybių, patirtų kelionėje į kitą šalį, ypač tais atvejais, kai teko nelegaliai kirsti valstybės sieną. Dar labiau gniuždantis veiksnys – atskyrimas nuo artimųjų ir bendruomenės²⁴. Stebėsenos metu užfiksuota, jog centruose (pavyzdžiui, Pabradės URC) dirba nedidelis skaičius (2–4) reguliariai žmonėms pasiekiamų psichologų, kuris buvo nepakankamas migracijos krizės metu²⁵. 2023 m. vykdytos stebėsenos metu konstatuota, jog dirbančių psichologų skaičius nepakito, tačiau iš centrų gyventojų nebuvo gauta jokių nusiskundimų dėl psichologinės pagalbos prieinamumo trūkumo ar teikiamų konsultacijų kokybės. Tai sietina su gerokai mažesniu URC ir kitose vietose apgyvendintų asmenų skaičiumi, dėl ko yra pagerėjęs psichologų paslaugų prieinamumas²⁶.

²² Sąlygos nepilnamečiams karo pabėgėliams iš Ukrainos ugdyti nustatytos atskirais teisės aktais.

²³ Valstybės kontrolė, *Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija*

²⁴ VšĮ Psichikos sveikatos perspektyvos, *Migrantų ir pabėgėlių psichikos sveikata*, 2023, p. 18–20.

²⁵ Lietuvos Raudonasis Kryžius, *Stebėsenos ataskaita 2022*, 2022, p. 28 – 29.

²⁶ Lietuvos Raudonasis Kryžius, *Stebėsenos ataskaita 2023*, 2024 m. vasaris, p. 43. Prieiga internete: <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/stebesena-2/>.

Lietuvoje prieglobsčio prašytojams yra garantuojama valstybės **teisinė pagalba**, tačiau šioje srityje taip pat susiduriama su nemažais iššūkiais. Remiantis atliktu vertinimu²⁷, nustatytos šios teisinės spragos, ypač išryškėjusios 2021 m. Baltarusijos režimo inicijuotos migracijos krizės metu, užkertančios kelią sėkmingam teisinių paslaugų suteikimui: didelis advokatams mokamų atlyginimų už teisinės paslaugas skirtumas privačiame bei viešajame sektoriuose; advokatų paslaugas prieglobsčio prašytojams užsako ta pati institucija prieš kurią šie advokatai nagrinėjant prieglobsčio prašymus imasi veiksmų; sistemoje egzistuojanti viešųjų pirkimų tvarka iš advokatų reikalauja gerokai didesnių laiko resursų, nei įprastai advokato darbo praktikoje, tačiau paruošiamos paslaugų ataskaitos yra ganėtinai paprastos; pasitaiko atvejų, kuomet neužtikrinamas prieglobsčio prašytojų atstovavimo tęstinumas (keičiantis viešuosius pirkimus laiminčioms advokatų grupėms); nesuteikiama pirminė teisinė pagalba; per maža advokatų kvalifikacija valstybės garantuojamos teisinės pagalbos prieglobsčio prašytojams srityje ir pan. Tyrėjų nuomone, šie iššūkiai sąlygoja menką teisinės pagalbos kokybę bei skatina prieglobsčio prašytojų nepasitikėjimą valstybe²⁸.

Trečiųjų šalių piliečių integracija į **darbo rinką** priklauso nuo įvairių aspektų, tarp kurių asmenų turimas teisinis statusas užimtumo atžvilgiu, kvalifikacija, kalbos mokėjimas bei darbdavių nuostatos, pasirengimas priimti dirbti trečiųjų šalių piliečius. Atvykusiems trečiųjų šalių piliečiams išduodami įvairaus pobūdžio dokumentai, apibrėžiantys jų teises gyventi ir dirbti LR teritorijoje. Įprastai prieglobstį gavusiems asmenims kartu su leidimu nuolat gyventi (gavus pabėgėlio statusą), leidimu laikinai gyventi (gavus papildomos apsaugos statusą) arba nustačius laikinąją apsaugą išduodamas užsieniečio registracijos pažymėjimas, kuriame nurodoma, jog asmuo turi *teisę* likti ir dirbti Lietuvoje. Tačiau to neužtenka, kadangi iš Užimtumo tarnybos būtina gauti *leidimą* dirbti. Kaip rodo praktika, didesnė dalis atvykusių užsieniečių (labiausiai aktualu kalbant apie iš Baltarusijos atvykusius žmones) nesupranta tokios sudėtingos sistemos – trūksta informacijos, pagalbos susipažįstant su administracinėmis procedūromis²⁹. Padėtį apsunkina ir tai, jog esama dviejų užsieniečių registracijos pažymėjimo tipų – juose nurodomos teisės dirbti pagal skirtingus UTPI straipsnius, o tai kelia painiavą ne tik pažymėjimų turėtojams, bet ir darbdaviams – pastariesiems mažėja motyvacija įdarbinti užsieniečius³⁰. Dalis trečiųjų šalių piliečių su jiems išduotais dokumentais negali atsidaryti banko sąskaitų³¹.

Visas šias ir susijusias problemas pagilina visuomenės, įskaitant viešąsias paslaugas teikiančiose įstaigose dirbančius asmenis, **tolerancijos stoka** mažiau pažįstamoms, su tam

²⁷ *Prieglobsčio sistemos vertinimas*, parengta pagal projektą Nr. PMIF-1.2.3-K-01-001, 2022, p. 11 – 16.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Lietuvos Raudonasis Kryžius, *Stebėsenos ataskaita 2022*, 2022

³⁰ *Ibid.*

³¹ Svarbu paminėti, kad tai nėra specifinė Lietuvai problema. Su ja, dėl bankinių paslaugų reguliavimo ypatumų ES, susiduria dauguma šalių. Kiekviena šalis ieško individualių problemos sprendimo būdų. Lietuvoje į Darbo kodeksą įtrauktos išimties, kad UTPI 71 ir 140.8 straipsniuose nurodytiems prieglobsčio prašytojams ir užsieniečiams, kurie turi teisę dirbti, darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios išmokos gali būti mokamos grynaisiais pinigais.

tikrais stereotipais siejamoms grupėms visuomenėje – pavyzdžiui, remiantis 2022 m. apklausos duomenimis, 27,3 proc. Lietuvos gyventojų nenorėtų gyventi kaimynystėje su pabėgėliais, 33,9 proc. – su musulmonais, 23,3 proc. – su irakiečiais, 14,5 proc. – su juodaodžiais; išnuomoti būsto pabėgėliams nenorėtų 33 proc. gyventojų, musulmonams – 37,5 proc., irakiečiams – 26,9 proc., juodaodžiams – 21,6 proc. Palyginimui, daugiau kaip 50 proc. gyventojų nurodo, kad nenorėtų kaimynystėje gyventi su romais, iš įkalinimo įstaigų išėjusiais asmenimis, asmenimis su psichikos negalia; daugiau kaip 50 proc. gyventojų taip pat nenorėtų būsto išnuomoti iš įkalinimo įstaigų išėjusiems asmenims ir romams³². Tai mažina esamų integracijos priemonių veiksmingumą, sutrukdo kai kuriuos trečiųjų šalių piliečiams kylančius iššūkius išspręsti kūrybiškai, visoms šalims lanksčiai prisitaikant prie natūraliai kylančių nepatogumų.

Verta pažymėti, jog dauguma prieglobsčio ir integracijos procesuose kylančių iššūkių yra persidengiantys arba sąlygojantys vieni kitus (t. y. pasižymintys struktūrinėmis savybėmis), todėl, siekiant juos išspręsti, tikslinga laikytis holistinio požiūrio, kuomet derinamos įvairios viešosios politikos priemonės. Šiuo aspektu, PMIF intervencijos turėtų būti planuojamos atsižvelgiant ne tik į labai konkrečius tikslinių grupių poreikius, bet ir į bendrą paslaugų sistemą, siekti spręsti problemų priežastis, o, kur to neįmanoma padaryti PMIF veiksmų programoje prieinamais įrankiais, prisidėti bent prie neigiamų pasekmių mažinimo.

3.1.3 PMIF VEIKSMŲ PROGRAMOJE NUMATYTŲ VEIKSMŲ TINKAMUMAS SPRĘSTI EGZISTUOJANČIAS PROBLEMAS

PMIF veiksmų programa apima visus keturis PMIF reglamente (ES) 2021/1147 numatytus konkrečius tikslus:

1. stiprinti ir plėtoti visus BEPS aspektus, įskaitant jos išorės aspektą;
2. stiprinti ir plėtoti teisėtą migraciją į valstybes nares atsižvelgiant į jų ekonominius ir socialinius poreikius, taip pat skatinti veiksmingą trečiųjų valstybių piliečių integraciją bei socialinę įtrauktį ir prie jos prisidėti;
3. prisidėti prie kovos su neteisėta migracija, stiprinant veiksmingą, saugų ir orumo nežeminantį grąžinimą ir readmisiją, ir skatinti bei prisidėti prie veiksmingos pradinės reintegracijos trečiosiose valstybėse;

³² Lietuvos socialinių mokslų centras ir VŠĮ Diversity Development Group, *Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu: 2022 m.* Prieiga internete: <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2023/01/2022-m.-rugsejo-16-27-d.-duomenys.pdf>.

4. didinti valstybių narių solidarumą ir užtikrinti teisingesnį jų dalijimąsi atsakomybe, visų pirma valstybių narių, kurioms migracijos ir prieglobsčio iššūkiai daro didžiausią poveikį, atžvilgiu, be kita ko, vykdant praktinį bendradarbiavimą.

Siekiant 1-ojo konkretaus tikslo, PMIF veiksmų programoje numatyti veiksmai, skirti priėmimo sąlygų gerinimui:

- apgyvendinimo infrastruktūros plėtra³³;
- paslaugos prieglobsčio prašytojams;
- prieglobsčio srityje dirbančių specialistų gebėjimų (tame tarpe ir gebėjimų atpažinti ir padėti pažeidžiamiesiems prieglobsčio prašytojams) stiprinimas;
- priėmimo sąlygų stebėseną ir vertinimas.

Siekiant 2-ojo konkretaus tikslo, PMIF veiksmų programoje numatyti veiksmai, skirti prieglobstį gavusių asmenų ir kitų trečiųjų šalių piliečių integracijos sąlygoms gerinti:

- integracijos stebėseną, institucijų bendradarbiavimo skatinimas ir gebėjimų stiprinimas;
- Integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimas;
- Viešųjų paslaugų organizatorių ir teikėjų gebėjimų ugdymas (švietimo, sveikatos apsaugos, teisėsaugos, vaiko teisių apsaugos ir panašiose srityse);
- Lietuvių kalbos mokymo metodikų vystymas, centralizuoto vertimo žodžiu koncepcijos vystymas;
- Komunikacijos ir viešinimo veiklos;
- Parama bendruomenės iniciatyvoms.

Siekiant 3-iojo konkretaus tikslo, PMIF veiksmų programoje numatyti veiksmai, skirti trečiųjų šalių piliečių grąžinimo procesams ir rezultatams gerinti:

- priverstinio grąžinimo ir savanoriško grįžimo procesų įgyvendinimas, informacijos apie savanoriško grįžimo galimybes ir privalumus sklaida, priemonės reintegracijos kilmės šalyje palengvinimui ir stebėsenai;
- grąžinamų asmenų apgyvendinimo sąlygų gerinimas, vertimo, teisinių, socialinių ir laisvalaikio paslaugų teikimas, alternatyvių sulaikymui priemonių plėtojimas;
- išsiuntimo operacijų stebėseną;
- Šengeno rekomendacijų įgyvendinimas.

³³ Čia ir toliau pateikiamos vertintojų formuluotės, pagal PMIF veiksmų programoje esančius veiksmų aprašymus

Siekiant 4-ojo konkretaus tikslo, PMIF veiksmų programoje numatyti veiksmai, kuriais remiamas tarptautinės apsaugos prašytojų ir tarptautinės apsaugos gavėjų perkėlimas iš kitų ES šalių narių ar trečiųjų šalių.

PMIF veiksmų programoje suplanuoti veiksmai **turi potencialą prisidėti sprendžiant pagrindines šalyje identifikuotas problemas**, susijusias su trečiųjų šalių piliečių priėmimo sąlygomis ir jiems aktualiomis integracijos priemonėmis. PMIF veiksmų programoje numatytos investicijos į institucinių gebėjimų stiprinimą, materialinių priėmimo sąlygų gerinimą bei tiesioginių paslaugų tikslinėms grupėms teikimą. Visgi svarbu atkreipti dėmesį, kad PMIF veiksmų programoje aprašytos tik planuojamų veiksmų kryptys. Šios kryptys struktūruotos pažangos priemonėje Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“, tačiau tikrasis intervencijų tinkamumas sprendžiant identifikuotas problemas išryškės tik galutinai apsisprendus dėl finansuojamų veiklų: parengus kvietimus teikti paraiškas ir patvirtinus konkrečius finansuojamus projektus (pavyzdžiui, skirtus konkrečioms integracinėms veikloms įgyvendinti).

Apgyvendinimas

Dideli iššūkiai prieglobsčio prašytojų ir nelegaliai valstybės sieną kirtusių asmenų, neprašančių prieglobsčio, apgyvendinimo srityje kilo 2021 m., kuomet per labai trumpą laiką LR valstybės sieną iš Baltarusijos nelegaliai kirto didelis skaičius trečiųjų šalių piliečių. Buvo akivaizdžiai susidurta su apgyvendinimo vietų stoka, juolab kad nelegaliai kirtę sieną asmenys buvo sulaikomi, taigi reikėjo patalpų, atitinkančių ne tik bent bazinės gyvenimo sąlygas, bet ir saugumo reikalavimus. Per labai trumpą laiką siekiant išspręsti apgyvendinimo infrastruktūros trūkumą, buvo priimti įvairūs tarpiniai, laikini sprendimai (apgyvendinimas palapinėse ir pan.), tačiau šiuo metu turimi pritaikytos ir reikalaujamos sąlygos atitinkančios apgyvendinimo infrastruktūros pajėgumai nebūtų pakankami priimti tokios ar panašios apimtios valstybės sieną kertančių migrantų antplūdį.

Patvirtintoje PMIF veiksmų programoje numatyta, kad apgyvendinimo infrastruktūros plėtrai bus ieškoma papildomų finansavimo šaltinių, o PMIF veiksmų programos lėšos bus skiriamos šiuo metu jau turimų apgyvendinimo vietų renovacijai ir alternatyvaus apgyvendinimo vietų pasiūlos didinimui. Tačiau, jau pradėjus įgyvendinti PMIF veiksmų programą, šis pirminis planas buvo pakoreguotas ir 2023 m. pabaigoje pasirašyta sutartis dėl URC migrantų multifunkcinio centro esamos infrastruktūros išplėtimo, sukuriant 75 naujas vietas priėmimo infrastruktūroje³⁴.

Apgyvendinimo infrastruktūra, kaip ir planuota PMIF veiksmų programoje, taip pat plėtojama naudojantis papildomais finansavimo šaltiniais. Įgyvendinant projektą, finansuojamą gal PMIF priemonę „Pagalbos ekstremaliosios situacijos atveju“ (SADM ir EK vidaus reikalų ir

³⁴ Projektas Nr.PMIF-1.01-V-01-01

migracijos direktorato sutartis)³⁵, 2023 m. papildomai įrengta apie 2,2 tūkst. gyvenamųjų vietų 22 savivaldybėse. 2024 m. pradžioje EK taip pat patvirtino SADM kartu su partneriais teiktą paraišką, pagal kurią papildomai skiriama beveik 10 mln. EUR priėmimo infrastruktūros vystymui. Planuojama atnaujinti ir išplėsti turimus apgyvendinimo ir logistinius pajėgumus, kad jie geriau atitiktų priėmimo sąlygas išaugus migracijos srautui. Be to, pagal šiuo metu (2024 m. vasario mėn.) galutinėje tvirtinimo stadijoje esančią Migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemos pertvarkos koncepciją³⁶ planuojama konsoliduoti prieglobsčio prašytojų priėmimo funkcijas vienoje institucijoje, atitinkamai pagerinant apgyvendinimo vietų koordinavimą.

Šiame kontekste ypatingai tikslinga didžiąją dalį anksčiau suplanuotų lėšų skirti alternatyvaus apgyvendinimo vietų savivaldybėse plėtrai. Svarbu, kad savivaldybės taip pat būtų skatinamos pasiūlyti vietas, kurios taip pat yra / galėtų būti naudojamos kitoms bendruomenės reikmėms ir sudarytų tam tikrą apgyvendinimo vietų rezervą.³⁷

Atsižvelgiant į pastaraisiais metais ypač suaktyvėjusį įvairių paslaugų teikimą, taip pat dalyvavimą susitikimuose, posėdžiuose nuotoliniu būdu, dalis 1-ojo tikslo įgyvendinimui skirtų PMIF veiksmų programos lėšų taip pat galėtų būti panaudota kokybiškų, reikalinga kompiuterine ir kita biuro įranga aprūpintų konferencijų kambarių įrengimui. Tokia investicija taip pat prisidėtų prie geresnio reikalingų paslaugų prieinamumo (pavyzdžiui, teisinio konsultavimo, konsultacijų užimtumo klausimais ir pan.).

Paslaugos prieglobsčio prašytojams

Esminių paslaugų prieglobsčio prašytojams finansavimas numatytas PMIF veiksmų programos 1 tikslu. Pagrindinės suplanuotos paslaugos: humanitarinė pagalba, teisinė pagalba, vertimo paslaugos, psichologinė pagalba, sveikatos priežiūros paslaugos. Šios paslaugos realizuoja prieglobsčio prašytojų teises, numatytas UTPI 71 str.

Egzistuojanti teisinių paslaugų kokybės problema, tikėtina, turėtų mažėti, jeigu, kaip planuojama, šių paslaugų viešasis pirkimas ir teisinių paslaugų teikimo sutarčių vykdymo priežiūra bus perduota kitai institucijai (šiuo metu teisines paslaugas perka Migracijos departamentas, bylose prieš kurį paskui šie teisininkai ir dalyvauja). Be to, atsižvelgiant į anksčiau šioje ataskaitoje aptartas problemas, svarstyтина galimybė projektuose, skirtuose teisinių paslaugų teikimui, numatyti papildomas lėšas teisinių paslaugų teikėjų išipareigojimų vykdymo periodinei stebėsenai.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad trečiųjų šalių piliečių, pateikusių prašymą suteikti jiems prieglobstį bei nelegaliai LR sieną kirtusių trečiųjų šalių piliečių (nepriklausomai nuo to, ar jie

³⁵ Projektas Nr. HOME/2022/AMIF/AG/EMAS/TF1/LT/0013 „Pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas ir ankstyva integracija“, finansuotas iš PMIF pagal priemonę „Pagalbos ekstremaliosios situacijos atveju“

³⁶ Patvirtinta 2022 m. gegužės 25 d. LR Vyriausybės nutarimu, atliekamo vertinimo metu svarstoma LR Seime

³⁷ Plačiau žr. *Prieglobsčio sistemos vertinimas*, Mykolo Romerio universitetas, 2022 m. (parengta pagal projektą „Prieglobsčio sistemos vertinimas“ Nr. PMIF-1.2.3-K-01-001)

pateikė prieglobsčio prašymą) būtinoji medicinos pagalba ir būtiniosios paslaugos draudžiami valstybės biudžeto lėšomis³⁸, todėl PMIF veiksmų programos lėšomis turėtų būti remiamos kitos, tikslinei grupei aktualios, tačiau valstybės biudžeto lėšomis nefinansuojamos paslaugos (pavyzdžiui, specializuotos psichologinės pagalbos teikimas ar pan.).

Paslaugos asmenims, dėl kurių yra priimtas sprendimas dėl grąžinimo į užsienio valstybę

Paslaugų asmenims, dėl kurių yra priimtas sprendimas dėl grąžinimo, finansavimas numatytas PMIF veiksmų programos 3 tikslu. PMIF veiksmų programos lėšomis finansuojamos paslaugos apima bazines apgyvendinimo, vertimų ir teisinės pagalbos, socialines ir laisvalaikio paslaugas išsiunčiamiesiems ar savanoriškai išvykstantiems trečiųjų šalių piliečiams. Daliai savanoriškai išvykstančių asmenų papildomai teikiama reintegracijos pagalba, kuri yra individuali ir priklauso nuo konkretaus asmens poreikių.

Svarbu pastebėti, kad nemaža dalis su trečiųjų šalių piliečių grąžinimu susijusių aspektų labai priklauso nuo išorės dimensijos – daugiausiai iššūkių visos ES mastu kyla bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis: dažnu atveju jos nesutinka išduoti naujų tapatybės dokumentų ES šalyje narėje nelegaliai reziduojančiam arba savanoriškai sugrįžti norinčiam asmeniui (esant reikalui) arba apskritai nesutinka įsileisti savo piliečio³⁹. Šie klausimai turi būti sprendžiami politiniu lygiu, o pasiektų (ne)susitarimų rezultatai gali labai ženkliai įtakoti realiai grąžinamų asmenų skaičius. Todėl potencialus grąžintinų asmenų skaičius PMIF veiksmų programos rengimo metu nežinomas. Pavyzdžiui, migracijos krizės metu, vien 2021–2022 m. į trečiąsias šalis (daugiausiai, Iraką) iš Lietuvos savanoriškai grįžo kiek daugiau kaip 1,1 tūkst. asmenų⁴⁰. Šie skaičiai buvo pasiekti bendradarbiaujant politiniu lygiu, teikiant savanoriškai grįžtantiems trečiųjų šalių piliečiams finansinę paramą.

Svarbu pastebėti, kad, įgyvendinant ES migracijos ir prieglobsčio reformą, atsakomybių grąžinimo ir reintegracijos srityje plečiasi FRONTEX funkcijos ir atsakomybės, todėl dalis susitarimų su kilmės valstybėmis, kitų bendrųjų aspektų bus glaudžiau koordinuojama visos ES mastu. Tačiau pats reintegracijos įgyvendinimas priklauso nuo valstybių narių ir čia, siekiant humaniško, oraus ir tvaraus migrantų grąžinimo į kilmės šalis užtikrinimo, kuris ES laikomas itin politiškai svarbiu tikslu bei pagrindiniu veiksmu suvaldant imigraciją į bloką⁴¹, PMIF parama bus itin svarbi. Šiuo metu PMIF veiksmų programoje numatyta, kad reintegracijos pagalba bus suteikta maždaug 15 proc. savanoriškai grįžtančių asmenų (planuojama, kad savanoriškai grįš 667 asmenys, iš kurių 100 bus suteikta reintegracijos pagalba). Tiesa, tokios

³⁸ LR sveikatos draudimo įstatymo 6 str. 5 dalis

³⁹ European Policy Centre, De Bruycker, P., De Somer, M., De Brouwer, Jean. L., *From Tampere 20 to Tampere 2.0: Towards a new European consensus on migration*, 2019, p. 133–141. Prieiga internete: https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2020-01/Publication_Final.pdf.

⁴⁰ Migracijos metraščio 2021, Migracijos metraščio 2022 duomenimis

⁴¹ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai. ES savanoriško grįžimo ir reintegracijos strategija, COM(2021) 120 final, European Commission, 2021 04 27

prognozės siejamos ne tiek su nuosaikiu trečiųjų šalių piliečių (ypač prieglobsčio prašytojų), atvykstančių į šalį, tačiau neatitinkančių leidimo gyventi gavimo sąlygų, srautu, kiek su PMIF finansiniais pajėgumais – pažangos priemonės pagrindime⁴² nurodoma, kad realiai būtų galima planuoti apie 2000 savanoriškai grįžtančių asmenų, tačiau tai sukurtų pernelyg didelį spaudimą PMIF veiksmų programai (PMIF 2013-2020 m. patirtis rodo, kad vienam savanoriškai sugrįžtančiam asmeniui vidutiniškai reikia skirti apie 3 tūkst. Eur⁴³). Planuojamas išsiųsti asmenų skaičius – 2000 asmenų. Esant bent kiek didesniai migracijos srautui, šiuos planus greičiausiai tektų koreguoti (vien 2021-2022 m. iš Lietuvos savanoriškai išvyko 1,1 tūkst. trečiųjų šalių piliečių, dauguma kurių į Lietuvą atvyko migracijos krizės metu).

Be to, atsižvelgiant į EK rekomendacijas, būtų svarbu, kad visiems asmenims, kurie patys išreiškia norą sugrįžti į tėvynę arba sulaukia neigiamo prieglobsčio prašymo sprendimo, valstybė (bendradarbiaudama su NVO arba tarptautinėmis organizacijomis) suteiktų vadinamąsias reintegracijos konsultavimo (angl. *counselling*) paslaugas. Priklausomai nuo grąžinimo etapo ir konkrečių poreikių, konsultantais gali būti policijos, socialinių paslaugų, NVO, savivaldybių atstovai, diasporos kilmės šalyje, taip pat joje veikiančios ES šalių narių ambasados. Remiantis kitų šalių praktika, grįžtančiajam turėtų būti suteiktos ir asmeninio konsultanto paslaugos, siekiant užmegzti artimesnį ryšį ir taip įvedant „saugiklį“ galimiems asmenims ketinimams slapstyti nuo įpareigojančių sprendimų.⁴⁴

Siekiant gerinti reintegracijos pagalbą ir pasiekti geresnius grįžtančių asmenų įsitvirtinimo kilmės šalyje rezultatus, rekomenduojama⁴⁵ tolygų dėmesį skirti ir individualiam, ir bendruomeniniam integracijos lygmenims. Individualiame lygmenyje svarbu įvertinti grįžtančio migranto darbinis įgūdžius, kompetencijas, išsilavinimą arba riziką keliančius veiksnius (pvz., sveikatos būklę), tokiu būdu identifikuojant galima atotrūkį tarp kilmės šalies darbo rinkos poreikių ir individo lūkesčių, bei numatant galimą kvalifikacijų ugdymo pagalbą⁴⁶. Integracijos į bendruomenę sąlygos priklauso nuo to, ar asmuo grįžta į gyvenvietę, iš kurios išvyko, ar į jam nepažįstamą terpę, bendruomenės socio – demografinių charakteristikų, etninės bei religinės sudėties, pilietinių/NVO/bendruomeninių organizacijų pasiskirstymo, nusikalstamumo lygio ir t.t.; taip pat nuo socialinės – ekonominės aplinkos – bendro

⁴² LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. A1-616

„Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinės sutelkties plėtros programos pažangos priemonės Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“ aprašo patvirtinimo“

⁴³ Pažangos priemonės pagrindime pateikiamais duomenimis

⁴⁴ Commission Staff Working Document – The EU framework on return counselling and the Reintegration Assistance Tool, accompanying the document Communication of the Commission to the European Parliament and the Council – The EU strategy on voluntary return and reintegration, SWD(2021) 121 final, European Commission, 2021 04 27

⁴⁵ International Organization for Migration (IOM), *Reintegration Handbook – Practical guidance on the design, implementation and monitoring of reintegration assistance*, 2019. Prieiga internete: <https://publications.iom.int/books/reintegration-handbook-practical-guidance-design-implementation-and-monitoring-reintegration>.

⁴⁶ *Ibid*, p. 18-23.

įsidarbinimo ir pragyvenimo lygio, svarbiausių socialinių paslaugų (sveikatos, švietimo ir kt.) prieinamumo.⁴⁷ Tokių paslaugų užtikrinimui būtina žinoti ir nuolat atnaujinti žinias apie konkrečių regionų / vietovių socio–ekonominę situaciją, kultūrinius aspektus, galimus trukdžius (pavyzdžiui, dėl diskriminacijos lyties, seksualinės orientacijos, religinių įsitikinimų ir pan.) konkrečioms asmenims reintegruotis, turėti kontaktus su vietų, į kurias grįžta trečiųjų šalių piliečiai, NVO, vietos institucijomis. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje reintegracijos paslaugos teikiamos labai nedideliui skaičiui asmenų (2014–2020 m. PMIF nacionalinės programos lėšomis finansuotas reintegracijos paslaugas gavo 34 asmenys), atskirai Lietuvoje vykdyti tokio pobūdžio stebėseną, rengtis išankstinius veikimo skirtingose trečiosiose šalyse planus būtų neefektyvu, todėl PMIF veiksmų programoje numatytas lėšų reintegracijos organizavimui koncentravimas į konkrečias asmeniui teikiamas paslaugas yra tinkamas, su sąlyga, kad, kaip ir 2014–2020 m. PMIF nacionalinės programos įgyvendinimo atveju, tokias paslaugas teiks organizacijos, turinčios patirties įgyvendinant asmenų reintegracijos priemones, nuolat atnaujinančios žinias ir kontaktų tinklą. Rekomenduojama atitinkamus reikalavimus įtraukti į kvietimo teikti paraiškas dokumentaciją.

Integracijos paslaugos trečiųjų šalių piliečiams, turintiems leidimą gyventi Lietuvoje

Paslaugos finansuojamos pagal PMIF veiksmų programos 2 tikslą yra skirtos trečiųjų šalių piliečių geresnei integracijai užtikrinti. PMIF veiksmų programoje numatyta remti įvairias geresnei trečiųjų šalių piliečių integracijai skirtas paslaugas: kalbos mokymą, informavimą, konsultavimą, pilietinį orientavimą ir kt.

Vertinimo ataskaitos rengimo metu (2024 m. vasario mėn.) jau buvo paskelbtas kvietimas teikti paraiškas, patvirtinta paraiška ir laukiama sutarties pasirašymo dėl veiklų, skirtų vieno langelio principu teikti nemokamas konsultacijas ir informaciją trečiųjų šalių piliečiams, siekiant palengvinti jų integraciją LR ir padidinti jų įtrauktį į visuomenę.

PMIF veiksmų programoje taip pat numatyta, kad dalį paslaugų numatoma organizuoti kaip integruotą paketą. Tai – tinkamas sprendimas, kadangi tokiu būdu galima geriau derinti mokymų laiką, mokymai gali būti vykdomi toje pačioje vietoje (mažėja su logistika susiję laiko ir finansiniai poreikiai) ir pan. Siekiant prisidėti prie planuojamų finansuoti mokymų tikslo – paspartinti sėkmingą tikslinės grupės asmenų integraciją Lietuvoje – rekomenduojama prie šių paslaugų paketų papildomai prijungti praktinės pagalbos paslaugas. Ši praktinė pagalba apimtų individualų asistavimą konkrečiose situacijose tikslinės grupės atstovams tvarkantis su pilnavertišku gyvenimu Lietuvoje susijusius klausimus (registracija ar apsilankymas gydymo įstaigoje, kontaktai su švietimo įstaigomis, registracija ir konsultacijos Užimtumo tarnyboje, susipažinimas su vietos bendruomenės organizacijomis, būsto nuoma ar pan.). Šios paslaugos turėtų būti skirtos ne atlikti reikalingas veiklas už integracijos paslaugas gaunantį asmenį, o tik jam asistuoti, padėti, galbūt padėti susikalbėti sudėtingesniais klausimais. Asistentu, kiek

⁴⁷ Ibid, p. 103–107.

tai įmanoma, turėtų būti vienas konkretus asmuo⁴⁸, be to, idealiau atveju šių paslaugų teikime galėtų dalyvauti tarpkultūrinės žinias ir kompetencijas turintys asmenys (pavyzdžiui, patys kažkada atvykę į Lietuvą ir čia integravęsi trečiųjų šalių piliečiai). Aptariama asistento pagalba gali būti itin svarbi pirmą kartą susipažįstant su priskirtu šeimos gydytoju, sužinant apie vaikų priežiūros, ugdymo (tame tarpe neformalaus) galimybes ir pradedant jomis naudotis, tarpininkaujant susipažįstant su bendruomene ir pan. Asmeninio asistavimo konkrečiose praktinėse situacijose paslaugų derinimas su integraciniais mokymais, turėtų veikti sinergiškai ir prisidėti prie sėkmingesnės integracijos. Svarbu paminėti, kad tokios ar panašios veiklos, dažnai ne pilna poreikių apimtimi, yra vykdomos įvairiuose, ypač NVO įgyvendinamuose projektuose (pagalba konkrečioms asmenims ieškant būsto, atsidarant banko sąskaitą ir pan.), tačiau, siekiant išvystyti tokio tipo paslaugų teikimą neseniai į šalį atvykusiems trečiųjų šalių piliečiams, vertėtų įgyvendinti bandomuosius projektus, kurių metu būtų atliekama pasiekimų stebėseną, fiksuojama paslaugos įgyvendinimo eiga, kylantys sunkumai ir, remiantis surinkta informacija bei sukaupta patirtimi, parengtas detalus paslaugos aprašas, kuris vėliau galėtų būti naudojamas plėtojant paslaugas savivaldybėse.

Dalis PMIF veiksmų programos lėšų pagal 2 tikslą, tęsiant 2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos kryptį, bus skirta tiesiogiai **lietuvių kalbos mokymui** ir naujų metodikų kūrimui. Kalba – vienas iš aktualiausių atvykusių trečiųjų šalių piliečių poreikių. Daugelis įvairiuose tyrimuose raportuojamų problemų, susijusių su prieglobstį gavusių asmenų, kitų trečiųjų šalių piliečių sunkumais gaunant jiems priklausančias sveikatos priežiūros, pagalbos įsidarbinant, kitas viešąsias paslaugas, yra sąlygoti pirmiausiai komunikacinių sunkumų. Tiesiogiai iš PMIF veiksmų programos kalbos mokymas bus finansuojamas tik nedideliu kiekiu asmenų (100 asmenų), o kitos lėšos bus skirtos lietuvių kalbos mokymo metodikų ir įrankių kūrimui, siekiant papildyti Užimtumo tarnybos teikiamas paslaugas ir pagerinti jų kokybę, ypač orientuojantis į įrankių skirtų žemesnės kvalifikacijos, mokymosi sunkumus patiriantiems asmenims. Tai tinkamas būdas efektyviai naudoti PMIF lėšas, kadangi Užimtumo tarnybos organizuojami kalbos kursai yra atviri ne tik darbo ieškantiems, bet ir dirbantiems užsieniečiams ir jų šeimos nariams (ES piliečiams ir trečiųjų šalių piliečiams, turintiems leidimą gyventi Lietuvoje ne trumpiau nei metus).

Asmenys lanko kalbos kursus, bet jų trukmė dažniausiai yra nepakankama išmokti kalbą iki reikiamo lygio, taip pat ne visiems paprasta surasti motyvacijos ir laiko pamokoms⁴⁹. Todėl be įprastinių, kvalifikuotų kalbos mokytojų vedamų kursų, vertėtų finansuoti ir kitokių kalbos mokymosi alternatyvų įgyvendinimą, pavyzdžiui, remiant vietos bendruomenių iniciatyvas

⁴⁸ Panašaus modelio paslaugas asmenims su negalia teikia vadinamieji asmeniniai asistentai, kurių tikslas yra įgalinti paslaugas gaunančius asmenis kuo aktyviau dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir didinti jų savarankiškumą.

⁴⁹ Lietuvos migracijos politikos gairės, patvirtintos LR Vyriausybės nutarimu 2014 m. sausio 22 d. Nr. 79 „Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo“

organizuojant „kalbos kavines“, kuriose bendruomenės nariai savanoriai susitinka ir praleidžia laiką tiesiog bendraudami su kalbos besimokančiais asmenimis, ir pan. Tokios ir panašios iniciatyvos turėtų ne tik praktinės kalbos mokymosi, bet ir kultūrinio pažinimo, įsitraukimo į bendruomenę naudas.

Siekiant mažinti dėl kalbos nemokėjimo kylančius iššūkius gaunant užsieniečiams priklausančias paslaugas, lėšos skiriamos vertėjų žodžiu paslaugoms, o taip pat suplanuota investuoti į centralizuotą vertimo sistemą, paremtą informacinių technologijų naudojimu. Informacinių technologijų naudojimas kaip tinkamas sprendimas, mažinant kalbos nemokėjimo barjerus, pasiteisino per migracijos krizę, kai ypatingai trūko vertėjų, jos vis dažniau naudojamos daugelio žmonių kasdieninėje veikloje. Todėl jų papildomas naudojimas, atlaisvinant gyvų vertėjų laiką darbui specifinėse, jautriose srityse (teisinė pagalba, psichologinė pagalba ir pan.), yra racionalus sprendimas. Visgi tam, kad būtų užtikrintas efektyvus PMIF veiksmų programos lėšų panaudojimas, prieš finansuojant informacinių technologijų sprendimus būtina išsamiai įvertinti naujai kuriamų sprendimų poreikį ir nedubliuoti viešai ar už nedidelį narystės mokestį prieinamų pasaulinių bendrovių kuriamų ir nuolat atnaujinamų kalbos įrankių.

Prie trečiųjų šalių piliečių integracijos palengvinimo, užtikrinant geresnį informuotumą, prisidės planuojamos tikslinės grupės informavimo kampanijos, kuriose turėtų būti pateikiama visa aktualiausia informacija apie trečiųjų šalių piliečių teises, šalyje teikiamas paslaugas, jų prieinamumą, taip pat ir rizikas, susijusias su nelegaliu darbu, išnaudojimu, leidimo gyventi Lietuvoje netekimo pagrindus ir t.t. Analizuojant kai kuriuos seniau parengtus informacinius leidinius, pastebima, kad kartais informacija pateikiama labai biurokatiškai, naudojant ištisines teisės aktų citatas, dėl ko tikslinei grupei tokios informacijos nauda labai sumenksta. Siekiant sustiprinti informacinių leidinių poveikį, jų rengimą ir sklaidą reikėtų derinti su finansuojamomis tiesioginio informavimo ir konsultavimo veiklomis, užtikrinti, kad leidiniuose pateiktą informaciją tikslinės grupės asmenys turėtų galimybę aptarti su konkrečiais asmenimis įstaigose, kuriose jie gauna paslaugas (PPC, Užimtumo tarnyboje, savivaldybės administracijoje ir t.t.).

Svarbu pastebėti, kad nors visos aptartos integracinės paslaugos iš esmės yra reikalingos ir atitinka įvairių trečiųjų šalių piliečių poreikius, tačiau teikiant PMIF finansavimą rekomenduojama orientuotis į asmenis / prioritetą skirti asmenims, kurie į Lietuvą atvyko pakankamai neseniai, didesnę dėmesį skiriant asmenims gavusiems prieglobstį ar laikinąją apsaugą. Kaip nurodoma PMIF reglamento (ES) 2021/1147 preambulės 15 punkte, „**Fondo lėšomis turėtų būti remiamos prie trečiųjų valstybių piliečių poreikių pritaikytos priemonės, paprastai įgyvendinamos ankstyvaisiais integracijos etapais, <...>, o intervencinės priemonės, skirtos trečiųjų valstybių piliečiams ir turinčios ilgesnio laikotarpio poveikį, turėtų būti finansuojamos ESF+ ir ERPF lėšomis.**“. PMIF veiksmų programoje, pristatant planuojamas finansuoti integracines paslaugas, naudojami apibendrinti terminai be papildomų požymių – tikslinės grupės, trečiųjų šalių piliečiai. Kaip rodo 2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos projektų finansavimo sąlygų aprašų (toliau – PFSA) analizė, praėjusiu investiciniu laikotarpiu integracijos paslaugų tikslinės grupės dažniausiai taip pat buvo

apibrėžiamos plačiai ir jas gauti galėjo iš esmės bet kuris trečiosios šalies pilietis, turintis leidimą gyventi Lietuvoje⁵⁰. Vertinimo metu jau paskelbtuose 2021-2027 m. PMIF kvietimuose, skirtuose integracijai, taip pat naudojamas platus tikslinės grupės apibrėžimas „Trečiųjų šalių (ne Europos Sąjungos valstybių narių) piliečiai arba asmenys be pilietybės“. Siekiant stiprinti PMIF remiamų ankstyvosios integracijos priemonių prieinamumą ir tikslumą, kvietimuose teikti paraiškas rekomenduotina siaurinti tinkamas tikslines grupes, orientuojantis į neseniai leidimą gyventi gavusius asmenis / atvykusius asmenis, ypač sudėtingoje situacijoje esančius asmenis (pavyzdžiui, prieglobsčio gavėjus, perkeltus asmenis). Laikotarpis, prieš kurį atvykę trečiųjų šalių piliečiais laikomi tinkamais pareiškėjais, turėtų būti nustatytas atsižvelgiant į konkrečias remiamas veiklas, pasitarus su socialiniais–ekonominiais partneriais, o atspirties tašku galėtų būti Lietuvos valstybės paramos užsieniečių integracijai teikimo sąlygų ir tvarkos apraše (18 punkte⁵¹ nustatytas maksimalus bendras integracijos – integracija PPC ar kitose šio centro suteiktose patalpose ir integracija savivaldybėje bendrai – laikotarpis yra 36 mėnesiai.

Integracijos laikotarpio aspektas ypatingai aktualus įgyvendinant PMIF veiksmų programoje suplanuotas užimtumo ir verslumo skatinimo veiklas. Darbas ir pajamos yra kritiškai svarbios sėkmingos integracijos sudedamosios dalys, todėl šiems aspektams dėmesys turi būti skiriamas nuo pat integracijos proceso pradžios. Todėl PMIF lėšomis tinkamiausia remti neseniai į šalį atvykusių, galbūt menkus lietuvių kalbos gebėjimus turinčių asmenų užimtumo ir verslumo ugdymo iniciatyvas. Mentorystės programos yra tinkamos ir aktualios, tačiau jos labiausiai galėtų būti orientuotos į veiklose dalyvaujančių trečiųjų šalių piliečių jau turimus įgūdžius, gebėjimus, kvalifikacijas (pavyzdžiui, atsižvelgiant į tai, kokia veiklas asmuo užsiėmė prieš atvykdamas į Lietuvą). Vėlesniais gyvenimo šalyje metais, taip pat kai asmeniui reikalingas perkvalifikavimas (išskyrus galbūt anksčiau minėtus atvejus, kai atvykę trečiųjų šalių piliečiai rengiami tapti vertėjais, tarpkultūrinių santykių asistentais, planuojamais įdarbinti prieglobsčio sistemoje), prasmingiau šias veiklas palikti nuolat šiose srityse veikiančioms vietos institucijoms (Užimtumo tarnybai, verslo asocijuotoms struktūroms ir pan.). Juolab kad 2021–2027 m. ES fondų investicijų programoje, kuri yra vienas iš pagrindinių tokio pobūdžio veiklų finansavimo šaltinių šalyje, migrantai yra išskirti kaip atskira tikslinė grupė, kurios

⁵⁰ Pavyzdžiui, intervencijų pagal priemonę PMIF-2.1.2-K-02, skirtą gerinti integracijos sąlygas, tikslinės grupės apima daug labai konkrečiais požymiais aprašytų grupių (pavyzdžiui, perkelti asmenys), tarp kurių patenka ir šios plačios grupės:

- trečiosios valstybės (ne ES valstybės narės) piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie turi galiojančią leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, išduotą ir (ar) pakeistą UTPĮ 40 straipsnyje nustatytais pagrindais;
- trečiosios valstybės (ne ES valstybės narės) piliečiai arba asmenys be pilietybės, kurie turi galiojančią leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, išduotą ir (ar) pakeistą UTPĮ 53 straipsnyje nustatytais pagrindais.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimas Nr. 998 „Dėl Lietuvos valstybės paramos užsieniečių integracijai teikimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“

individualizuotiems poreikiams turi būti pritaikomos kompetencijų ir gebėjimų, motyvacijos ugdymo priemonės, teikiama parama mokymuisi.

PMIF veiksmų programoje numatyta finansuoti projektus, skirtus trečiųjų šalių piliečių skatinimui specializuotis tokiose srityse kaip vertimas, psichologija, socialinis darbas ir tokiu būdu spręsti vertėjų, kultūros tarpininkų, psichologų (išsamiai išmanančių skirtingas kultūras) trūkumą bei trečiųjų šalių piliečių užimtumo problemas. Tai – gera kombinacija, ypač tais atvejais, kuomet asmens jau turimus gebėjimus ar kvalifikacijas naujomis žiniomis ir kvalifikacijomis galima papildyti sąlyginai greitai (projektų vykdymo laikotarpiu). Tokio pobūdžio intervencijos gali prisidėti sprendžiant vertėjų poreikio trūkumą, paruošiant kitus asmenis, kurie norėtų ir galėtų tiesiogiai prisidėti įgyvendinant prieglobsčio politiką Lietuvoje. Visgi, rengiant konkretaus kvietimo teikti paraiškas dokumentaciją, apsisprendžiant dėl konkrečių projektų finansavimo papildomai reikėtų įvertinti, kokias veiklas yra realu įgyvendinti ir ar yra tikimybė, kad bus tam tinkamų tikslinės grupės asmenų. Pavyzdžiui, neaiški PMIF veiksmų programoje planuojamų investicijų į psichologų (išsamiai išmanančių skirtingas kultūras) mokymus perspektyva – Lietuvoje tam, kad asmuo įgytų psichologo kvalifikaciją ir galėtų konsultuoti asmenis reikia baigti ne vienus metus trunkančias universitetines studijas; galbūt galimas psichologo kvalifikaciją kitoje šalyje įgijusių trečiųjų šalių piliečių pasitelkimas, tačiau tokiu atveju pagrindiniu aspektu taptų diplomo pripažinimas ir su tuo susijusių reikalavimų išpildymas.

Apibendrinant, prasminga toliau remti integruotą paslaugų teikimą, kuomet tikslinės grupės asmeniui iškart teikiamas paslaugų paketas, paremtas holistiniu požiūriu į pagrindinius iššūkius su kuriais susiduria naujoje šalyje gyvenimą pradedantys asmenys / šeimos, ypač, esantys sudėtingoje finansinėje situacijoje, turintys menką išsilavinimą asmenys. Įprastus mokymus, ten kur įmanoma, rekomenduojama derinti su praktine pagalba sprendžiant realias gyvenimiškas situacijas. Siekiant ilgainiui išvystyti gerai veikiančius integracinių paslaugų modelius, kurie būtų taikomi ir ateityje, vertėtų bent dalį PMIF veiksmų programos lėšomis finansuojamų tokių kompleksinių projektų įgyvendinti kaip bandomuosius projektus, kurių metu būtų atliekama pasiekimų stebėseną, fiksuojama paslaugos įgyvendinimo eiga, kylantys sunkumai ir, remiantis surinkta informacija bei sukaupta patirtimi, nustatytos gerosios pamokos, trūkumai, rekomendacijos pokyčiams ir parengtas detalus paslaugos aprašas. Tokie aprašai vėliau galėtų būti naudojami rengiant PMIF veiksmų programos kvietimus teikti paraiškas (apibrėžiant finansuojamas veiklas), taip pat kitais pagrindais plėtojant panašias paslaugas, teikiamas NVO ar valstybės, savivaldybių įstaigų.

Visuomenės nuostatų keitimas

Visuomenės nuostatos trečiųjų šalių piliečių atžvilgiu daugeliu atveju susiformuoja ne iš asmeninės patirties, o iš žiniasklaidos priemonių, socialinių tinklų⁵². Todėl suplanuotoms

⁵² Etninių tyrimų instituto tyrimas, 2019

finansuoti informacinėms kompanijos tenka svarbus vaidmuo viešaisiais informavimo kanalais pristatyti realius integracijos pavyzdžius, visuomenę supažindinti su šalyje gyvenančiais trečiųjų šalių piliečiais, papasakoti sėkmės ir nesėkmių istorijas, siekiant visuomenei sudaryti sąlygas geriau pažinti trečiųjų šalių piliečių, ypač prieglobsčio prašytojų, patirtimis Lietuvoje.

Institucinių gebėjimų stiprinimas

Instituciniame lygmenyje susiduriama su specifinių žinių, kompetencijų trūkumu. Tai apima ne tik kalbos, bet ir tarpkultūrinių skirtumų aspektus. Kai kuriose srityse, tokiose kaip švietimas, dėl didėjančių migrantų srautų reikalingi esminiai pokyčiai, steigiant išlyginamąsias klases, diegiant naujas mokymo metodikas vaikams, kuriems lietuvių kalba nėra gimtoji ir panašiai.

PMIF veiksmų programos lėšos pirmiausiai skiriamos prieglobsčio sistemoje dirbančių specialistų gebėjimų, naujų kompetencijų ugdymui, dalinimosi patirtimi veikloms. Per visą PMIF veiksmų programos įgyvendinimą planuojama, kad mokymuose dalyvaus 600 asmenų.

PMIF veiksmų programoje taip pat nurodoma, kad bus remiamas mokyklų, priimančių lietuviškai nekalbančius vaikus, kompetencijų stiprinimas. Konkretūs veiksmai kol kas neįgyvendinami, tačiau šiuo atveju būtų labai svarbu užtikrinti glaudų bendradarbiavimą su LR švietimo ir mokslo ministerija ir PMIF lėšomis prisidėti mažinant būtent tas spragas, kurios švietimo sistemoje yra aktualiausios.

Atsižvelgiant į tai, kad daugelyje šalies mokyklų ilgą laiką nemokančių lietuvių kalbos vaikų nebuvo ar buvo labai mažai, pedagoginiai darbuotojai neturi patirties dirbant su šia mokinių grupe. Papildomi iššūkiai kyla, kuomet vaikai yra atvykę iš kultūriškai tolimų šalių, nekalba angliškai ar rusiškai. Rekomenduojama, bendradarbiaujant su LR švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – ŠMSM), apsvastyti galimybes suteikti mokykloms, kurios neturi patirties ugdyti vaikų nemokančių lietuvių kalbos, savalaikę praktinę pagalbą (už metodinių priemonių, metodinės pagalbos rengimą atsakinga ŠMSM). Tarp svarstytinų alternatyvų – savivaldybėse PMIF lėšomis planuojamas finansuoti integracines paslaugas (pavyzdžiui, asmeninio asistento, tarpkultūrinio konsultanto ar pan.) paslaugas tikslingai papildyti pagalbos trečiųjų šalių piliečiams integruojantis į švietimo įstaigas funkcijomis (užtikrinant mokyklos ir šeimos bendradarbiavimą, asistuojant mokymo proceso metu ar pan.), centralizuoto metodinių švietimo konsultacijų taško steigimas (pavyzdžiui, Vilniaus lietuvių namuose), nevyriausybinų organizacijų įtraukimas organizuojant tiesioginę savanorių pagalbą mokykloms priimančioms ir ugdant trečiųjų šalių piliečius⁵³ ar panašiai.

2014-2020 m. laikotarpio lėšomis buvo finansuojamas savivaldybių administracijų ir savivaldybėse veikiančių įstaigų ir organizacijų kompetencijų, teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, didinimas. Projektas apėmė 6 savivaldybes (įskaitant didžiąsias), o 2021-2027 m.

⁵³ pavyzdžiui, pagalbos mokiniams savanorių tinklas buvo organizuotas COVID-19 pandemijos metu. Savanoriai padėjo mažiau galimybių turintiems mokiniams mokytis nuotoliniu būdu

PMIF veiksmų programos lėšomis planuojama šias veiklas tęsti kitose 16-oje savivaldybių, taip pat finansuojant jose trečiųjų šalių piliečių integracijos koordinatorių veiklą. Tai tinkamos investicijos stiprinant vietos institucijų gebėjimus, ypač naudinga tai, kad mokymai vyksta atlikus kiekvienoje savivaldybėje teikiamų paslaugų analizę, galima aptarti praktines, aktualias situacijas. Visgi, siūlytina PMIF veiksmų programoje papildomai numatyti veiklas, kuriomis praktinės rekomendacijos, pavyzdžiai būtų pristatyti visoms šalies savivaldybėms (mažesne apimtimi negu atrinktoms 16-ai savivaldybių). Svarbu atkreipti dėmesį, kad 2021-2027 m. PMIF veiksmų programoje didesnis dėmesys skiriamas ir savivaldybėse vykdomai integracijai, numatant nemažą dalį PMIF lėšų pagal antrąją tikslą skirti savivaldybių administracijų įgyvendinamiems projektams.

Papildomas aspektas, kuriam yra skiriama dėmesio PMIF veiksmų programoje – vietos bendruomenių įtraukimas į trečiųjų šalių piliečių integracijos procesus. Pagrindinės planuojamos veiklos – bendruomeninių iniciatyvų rėmimas. Tai labai svarbi veikla, kadangi bendruomenės yra arčiausiai gyventojų esančios organizacijos, įsitraukimas į jų organizuojamas veiklas gali sustiprinti migrantų priklausomybės vietai jausmą, pagerinti jų kasdieninio gyvenimo kokybę, padėti spręsti paprastus buitinius klausimus ir pan.

Tačiau svarstyti, ar nebūtų efektyviau didesnę dalį planuojamų lėšų nukreipti bendruomeninių organizacijų gebėjimų įtraukti migrantus, kaip vieną iš bendruomenėje gyvenančių grupių, gerinimui. Vietos bendruomenių organizacijos yra augantis šalies resursas, didėjant prieinamam finansavimui, techninei paramai, bendruomenės vis aktyviau organizuotai įsitraukia į socialinių ir susijusių paslaugų teikimo, gyventojų užimtumo skatinimo ir panašias veiklas. Bendruomeninių organizacijų tinklas (pirmiausiai, vietos veiklos grupės, taip pat kitos iš bendruomenės kylančios ir bendruomenėje veikiančios organizacijos) veikia visoje šalyje. Kadangi PMIF veiksmų programos resursai yra riboti, rekomenduojama PMIF lėšomis papildomą dėmesį skirti būtent šioms bendruomenės organizacijoms ir organizuoti mokymus, konkrečių idėjų pristatymus, teikti praktines rekomendacijas skatinant ir patariant joms kaip į savo organizuojamas veiklas, 2021-2027 m. investiciniu laikotarpiu pakankamai dosniai finansuojamas ESF+ lėšomis, pritraukti migrantų, prisidėti prie geresnės visos bendruomenės integracijos. Suteikus praktinių žinių ir idėjų, motyvavus vietos bendruomenines organizacijas skirti daugiau dėmesio jų bendruomenėse gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams, tuo pačiu būtų padidintas integracinių ar susijusių veiklų prieinamumas trečiųjų šalių piliečiams gyventiems mažesniuose miestuose, kuriuose šių asmenų yra santykinai mažai, t.y. nepakankama, kad būtų organizuojamos išskirtinai į migrantų integraciją orientuotos iniciatyvos. Vietos bendruomenių iniciatyvos turi potencialą tiesiogiai prisidėti sprendžiant ir tokias aktualias problemas, kurioms PMIF skiriama mažiau dėmesio, kaip praktinių kalbos įgūdžių stoka, menka motyvacija likti Lietuvoje, pasyvus pilietinis dalyvavimas, taip pat prisidėti prie geresnės nedarbingųjų, turinčių įsipareigojimų šeimai migrantų moterų integracijos į visuomenę.

Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus**2 LENTELĖ. APIBENDRINIMAS PAGAL VERTINIMO KLAUSIMUS (TINKAMUMO KRITERIJUS)**

Kiek PMIF veiksmų programa yra pagrįsta, aiški ir tinkama, atsižvelgiant į nacionalinius ir ES tikslus bei tikslinių grupių problemas ir poreikius?

Ar parinktos PMIF veiksmų programos intervencijos yra tinkamiausios konkrečios srities/tikslinės grupės/ tikslinės teritorijos problemų sprendimui? Kodėl?⁵⁴

PMIF veiksmų programa apima veiksmus pagal visus keturis PMIF reglamente (ES) 2021/1147 numatytus konkrečius tikslus. PMIF veiksmų programa atitinka Lietuvos migracijos politikos gairėse keliamus tikslus ir prisideda prie identifikuotų problemų sprendimo (tiek, kiek tai atitinka PMIF tikslus).

PMIF veiksmų programoje atsižvelgiama į svarbiausius poreikius, susijusius su pagrindiniais egzistuojančiais priėmimo ir integracijos sistemų trūkumais. Numatyta finansuoti apgyvendinimo vietų gerinimo veiklas, svarbiausių paslaugų prieglobsčio prašytojams, prieglobstį gavusiems asmenims, išsiunčiamiems asmenims – vertimo, teisinės pagalbos, kalbos mokymo, užimtumo, konsultacijų ir pan. – kokybės ir prieinamumo gerinimo veiklas, prieglobsčio ir integracijos srityse dirbančių specialistų (įskaitant savivaldos lygmenį) kvalifikacijos kėlimo veiklas.

PMIF veiksmų programoje daugiau kaip pusė visų finansinių resursų numatyta veikloms, susijusioms su trečiųjų šalių piliečių integracija. PMIF veiksmų programos aprašymuose, rengiamų kvietimų teikti paraiškas dokumentacijoje atsispindi orientacija į labiau integruotų paslaugų teikimą, naujų sprendimų (ypač kalbos mokymosi) paiešką, kas turėtų prisidėti prie sisteminių pokyčių gerinant integracijos paslaugų kokybę.

Pastebėtina, kad kol kas esamoje dokumentacijoje integracijos priemonės yra planuojamos plačiai tikslinei grupei – trečiųjų šalių piliečiams. Siekiant efektyviau naudoti ribotus resursus ir atsižvelgiant į bendrąją PMIF koncepciją, siūlytina kvietimų teikti paraiškas metu svarstyti ir bent dalyje remiamų integracinių veiklų resursus koncentruoti siauresnei tikslinei grupei, neapimant visų trečiųjų šalių piliečių (nepriklausomai nuo jų gyvenimo šalyje laiko), orientuotis į specifines ankstyvųjų integracijos etapų paslaugas.

Be to reikėtų siekti efektyviai išnaudoti šalyje jau veikiančią užimtumo, socialinių ir susijusių paslaugų sistemą, PMIF lėšomis prisidedant prie geresnio esamų/teikiamų paslaugų pritaikymo trečiųjų šalių piliečių poreikiams. Tai prisidėtų prie *visų asmenų įtraukties* principo stiprinimo, kuris, kaip apibrėžiama EK Integracijos ir įtraukties veiksmų plane⁵⁵, reiškia užtikrinimą, kad visos politikos priemonės būtų prieinamos ir tinkamos visiems, įskaitant migrantus ir migrantų kilmės ES piliečius.

⁵⁴ TS priskirta efektyvumo kriterijui

⁵⁵ Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų planas, COM(2020) 758 final

Kiek PMIF veiksmų programoje numatyti finansiniai ištekliai yra pakankami veiksmų programos tikslams pasiekti? Ar tinkamai pasirinktos tikslinės grupės (t. y. tos, kurioms labiausiai reikia pagalbos) ir joms skirtų intervencijų apimtys?

2021-2027 m. PMIF veiksmų programos, palyginus su 2014-2020 m. PMIF nacionaline programa, biudžetas yra dvigubai didesnis, neskaiciuojant papildomų lėšų, kurios pagal tiesiogines sutartis su EK bus skirtos apgyvendinimo infrastruktūros plėtrai. Daugiausiai lėšų numatyta trečiųjų šalių piliečių integracijai (tiesiogiai paslaugoms apie 12 mln. Eur). Šioje srityje taip pat fiksuojamas ir didžiausias finansavimo augimas, lyginant su ankstesniu laikotarpiu. Svarbu pastebėti, kad kol kas numatytas paremti integracinių veiklų dalyvių skaičius yra labai panašus į tą, kuris buvo paremtas 2014-2020 m. laikotarpio PMIF lėšomis (apie 10 tūkst. asmenų). Tai reiškia, kad 2021-2027 m. yra prielaidos tikslinėms grupėms skirti daugiau ir kokybiškesnių intervencijų, tikėtina, kad daugiau dėmesio bus skirta integracijai savivaldybėse, kuri apima ypatingai svarbų pereinamąjį laikotarpį, kuomet prieglobsčio gavėjai palieka PPC ar kitas apgyvendinimo vietas ir pradeda savarankišką gyvenimą.

Prieglobsčio prašytojų materialinių sąlygų ir paslaugų teikimo užtikrinimui taip pat numatyti didesni finansiniai resursai (beveik 8 mln. Eur), o pačios tikslinės grupės planuojamas dydis, lyginant su praėjusio laikotarpio faktiniu skaičiumi, padidintas apie 30 proc. (iki 7 tūkst. asmenų).

Atsižvelgiant į planuojamus į priėmimo ir prieglobsčio sistemą patekusių asmenų skaičius, gana nuosaikiai atrodo suplanuoti savanoriškai išvykstančių asmenų skaičiai. PMIF veiksmų programoje nurodoma, kad savanoriškai, su PMIF parama išvyks tik 667 asmenys. Toks sąlyginai mažai planuojamas savanoriškai išvykstančių asmenų skaičius labiausiai susijęs su finansiniu spaudimu PMIF veiksmų programai. Pažangos priemonės apraše nurodoma, kad realiai tokių asmenų galėtų būti ir apie 2 tūkst. Tai rodo, kad PMIF veiksmų programos įgyvendinimo metu, matant realų savanoriškai pasiruošusių išvykti asmenų kiekį, gali kilti papildomų lėšų poreikis.

Siekiant optimizuoti viešųjų finansinių išteklių panaudojimą, aktualu nekurti „veidrodinių“ paslaugų, alternatyvių sistemų, skirtų išskirtinai tikslinei grupei, jeigu su nedidelėmis papildomomis investicijomis/pastangomis tikslinė grupė gali naudotis visiems šalies gyventojams skirtomis paslaugomis. Todėl svarbu, rengiant kiekvieną kvietimą teikti paraiškas, ypač kai planuojamos trečiųjų šalių piliečių integracinės veiklos, labai detalčiai įvertinti šalyje jau egzistuojančias paslaugas, ESF+ papildomai suplanuotas remti sritis ir ieškoti būdu kaip sustiprinti iš kitų lėšų šaltinių finansuojamų paslaugų šalies gyventojams geresnį pritaikymą trečiųjų šalių piliečių poreikiams.

Kokiu mastu PMIF veiksmų programa geba reaguoti į pokyčius ir prisitaikyti prie jų (įvertinti išlaidų perskirstymo, (ne)esminių pakeitimų procedūras, atvejus, kai reikia greitai reaguoti ir prisitaikyti ištikus krizėms ar sudėtingoms situacijoms ir pan.)?

PMIF veiksmų programa yra suplanuota pakankamais stambiais tikslais, pateikiant tik indikatyvius planuojamų finansuoti veiklų aprašymus ir planuojamas pagrindines pasiekimų rodiklių reikšmes. Konkrečios veiklos labiau detalizuotos pažangos priemonėje, tvirtinamoje LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu, kurioje jau nurodyti pareiškėjai bei kiekvienai veiklai/poveiklei planuojami finansiniai ištekliai. Dauguma smulkesnių pakeitimų (lėšų perskirstymas PMIF veiksmų programos tikslo viduje ir pan.)

gali būti atliktos pakankamai paprastos, įprastos pažangos priemonės keitimo procedūros pagalba ir nereikalauja PMIF veiksmų programos keitimo.

Esant ypatingiems nenumatytiems atvejams, reaguojant į besikeičiančius migracijos srautus ar perkeltiant daugiau asmenų ir dėl to, pavyzdžiui, didinant PMIF įnašą į PMIF veiksmų programą, turės būti daromas PMIF veiksmų programos keitimas ir tvirtinimas EK. Tačiau tai irgi yra įprastos PMIF veiksmų programos valdymo rutinos dalis (2014-2020 m. investiciniu laikotarpiu buvo atlikti keli PMIF nacionalinės programos keitimai).

Šaltinis: BGI Consulting

3.2 VEIKSMINGUMAS

Šiame poskyryje pateikiamos vertinimo pagal veiksmingumo kriterijų išvados. Veiksmingumo kriterijus skirtas įvertinti PMIF veiksmų programos tikslų pasiekimo laipsnį. Atsižvelgiant į esamą PMIF veiksmų programos įgyvendinimo stadiją ir TS pateiktus vertinimo klausimus, pagrindinis dėmesys skirtas veiksnų, kurie gali paveikti PMIF veiksmų programos įgyvendinimą analizei, ir PMIF veiksmų programos potencialo prisidėti prie horizontaliųjų prioritetų pasiekimo vertinimui.

PMIF veiksmų programos įgyvendinimo pažanga

PMIF veiksmų programa pradėta rengta 2019 m. viduryje, 2019 m. spalio mėn. buvo organizuota pirmoji viešoji diskusija. Pirmasis PMIF veiksmų programos projektas neformaliai EK derinimui pateiktas 2020 m. viduryje. 2021 m. kovo mėn. EK informavo apie preliminarai numatomą skirti PMIF lėšų sumą ir pagal tai derinta galutinė PMIF veiksmų programos versija, kurią planuota teikti Stebėsenos komitetui tvirtinti. Tačiau planuotas tvirtinimas atsidėjo, kadangi 2021 m. liepos mėn. prasidėjo vadinamoji migracijos krizė, kuomet per labai trumpą laiką valstybės sieną iš Baltarusijos pusės nelegaliai kirtu didelis skaičius asmenų. Tai buvo beprecedentė situacija migracijos srityje, su kuria Lietuvos institucijos anksčiau nebuvo susidūrusios, pareikalavusi iš naujo įvertinti priėmimo ir prieglobsčio sistemos turimus materialinius ir žmogiškuosius išteklius, jų pakankamumą. Atnaujinta ir Stebėsenos komitete patvirtinta PMIF veiksmų programa EK tvirtinti perduota 2022 m. kovo mėn.⁵⁶

PMIF veiksmų programa patvirtinta 2022 m. rugsėjo 4 d. (EK sprendimas C(2022)6488). Pirmasis kvietimas teikti paraiškas baigėsi (paraiškos pateiktos) 2023 m. rugsėjo 26 d. Iki 2024 m. vasario 15 d. yra paskelbti viso 7 kvietimai ir pasirašytos 2 projektų sutartys.

⁵⁶ Remiantis www.pmif.lt pateikiama informacija

Kadangi PMIF veiksmų programa tik pradeda įgyvendinti, šio tarpinio vertinimo metu nepakanka duomenų pateikti įrodymais grįstas išvadas apie PMIF veiksmų programos įgyvendinimo veiksmingumą. Dėl šios priežasties pagrindinis dėmesys skiriamas veiksniams ir prielaidoms, galintiems prisidėti prie PMIF veiksmų programos (ne)įgyvendinimo, įvertinti.

Horizontaliųjų principų įgyvendinimas

Bendrojo reglamento 9 str. nurodoma, kad Valstybės narės ir Komisija užtikrina, kad įgyvendinant fondus būtų gerbiama pagrindinės teisės ir laikomasi Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos. Rengiant ir įgyvendinant programas turi būti atsižvelgiama į moterų ir vyrų lygybę, lyčių aspekto integravimą. Visais programų etapais itin svarbu užkirsti kelią diskriminacijai dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos. Laikomasi tikslo skatinti darnų vystymąsi.

*Europos Sąjungos pagrindinių teisių Chartija*⁵⁷ grindžiama Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, Europos socialinės chartijos ir kitų žmogaus teisių konvencijų nuostatomis, taip pat bendromis ES valstybių narių konstitucinėmis tradicijomis. 2009 m. gruodžio 1 d., įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Chartija tapo privaloma ir ES valstybėms narėms, o nuo 2020 m. gruodžio 2 d. Europos Komisijos sprendimu, pagrindinių teisių chartijos taikymas ES buvo peržiūrėtas ir parengus strategiją nustatytos keturios taikymo kryptys, kuriomis aktyvinamas Chartijos taikymas valstybėse narėse, siekiama aktyvesnio pilietinės visuomenės organizacijų, teisių gynėjų ir teisingumo srities specialistų įtraukimo⁵⁸.

PMIF veiksmų programoje nurodoma, kad pagrindinis su Chartija susijusių nuostatų laikymosi rengiant ir įgyvendinant PMIF veiksmų programą užtikrinimo garantas – glaudus socialinių ir ekonominių partnerių, NVO, tarptautinių organizacijų, akademinių institucijų atstovų įtraukimas, pirmiausiai per dalyvavimą Stebėsenos komitete. Įvairių grupių interesus atstovaujančių institucijų ir organizacijų dalyvavimas Stebėsenos komitete⁵⁹ sudaro bazines sąlygas užtikrinti, kad į PMIF veiksmų programą nebūtų įtrauktos pagrindinės teisės pažeidžiančios nuostatos.

⁵⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2012/C 326/02

⁵⁸ https://commission.europa.eu/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights/application-charter/eu-strategy-strengthen-application-charter_lt

⁵⁹ Veiksmų programos stebėsenos komitetą sudaro SOCMIN atstovai (4), KM, EIMIN, SAM, VRM (2 atstovai), ŠMSM, Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Socialinės politikos grupės, Nacionalinio skurdo mažinimo organizacijų tinklo, Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovai. Pabėgėlių Tarybos veiklą, viešosios įstaigos „Diversity Development Group“, Jaunimo reikalų agentūros, Mykolo Riomerio universiteto, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuro Šiaurės ir Baltijos šalims, Nacionalinės nevyriausybinių organizacijų koalicijos Vystomojo bendradarbiavimo platformos, viešosios įstaigos Tautinių bendrijų namų atstovai (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. lapkričio 21 d. įsakymas Nr. A1-761 „Dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų nacionalinės programos įgyvendinimo stebėsenos komiteto sudėties patvirtinimo“)

PMIF veiksmų programos 9 lentelėje „Horizontalios reikiamos sąlygos“ nurodyta, kad Stebėsenos darbo reglamente bus numatyta pranešimų apie remiamų veiksmų neatitikimą Chartijai tvarka, tačiau tiesiogiai tokia procedūra minimame darbo reglamente neaprašyta.

PMIF veiksmų programos įgyvendinimo lygmenyje, projektų vykdytojai teikdami paraiškas finansavimui išipareigoja nepažeisti horizontaliųjų principų ir su jais susijusių Chartijos nuostatų. PAFT išskirti horizontalieji principai⁶⁰:

- darnaus vystymosi, įskaitant reikšmingos žalos nedarymo principas⁶¹;
- lygių galimybių ir nediskriminavimo (dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, etninės priklausomybės, religijos, negalios ir kt.), įskaitant prieinamumo visiems reikalavimo užtikrinimą (paslaugų, infrastruktūros, fizinės ar elektroninės aplinkos sprendimai, informacijos, transporto prieinamumas ir pan.).

Visos PMIF lėšomis įgyvendinamos veiklos turi nepažeisti horizontalių principų (pasyvus vaidmuo), o didelė dalis jų ir tiesiogiai prisidėti prie horizontaliųjų principų įgyvendinimo. Tokios veiklos kaip integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimas, teikiama teisinė, psichologinė pagalba tiesiogiai prisideda prie galimos diskriminacijos dėl rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, etninės priklausomybės ir pan. mažinimo per trečiųjų šalių integracijos į visuomenę, darbo rinką, skatinimą. Pozityvų tiesioginį poveikį diskriminacijos mažinimui turės PMIF veiksmų programoje numatyta veikla, pagal kurią bus remiamas trečiųjų šalių piliečiams paslaugas teikiančių asmenų kompetencijų, reikalingų pažeidžiamiems asmenims atpažinti ir paslaugoms jiems teikti, didinimas. Nors suplanuoti PMIF veiksmų programos veiksmų ir veiklos nediskriminuoja dėl lyties, atsižvelgiant į egzistuojančią mažesnio moterų migrančių įsitraukimo į visuomenę situacijai (dėl kultūrinių nuostatų, išipareigojimų šeimai ir kitų priežasčių), vertėtų papildomai apsvarstyti galimybes įprastas integracijos veiklas papildyti elementais, padedančiais pritraukti daugiau socialiai mažiau aktyvių asmenų (dažniau tai moterys) ir tokiu būdu tiesiogiai prisidėti didinant moterų ir vyrų (lyčių) lygybę ir lygias galimybes.

Lygių galimybių ir nediskriminavimo principas žmonių su negalia atžvilgiu suprantamas kaip tai apibrėžta *Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijoje*. PMIF veiksmų programoje nurodoma, kad veiksmų atitikimas šiam principui iš esmės užtikrinamas nacionaliniu lygiu, jį integravus į strateginio valdymo sistemą. Tam tikri privalomi reikalavimai dėl infrastruktūros pritaikymo asmenų su negalia poreikiams yra numatyti statybą reguliuojančiuose dokumentuose. Tačiau daugeliu atvejų praktinis principo realizavimas įvyksta arba neįvyksta

⁶⁰ Kaip numatyta PAFT, kvietime teikti paraiškas taip pat gali būti nustatytas reikalavimas laikytis inovatyvumo (kūrybingumo) principo. Tokie atvejai esamuose PMIF kvietimuose kol kas nenustatyti.

⁶¹ PAFT 244.2 papunktyje detalizuojama, kad laikantis darnaus vystymosi horizontaliojo principo, socialinėje srityje remiami projektai, kuriais sprendžiamos užimtumo, skurdo ir socialinės atskirties, visuomenės sveikatos, švietimo ir mokslo, kultūros savitumo išsaugojimo, tausiojo vartojimo problemos.

projektų lygmenyje. Visgi, svarbu pastebėti, kad dėl negalios įvairovės, žinių apie skirtingus dėl negalios kylančius poreikius projektų vykdytojai gali visiškai to neplanuodami ir nesuprasdami nepašalinti barjerų asmenų su negalia lygiaverčiam dalyvavimui vykdomose veiklose. Todėl, visais atvejais projektų vykdytojams dar paraiškos teikimo metu galėtų praversti papildoma pagalba įsivertinant suplanuotų veiklų atitikimą lygių galimybių ir nediskriminavimo principams.

Pavyzdžiui, pareiškėjams, projektų vykdytojams, projektus vertinantiems subjektams galėtų būti naudinga pasinaudoti pagalbinio Chartijos nuostatų taikymo įrankiu⁶². Rekomendaciniame įrankyje yra pristatomi Europos Komisijos pranešime⁶³ pateiktų rekomendacijų, dėl ES pagrindinių teisių chartijos nuostatų laikymosi kontroliniai klausimai, kurie padeda įsivertinti ar konkretus rengiamas dokumentas arba jo nuostatos turi poveikį Chartijoje įtvirtintoms teisėms. Šie kontroliniai klausimai yra detalizuoti ir pritaikyti skirtingoms įrankio naudotojų grupėms ir skirtingiems įrankio taikymo poreikiams, tokiu būdu užtikrinant, kad skirtinguose planavimo ir įgyvendinimo etapuose Chartijos nuostatos būtų nepažeistos ir proaktyviai įgyvendinamos.

Siekiant pagerinti horizontaliųjų principų supratimą ir sustiprinti teigiamą įgyvendinamų veiklų poveikį, paraiškų teikėjams, projektų vykdytojams vertėtų pateikti tiesiogines nuorodas į minimą ir kitus šaltinius⁶⁴, kuriuose pristatomi praktiniai horizontaliųjų principų išaiškinimai, aptariami konkretūs pavyzdžiai.

PMIF veiksmų programos įgyvendinimo veiksniai

PMIF veiksmų programos įgyvendinimo sėkmė glaudžiai susijusi su politine darbotvarke ir teisinio reguliavimo aplinka.

ES lygmeniu vyksta **Bendrosios Europos prieglobsčio (BEPS) reforma**. ES Taryba ir Parlamentas susitarimą dėl šios reformos, kuria numatoma harmonizuoti šalyse narėse veikiančias prieglobsčio taisykles, pasiekė 2023 m. gruodžio mėn. Naująja reforma siekiama sukurti bendrą sistemą, apimančią visus prieglobsčio ir migracijos valdymo aspektus; užtikrinti didesnę sistemos efektyvumą ir atsparumą migracijos spaudimui; pašalinti traukos į ES veiksnius ir antrinę migraciją; kovoti su piktnaudžiavimu ir teikti didesnę paramą labiausiai paveiktoms valstybėms narėms. Iš viso Migracijos ir Prieglobsčio pakta sudarys 9 dokumentai, kuriuos galutinai patvirtinti numatoma iki 2024 m. balandžio mėnesio. Vienas iš pagrindinių

⁶² <https://www.esinvesticijos.lt/naujienos/igyvendinant-2021-2027-m-es-investicijas-padidintas-demesys-horizontaliuju-principu-laikymuisi>

⁶³ Europos Komisija, „Rekomendacijos kaip užtikrinti, kad būtų laikomasi Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos nuostatų skirstant Europos struktūrinių ir investicinių fondų (ESI fondų) paramą“, *Komisijos pranešimas* (2016/C 269/01)

⁶⁴ Pavyzdžiui, <https://lygybe.lt/veiklos-sritys/lygiu-galimybiu-integravimo-irankiai/>

aspektų, galintis tiesiogiai paveikti PMIF veiksmų programos įgyvendinimą ir lėšų poreikį – Prieglobsčio ir migracijos valdymo reglamentu⁶⁵ reformuojamas solidarumo mechanizmas. Įvedamos privalomo (angl. *mandatory*) bei lankstaus (angl. *flexible*) solidarumo taisyklės. Pagal pirmąją nustatomas minimalus metinis asmenų perkėlimų skaičius iš su daugiausiai atvykėlių susiduriančių arba gaunančių daugiausiai prieglobsčio prašymų valstybių į tas, kurioms tokių iššūkių kyla mažiau. Pastarosioms taip pat keliamas reikalavimas bendrai prisidėti prie mažiausio metinio finansinio įnašo. Antroji taisyklė numato šalių narių laisvę pasirinkti, kiek ir kokio pobūdžio priemonėmis jos pageidauja solidarizuotis. Dabartiniais VRM skaičiavimais, Lietuvai kasmet reikės priimti 158 asmenis arba į ES fondą sumokėti 3,18 mln. eurų per metus⁶⁶. Sprendimą, kurį mechanizmą rinktis, turės priimti LR Vyriausybė.

LR Vyriausybė 2022 m. gegužės 25 d. pritarė **Migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemos pertvarkos koncepcijai**, pagal kurią trečiųjų šalių piliečių priėmimo sąlygų užtikrinimo funkcijos būtų konsoliduotos vienoje institucijoje. Planuojama paskirti Priėmimą užtikrinančią įstaigą, kurios savininko teises ir pareigas įgyvendintų SADM. Ši įstaiga būtų atsakinga už prieglobsčio prašytojų ir trečiųjų šalių piliečių apgyvendinimą (į šią sąvoką nebepatektų sulaikytų trečiųjų šalių piliečių laikymas) ir su tuo susijusias paslaugas (įskaitant teisinės pagalbos). Prieglobsčio prašytojai, pateikę prašymus suteikti prieglobstį pasienio kontrolės punktuose, tranzito zonose ar netrukus po neteisėto LR valstybės sienos kirtimo, iki priimamas sprendimas įleisti juos į LR, apgyvendinami laikino apgyvendinimo vietoje (palyginimui, pagal šiuo metu galiojantį reguliavimą šie asmenys apgyvendinami pasienio kontrolės punktuose, tranzito zonoje ar VSAT). Šias laikino apgyvendinimo vietas valdytų ir administruotų Priėmimą užtikrinanti įstaiga. Šios vertinimo ataskaitos rengimo metu (2024 m. vasario mėn.) reikalingi UTPI pakeitimai yra paskutinėse svarstymo stadijose LR Seime. Juos priėmus ir parengus reikalingus Priėmimą užtikrinančios įstaigos steigimo (ar reorganizavimo) dokumentus, jai būtų perleistos kai kurios šiuo metu VSAT ar Migracijos departamento vykdomos funkcijos, dėl ko dalis PMIF veiksmų programoje suplanuotų intervencijų turės būti peržiūrėtos, priklausomai nuo naujo funkcijų ir atsakomybių pasiskirstymo tarp institucijų ir įstaigų, dalyvaujančių Priėmimo sistemoje. Todėl planuojant investicijas pagal PMIF veiksmų programą (ypač į infrastruktūrą), organizuojant specialistų mokymus, būtina iš anksto apsvaistyti, kaip šios veiklos bus įgyvendintos ir ar išliks planuota jų nauda pasikeitus tam tikroms priėmimo sistemos institucijų funkcijoms.

⁶⁵ Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on asylum and migration management and amending Council Directive (EC) 2003/109 and the proposed Regulation (EU) XXX/XXX [Asylum and Migration Fund] – Letter to the Chair of the LIBE Committee of the European Parliament No. 6365/24, (Interinstitutional File: 2020/0279(COD))*, 2024 02 09. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_6365_2024_INIT&qid=1708680651602.

⁶⁶ <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2155070/viceministras-nepaisant-es-sutarimo-apsispresti-del-migrantu-priemimo-nera-skubos>

PMIF veiksmų programos įgyvendinimas bei, galimai, reikalingi pokyčiai, labai glaudžiai susijęs su būsimais trečiųjų šalių piliečių – prieglobsčio prašytojų ar patenkančių į šalį neteisėtai būdais ir prieglobsčio neprašančių asmenų – **migracijos srautais**. 2021 m. staiga išaugę prieglobsčio prašytojų ir neteisėtai sieną kirtusių trečiųjų šalių piliečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, srautai stipriai paveikė priėmimo sistemą, kadangi išaugo reikalingų apgyvendinimo vietų ir paslaugų apimtys. Vėliau, daliai šių asmenų gavus prieglobstį, natūraliai didėjo integracijos paslaugų poreikis. Vienu metu ženkliai išaugo savanoriškai į kilmės šalis grįžtančių asmenų skaičius. Šie pokyčiai pareikalavo didesnių finansinių resursų ir papildomos pagalbos bei laiko sistemai prisitaikant. Nors pastaruoju metu atvykstančių prieglobsčio prašytojų srautai vėl yra stabilizavęsi, kaip parodė 2021 m. patirtis, tai nereiškia, kad situacija nesikeis ilgą laiką, juolab, kad Lietuva tarp trečiųjų šalių piliečių jau matoma kaip galima imigracijos vieta.

Rusijos plataus masto karas Ukrainoje taip pat labai veikia situaciją regione ir skatina didelius migracijos srautus, kurių apimtis artimiausiais metais labai priklausys nuo sunkiai prognozuojamos karo eigos ir geopolitinės situacijos regione.

Vertinimo metu, pagal PMIF veiksmų programą finansuojami projektai dar tik pradedami įgyvendinti, todėl įvertinti konkrečių **projektų lygmenyje kylančius iššūkius**, kurie galėtų sutrukdyti juos įgyvendinti ir pasiekti numatytus rodiklius, kol kas negalima. Kita vertus, kaip rodo įvairių vertinimų patirtis⁶⁷, egzistuoja keletas standartinių rizikų, su kuriomis susiduria įgyvendinami projektai. Praėjusiu investiciniu laikotarpiu panašios krypties projektuose (t.y. skirtuose infrastruktūros plėtrai, viešųjų paslaugų asmenims teikimu, suaugusiųjų mokymams) projektų įgyvendinimą stabdė išorinės ir vidinės priežastys, dėl kurių projektų vykdytojams reikėjo imtis papildomų sprendimų. Pagrindinės išorinės priežastys – didelė infliacija ir ypač išaugusios statybų kainos, dėl COVID–19 pandemijos sutrikę planuoti mokymai ir kitos tiesioginio kontakto priemonės, taip pat gana sparčiai augęs darbo užmokestis, dėl ko projektai, ypatingai vykdomi NVO, susidūrė su kvalifikuoto personalo samdos problemomis. Pagrindiniai vidiniai iššūkiai, su kuriais įprastai susiduria projektų vykdytojai – viešųjų pirkimų vykdymas (specifikacijų rengimas, ilgos procedūros, galimi apskundimai), žmogiškųjų išteklių stoka administruojant projektą. Kaip rodo 2014–2020 m. investicinio laikotarpio patirtis, daugeliui iššūkių, net ir itin didelių, sprendimai buvo rasti glaudžiai bendradarbiaujant paramą administruojančioms institucijoms (įskaitant ESFA) ir projektų vykdytojams. Žinoma, minimi iššūkiai sąlygojo vėlesnius projektų įgyvendinimo terminus, tačiau planuoti tikslai buvo pasiekti (išskyrus kai kuriuos su statyba susijusius atvejus, kuomet buvo mažinamos suplanuotos objektų statybos/rekonstrukcijos apimtys). Su projekto administravimu susijusius iššūkius palengvinti galėtų ir plečiama supaprastintai apmokamų išlaidų dalis. Kita vertus, beveik visų PMIF lėšomis finansuojamų projektų vykdytojai yra patyrusios organizacijos, ilgą

⁶⁷ Pavyzdžiui, 2014–2020 m. ES fondų investicijų sveikatos srityje poveikio vertinimas, LR sveikatos apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliko UAB „BGI Consulting“, 2024 m.

laiką vykdančios projektus iš įvairių fondų, todėl kylantys vidiniai iššūkiai neturėtų iš esmės sutrikdyti bendrų projektų tikslų pasiekimo.

Igyvendinant PMIF veiksmų programą papildomų iššūkių dėl netinkamų / neveikiančių **valdymo procedūrų** kilti neturėtų. Valdymo ir kontrolės sistema sukurta pagal Bendrojo reglamento 69 ir 71 str. reikalavimus ir nustatytas standartines sąlygas. Be to, svarbu, kad esama valdymo ir kontrolės sistema remiasi ilgamete patirtimi, kadangi paskirtosios institucijos valdymo ir kontrolės funkcijas atliko įgyvendinant 2014–2020 m. PMIF nacionalinę programą, taip pat dalyvauja ES struktūrinių fondų įgyvendinimo sistemoje.

PMIF veiksmų programos valdymo ir kontrolės funkcijas atlieka paskirtosios vadovaujančioji (SADM Užsieniečių integracijos grupė ir Finansų departamento Finansų skyrius), tarpinė (ESFA) ir audito (SADM Centralizuotas vidaus audito skyrius) institucijos⁶⁸. Šioms institucijoms yra priskirtos visos pagal Bendrąjį reglamentą numatytos funkcijos, statistiniai bei finansiniai duomenys, reikalingi PMIF veiksmų programos lėšų panaudojimo stebėsenai, vertinimui, kontrolei ir auditui atlikti, rinkti ir saugoti kaupiami ir saugomi PMIF informacinėje sistemoje. Projektų finansavimo ir administravimo procedūros yra detalios aprašytos ir patvirtintos teisės aktu⁶⁹.

Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus

3 LENTELĖ. APIBENDRINIMAS PAGAL VERTINIMO KLAUSIMUS (VEIKSMINGUMO KRITERIJUS)

Kokia pažanga padaryta įgyvendinant PMIF veiksmų programą siekiant jos tikslų? (vertinant atsižvelgti į PMIF veiksmų programos patvirtinimo momentą ir faktinę jos įgyvendinimo pradžią)

PMIF veiksmų programa patvirtinta 2022 m. rugsėjo 4 d. (EK sprendimas C(2022)6488). Pirmasis kvietimas teikti paraiškas baigėsi (paraiškos pateiktos) 2023 m. rugsėjo 26 d. Iki 2024 m. vasario 15 d. yra paskelbti viso 7 kvietimai ir pasirašytos 2 projektų sutartys. Stebėsenos rodiklių pasiekimas dar nefiksuotas.

⁶⁸ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. liepos 21 d. įsakymas Nr. A1-487 „Dėl funkcijų pasiskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 m. veiksmų programą Lietuvoje“

⁶⁹ Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-517 „Dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“

Kiek PMIF veiksmų programoje numatytų intervencijų gali būti laikomos gerosiomis praktikomis arba yra įrodymų, kad jos yra veiksmingos?

Kadangi PMIF veiksmų programa dar tik pradedama įgyvendinti, jokių įrodymais grįstų gerosios praktikos pavyzdžių kol kas pateikti negalima. Tačiau, remiantis kituose šios ataskaitos poskyriuose aptartais atvejais, kitose srityse anksčiau įgyvendintų intervencijų patirtimi, kaip potencialius gerosios praktikos pavyzdžius galima išskirti PMIF veiksmų programoje pasirinktą požiūrį trečiųjų šalių piliečių integracijai dažniau pasitelkti valstybėje jau egzistuojančius resursus, o PMIF lėšas koncentruoti aspektų, kurie leistų šiuos bendruosius resursus geriau pritaikyti tikslinės grupės specifiniams poreikiams, finansavimui (lietuvių kalbos mokymo Užimtumo tarnyboje atvejis); didinti integracijos paslaugų prieinamumą ir kokybę savivaldos lygiu; centralizuoti vertimo paslaugas, siekiant efektyvaus ribotų resursų panaudojimo; tikslinei grupei paslaugas teikti kaip paketą, užtikrinant jų suderinamumą tarpusavyje. Ar ir kokių mastu šie PMIF veiksmų programoje planuojami veiksmai taps realiomis gerosiomis praktikomis priklausys nuo to, kaip konkrečiame kvietime teikti paraiškas bus formuluojamos remiamos veiklos, kokie reikalavimai jų įgyvendinimui bus nustatyti ir kokia bus įgyvendinamų veiklų kokybė.

Kokie vidiniai ir išoriniai veiksniai gali paveikti PMIF veiksmų programos planuojamų intervencijų efektyvumą ir numatytų tikslų pasiekimą laiku? Kaip juos suvaldyti?

PMIF veiksmų programos įgyvendinimo metu keičiasi teisinis prieglobsčio sistemos reguliavimas, tiek ES, tiek ir nacionaliniu lygiu (papildomi, nesusiję su ES BEPS reforma). ES mastu numatyti pakeitimai, greičiausiai, tiesiogiai įtakos prieglobsčio prašančių ir prieglobstį gavusių asmenų skaičių Lietuvoje (pirmiausiai, dėl įgyvendinamos solidarumo politikos). Nacionalinio reglamentavimo pakeitimai, susiję su trečiųjų šalių piliečių priėmimu, apgyvendinimo funkcijų konsolidavimu, gali turėti tiesioginę įtaką kai kurių suplanuotų PMIF finansuojamų projektų įgyvendinimo eigai ir tikslų pasiekimui, kadangi kažkiek keisis esamų priėmimo sistemos institucijų ir įstaigų funkcijos. Šie aspektai turėtų būti apsvarstyti jau kvietimų teikti paraiškas rengimo metu ir į projektų dokumentaciją įtrauktos atitinkamos sąlygos (pavyzdžiui, dėl turto perleidimo ir pan.).

PMIF veiksmų programoje numatytų tikslų pasiekimas labai priklausys nuo migracijos srautų, kuriuos, remiantis kelių pastarųjų metų patirtimi, prognozuoti sudėtinga. Dėl sunkiai prognozuojamos plataus masto Rusijos karo Ukrainoje eigos neaiškus galimų papildomų karo pabėgėlių skaičius. Besitęsiantis karas neleidžia planuoti ir šiuo metu Lietuvoje jau gyvenančių ukrainiečių karo pabėgėlių ateities, t.y. kokia dalis jų ir kiek laiko liks Lietuvoje. Dalis šių veiksmų, kaip pabėgėlių srautai, dalinai yra valdomi kitomis viešosios politikos priemonėmis, tačiau pagrindinis PMIF veiksmų programos indėlis turėtų būti nukreiptas į priėmimo ir prieglobsčio sistemų tvarumo stiprinimą – suteikiant institucijoms ir įstaigoms daugiau įrankių kokybiškoms paslaugoms teikti, keliant darbuotojų kvalifikaciją, prisidedant efektyviau skirstant resursus sistemos viduje, įgalinant institucijas lanksčiau reaguoti į besikeičiančias aplinkybes.

Projektų lygmenyje egzistuoja gana tipiniai veiksniai, trukdantys sklandų projektų įgyvendinimą. Tai – besikeičiančios prekių ir paslaugų kainos, besikeičiantis teisinis reguliavimas (išoriniai veiksniai) ir viešųjų pirkimų vykdymas, žmogiškųjų išteklių trūkumas administruojant projektus ir įgyvendinant jų veiklas. Šių neigiamų veiksmų mažinimui labai svarbus nuolatinis projektų vykdytojų ir įgyvendinančių agentūrų bendradarbiavimas (konkrečiu atveju, ESFA), bendrų sprendimų paieška. Kaip rodo 2014-

2020 m. investicinio laikotarpio, kuris pasižymėjo dideliais neplanuotais pokyčiais (COVID-19, infliacija, migracijos krizė) patirtis, perskirsčius dalį lėšų, pakeitus dalies veiklų įgyvendinimo būdą ir pritaikius kitas panašias priemones, net ir ženkliai pasikeitusiomis aplinkybėmis galima pasiekti daugumą projektuose suplanuotų tikslų.

Kaip PMIF veiksmų programa prisideda prie horizontaliųjų principų užtikrinimo?

PMIF veiksmų programoje ir jos įgyvendinimui skirtuose dokumentuose aptariami visi pagrindiniai horizontalieji principai. PMIF veiksmų programoje naudojamos standartinės procedūros, kuomet programos lygiu horizontaliųjų principų įtraukimo kontrolė (neformaliai) perduodama Stebėsenos komitetui, o projektų lygmenyje pasitikima projektų vykdytojų sąmoningumu. Projektų vykdytojams yra pateikiami apibendrinti horizontaliųjų principų išaiškinimai ir įpareigojama jų laikytis. Manytina, kad tokia tvarka, o taip pat ir šalyje veikianti lygių galimybių užtikrinimo institucinė sistema (kontrolieriaus tarnyba, teisminės institucijos, NVO) neleidžia formuotis diskriminacinėms praktikoms. Kita vertus, dėl nediskriminavimo principo taikymo daugiasluoksniškumo, atvejų įvairovės smulkūs, tarsi tik nepatogumus pažeidžiamoms grupėms sukeliantys aspektai, gali pasitaikyti iš esmės bet kuriame projekte. Todėl geresniam horizontaliųjų principų užtikrinimui labai vertingos suplanuotos PMIF investicijos į su pažeidžiamais asmenimis dirbančio personalo psichologinio pasirengimo, specialiųjų žinių ugdymą. Papildomai taip pat rekomenduojama projektų vykdytojus detaliau supažindinti su lygių galimybių ir nediskriminavimo principų įgyvendinimo praktiniais aspektais.

Kiek PMIF veiksmų programos valdymo procedūros yra veiksmingos siekiant užtikrinti rezultatų PMIF veiksmų programos įgyvendinimą ir tikslų pasiekimą?

Nors PMIF veiksmų programa dar tik pradeda įgyvendinti, atsižvelgiant į esamą PMIF veiksmų programos valdymo ir kontrolės sistemos funkcijų pasiskirstymą, galima teigti, kad įgyvendinant PMIF veiksmų programą papildomų iššūkių dėl netinkamų / neveikiančių valdymo procedūrų kilti neturėtų. Valdymo ir kontrolės sistema sukurta pagal Bendrojo reglamento 69 ir 71 str. reikalavimus ir nustatytas standartinės sąlygas. Be to, svarbu, kad esama valdymo ir kontrolės sistema remiasi ilgamete patirtimi, kadangi paskirtosios institucijos valdymo ir kontrolės funkcijas atliko įgyvendinant 2014-2020 m. PMIF nacionalinę programą, taip pat dalyvauja ES fondų investicijų įgyvendinimo sistemoje.

Šaltinis: BGI Consulting

3.3 SUDERINAMUMAS

Suderinamumas suprantamas kaip PMIF veiksmų programos vidinė ir išorinė darna – suplanuotos ir įgyvendinamos intervencijos turėtų neprieštarauti vienos kitoms, nedubliuoti kitų viešosiomis lėšomis finansuojamų intervencijų ir, kur tai įmanoma, veiklų sinergiškai.

PMIF veiksmų programos intervencijos suplanuotos atsižvelgiant į Lietuvoje prieglobsčio, migracijos ir integracijos politiką įgyvendinančių įstaigų ir organizacijų sąrangą bei joms priskirtus tikslus, taip pat laikantis PMIF reglamente nustatytų tikslų ir jiems įgyvendinti

pasiūlytų priemonių. PMIF veiksmų programoje daroma labai aiški skirtis tarp UTPĮ išskirtų grupių – prieglobsčio prašytojų ir kitų trečiosios valstybės piliečių⁷⁰ (kai kurių tikslų atveju papildomai detalizuojama, kad intervencijos skiriamos trečiųjų šalių piliečiams gavusiems prieglobstį LR, perkeliama asmenims, išsiunčiamiems asmenims). Todėl bendroji PMIF veiksmų programos logika ir darna esminių trūkumų neturi. Kita vertus, dėl kol kas gana chaotiškos funkcijų tarp skirtingų institucijų ir įstaigų (Migracijos departamento prie VRM, Pabėgėlių priėmimo centro, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie VRM) paskirstymo tvarkos, nacionaliniu lygiu pastebimas tam tikrų veiklų persidengimas, ne visuomet efektyviai koordinuojamas apgyvendinimo vietų fondas ir pan. Šios problemos gali dalinai persikelti ir į PMIF veiksmų programą, pagal kurią finansuojamos infrastruktūros atnaujinimo, panašaus pobūdžio paslaugų teikimas tikslinėms grupėms skirtingose įstaigose. Tačiau kaip tik šios vertinimo ataskaitos rengimo metu⁷¹ yra svarstoma Migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemos pertvarkos koncepcija, kurią patvirtinus turėtų būti išspręsta nemaža dalis egzistuojančių neefektyvaus prieglobsčio sistemos valdymo aspektų.

PMIF veiksmų programos vidinės darnos aspektu, teigiamai vertintinos suplanuotos intervencijos, kurios iš karto galėtų prisidėti prie kelių tikslų įgyvendinimo. Pavyzdžiui, trečiųjų šalių piliečių mokymai ir parengimas dirbti prieglobsčio srityje (vertėjais ir pan.) prisideda sprendžiant tiek trečiųjų šalių piliečių užimtumo, tiek ir trūkstamų specifines žinias turinčių prieglobsčio sistemos specialistų trūkumo klausimus. Tačiau tam, kad ši sinergija būtų realizuota efektyviausiu keliu, svarbu rengti bendrą kvietimą teikti paraiškas, kuriame būtų įvardinti abu minėti siekliai, kadangi PMIF veiksmų programos aprašyme kai kurie potencialiai sinerginiai veiksmai minimi prie skirtingų tikslų, kuriems įprastai rengiami skirtingi kvietimai.

PMIF veiksmų programos suderinamumas su kitais finansavimo šaltiniais bent dalinai yra užtikrinamas dėl nacionalinės strateginio valdymo sistemos sąrangos⁷². Šioje sistemoje jau planavimo metu turi būti įvertinama, kiek prie konkrečioje valstybės valdymo srityje kylančių problemų sprendimo galėtų prisidėti kitų asignavimų valdytojų įgyvendinamos priemonės. Todėl Socialinės sutelkties plėtros programoje⁷³ ir ją įgyvendinančioje pažangos priemonėje Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“⁷⁴ nurodytos pagrindinės su

⁷⁰ Remiantis 2014–2020 m. PMIF programos PFSA, taip pat vertinamos Programos kvietimų teikti paraiškas informacija, tai yra trečiosios valstybės piliečiai arba asmenys be pilietybės kurie turi galiojantį leidimą laikinai arba galiojantį leidimą nuolat gyventi LR.

⁷¹ 2023 m. gruodžio – 2024 m. vasario mėn.

⁷² Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymas, 2020 m. birželio 25 d. Nr. XIII-3096

⁷³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. lapkričio 10 d. nutarimas Nr. 931 „Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinės sutelkties plėtros programos patvirtinimo“

⁷⁴ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. A1-616 „Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinės sutelkties plėtros programos pažangos priemonės Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“ aprašo patvirtinimo“

užsieniečių integracija susijusios iš kitų šaltinių finansuojamos intervencijos (tiek administruojamos SADM, tiek ir kitų asignavimų valdytojų ⁷⁵). Biudžeto lėšomis finansuojamos einamosios veiklos ir PMIF lėšomis finansuojamos veiklos daugumoje atvejų suderinamos asignavimų valdytojo lygmenyje – SADM yra atsakinga už daugelį iš valstybės biudžeto finansuojamų paslaugų, kuriomis gali naudotis ir trečiųjų šalių piliečiai, o taip pat yra PMIF veiksmų programos vadovaujančioji institucija.

Paslaugos prieglobsčio prašytojams, perkeliameis asmenims, išsiunčiamiems asmenims finansuojamos pagrinde valstybės biudžeto ir PMIF veiksmų programos lėšomis. Iš valstybės biudžeto yra išlaikoma infrastruktūra, darbo vietos, užtikrinamos būtinosios sveikatos priežiūros paslaugos. PMIF lėšos skiriamos infrastruktūros atnaujinimui, apgyvendinimo sąlygų gerinimui ir teikti UTPI garantuojamas bei kitas paslaugas prieglobsčio prašantiems asmenims. PMIF veiksmų programa daugeliu veiklų prisideda išplečiant valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų priemonių spektrą ir prisideda gerinant priėmimo sąlygas, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad kai kurios PMIF veiksmų programoje numatytos veiklos turi tam tikrą riziką persidengti su valstybės biudžeto finansuojamomis veiklomis, konkrečiai, iš valstybės biudžeto finansuojamomis būtinosiomis sveikatos priežiūros paslaugomis. Į šį aspektą svarbu atkreipti papildomą dėmesį kvietimų teikti paraiškas rengimo metu ir tvirtinant projektų sutartis.

Pagalba prieglobstį gavusiems asmenims ir kitiems trečiųjų šalių piliečiams, turintiems teisę gyventi Lietuvoje, yra finansuojama iš kelių pagrindinių šaltinių.

Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų lėšomis finansuojamas / dalinai finansuojamas prieglobsčio gavėjų apgyvendinimas PPC arba savivaldybėse, kompensuojant dalį būsto nuomos išlaidų integracijos laikotarpiu, šiuo laikotarpiu taip pat mokamos nustatyto dydžio socialinės išmokos. Užimtumo tarnyboje teikiamos su darbo paieška susijusios paslaugos (įskaitant individualizuotas kompetencijų ir gebėjimų ugdymo priemones, motyvacijos ugdymą, paramą mokymuisi ir t. t.), kurių teikimas didele dalimi finansuojamas 2021-2027 m. ES fondų investicijų programos lėšomis. Pagal šios programos 4 prioritetą „Socialiai atsakingesnė Lietuva“ taip pat planuojama integruoti migrantus, pabėgėlius ir kitus asmenis į mokymosi visą gyvenimą veiklas su tikslu tobulinti jų įgūdžius ir bendrąsias kompetencijas, ruošiantis atėjimui į darbo rinką. Be to, leidimus gyventi LR turintys asmenys, priklausomai nuo jų individualių poreikių, gali naudotis kitomis savivaldybėse teikiamomis visiems šalies gyventojams skirtomis socialinėmis paslaugomis (paslaugos šeimoms, asmenims su negalia, socialinę riziką patiriantiems vaikams suaugusiems, šeimoms ir t.t.). Šalyje taip pat veikia

⁷⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2023 m. vasario 20 d. įsakymas Nr. IV-139 „Dėl 2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 08-001-04-03-01 „Tautinių mažumų įsitraukimo ir įtraukties į visuomeninį gyvenimą skatinimas ir informacinės atskirties mažinimas“ aprašo patvirtinimo“

specialios programos, padedančios pritraukti ir padėti lengviau integruotis asmenims, atvykusiems dirbti aukštos kvalifikacijos darbų, perkeliantiems verslus (pavyzdžiui, „International House“, „Kaunas IN“). Bendruomenių projektai, skirti spręsti vietos socialinius, užimtumo poreikius, skatinti glaudesnę bendruomenės narių įsitraukimą į įvairias savanoriškas veiklas finansuojami ESF+ lėšomis per bendruomenės inicijuotos vietos plėtros mechanizmą.

PMIF yra numatytas įvairių integracijos paslaugų prieglobstį gavusiems asmenims ir kitiems trečiųjų šalių piliečiams, turintiems teisę gyventi Lietuvoje finansavimas. Šios paslaugos, pagal PMIF veiksmų programoje pateikiamus aprašymus, turėtų apimti lietuvių kalbos mokymą, profesinį orientavimą, verslumo ugdymą, informavimą, konsultavimą, profesinį mokymą ir perkvalifikavimą.

Pavienius trečiųjų šalių piliečių integracijos projektus, finansuojamus iš kitų šaltinių, taip pat įgyvendina įvairios NVO. Šie projektai dažniausiai skirti pakankamai specifinėms veikloms įgyvendinti, dalis yra orientuoti į žmogaus teisių pažeidimų stebėseną.

Iš visų minimų šaltinių finansuojamos trečiųjų šalių piliečių integraciją lengvinančios priemonės, daugumoje atvejų yra papildančios vienos kitas, tačiau kelių PMIF suplanuotų veiklų atžvilgiu turėtų būti skirtas papildomas dėmesys. Planuojamos profesinio orientavimo, verslumo ugdymo, profesinio mokymo ir perkvalifikavimo veiklos (PMIF veiksmų programos 2 tikslas) labai glaudžiai siejasi su Užimtumo tarnybos, šalies mokymo įstaigų teikiamomis paslaugomis. Kaip buvo minėta, 2021-2027 m. strateginiuose dokumentuose šiose srityse pabėgėliai, trečiųjų šalių piliečiai jau netgi išskiriami kaip atskira tikslinė grupė, taip pabrėžiant šiai grupei pritaikytų priemonių svarbą. Todėl PMIF veiksmų programos kvietimuose teikti paraiškas būtų svarbu nubrėžti papildomas takoskyras tarp remiamų veiklų užimtumo, verslumo skatinimo, persikvalifikavimo srityse ir Užimtumo tarnybos, profesinio mokymo centrų, kitų iš viešųjų lėšų finansuojamų specializuotas paslaugas teikiančių įstaigų teikiamų paslaugų. Geruoju intervencijų derinimo pavyzdžiu laikytinas suplanuotų lietuvių kalbos mokymo metodikų kūrimo finansavimas PMIF lėšomis, kuris, kaip nurodoma pažangos priemonėje, skirtas didinti Užimtumo tarnybos siūlomų lietuvių kalbos mokymų prieinamumą tikslinei grupei. Toks intervencijų, finansuojamų iš skirtingų šaltinių, derinimas gali būti labai efektyvus, priklausomai nuo to kaip suplanuotas sinergijas pavyks realizuoti praktikoje (kokia bus sukurtų metodikų kokybė ir ar jomis naudosis Užimtumo tarnybos organizuojamų mokymų teikėjai).

Užtikrinant geresnę suderinamumą tarp skirtingų finansavimo šaltinių, taip pat, kaip jau buvo ankstesniuose poskyriuose, PMIF veiksmų programos lėšas būtų tikslinga koncentruoti į pagalbą pirmaisiais integracijos metais: didesnę dėmesį skirti asistavimo, tarpininkavimo pagalbai, trečiųjų šalių piliečiams palengvinant priėjimą prie šalyje teikiamų viešųjų paslaugų.

Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus**4 LENTELĖ. APIBENDRINIMAS PAGAL VERTINIMO KLAUSIMUS (SUDERINAMUMO KRITERIJUS)**

Kaip PMIF veiksmų programos skirtingos intervencijos dera tarpusavyje (vidinė darna) siekiant tikslų bei su kitomis panašių tikslų intervencijomis, finansavimo šaltiniais ir programomis (išorinė darna) ir ar nėra persidengimo? Jei yra intervencijų dubliavimasis, kiek jis pateisinamas?

PMIF veiksmų programos vidinė darna išlaikyta – PMIF veiksmų programa parengta nuosekliai pagal PMIF reglamento (ES) 2021/1147 nuostatas, numatytos veiklos pagal pagrindinių tikslinių grupių poreikius. PMIF veiksmų programoje yra numatoma galimybė derinti tam tikras intervencijas pagal skirtingus tikslus (pavyzdžiui, prieglobsčio sistemos specifinių žmoniškųjų resursų trūkumo ir trečiųjų šalių piliečių užimtumo problemų bendras sprendimas). Jeigu šie veiksmai bus realizuoti konkrečių projektų metu, turėtų būti pasiektas sinerginis rezultatas.

PMIF veiksmų programos išorinė darna su kitais finansavimo šaltiniais labiausiai priklausys nuo konkrečių kvietimų teikti paraiškas metu nustatytų sąlygų. Pagal dabartinį bendrąjį PMIF veiksmų programos aprašą matyti, kad dalis numatytų remti veiklų (sveikatos priežiūros paslaugos tikslinei grupei, pagalba integruojantis į darbo rinką, verslumo skatinimas) taip pat yra tam tikra apimtimi yra finansuojamos iš valstybės biudžeto ar ESF+ lėšų. Todėl, siekiant finansavimo šaltinių papildomumo ir efektyvaus PMIF lėšų naudojimo, bus svarbu finansuoti tas veiklas, kurios specifiniais aspektais papildo Užimtumo tarnybos ar kitų subjektų teikiamas paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, jų nedubliuojant.

Atsitiktinis intervencijų dubliavimas gali pasitaikyti su NVO vykdomų projektų, finansuojamų iš kitų tarptautinių fondų, privačių lėšų, veiklomis. Tačiau tokie persidengimai yra neesminiai ir iš esmės teigiami, t.y. padidinantys integracinių paslaugų prieinamumą tikslinei grupei.

Kokie yra numatyti finansavimo iš skirtingų šaltinių koordinavimo mechanizmai ir kaip jais naudojamosi?

PMIF veiksmų programos suderinamumas su kitais finansavimo šaltiniais bent dalinai yra užtikrinamas dėl nacionalinės strateginio valdymo sistemos sąrangos. Šioje sistemoje jau planavimo metu turi būti įvertinama, kiek prie konkrečioje valstybės valdymo srityje kylančių sprendimo galėtų prisidėti kitų asignavimų valdytojų įgyvendinamos priemonės. Todėl Socialinės sutelkties plėtros programoje ir ją įgyvendinančioje pažangos priemonėje Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“ nurodytos pagrindinės su užsieniečių integracija susijusios iš kitų šaltinių finansuojamos intervencijos (tiek administruojamos SADM, tiek ir kitų asignavimų valdytojų).

Geresnį paramos iš skirtingų šaltinių koordinavimą pasiekti padeda ir PMIF veiksmų programos stebėsenos komitetas. Stebėsenos komitete dalyvauja įvairių institucijų ir organizacijų atstovai, socialiniai–ekonominiai partneriai, kurie turi informacijos ir žinių apie kitų šaltinių finansavimą panašioms tikslams pasiekti, todėl specialiųjų ir prioritetinių projektų atrankos kriterijų tvirtinimo metu (Stebėsenos komiteto funkcija) gali siūlyti pakeitimus ir papildymus.

Nemažos dalies PMIF intervencijų suderinamumas su valstybės biudžeto lėšomis finansuojamomis veiklomis užtikrinamas instituciniu lygiu, kadangi už jas yra atsakinga SADM, kuri taip pat yra ir PMIF veiksmų programos vadovaujančioji institucija.

Šaltinis: BGI Consulting

3.4 EFEKTYVUMAS

Efektyvumo kriterijus yra skirtas įvertinti, ar suplanuoti tikslai buvo / bus pasiekti optimaliais resursais, t.y. vertinamas finansinių, personalo, laiko ar panašių sąnaudų bei pasiektų rezultatų santykis. Kadangi PMIF veiksmų programa tik pradedama įgyvendinti ir projektų lygmenyje įrodymų apie patirtas sąnaudas kol kas nėra, taip pat atsižvelgiant į TS pateikiamus vertinimo klausimus, pagrindinis dėmesys skirtas esamų procedūrų ir tvarkų tinkamumo optimizuojant projektų administravimo sąnaudas vertinimui.

PMIF veiksmų programos projektų administravimas vykdomas pagal standartizuotą, ankstesniais investiciniais laikotarpiais, taip pat įgyvendinant kitas programas naudotą projektų finansavimo ir administravimo tvarką⁷⁶, todėl esminių iššūkių susijusių su administravimo procedūromis kilti neturėtų.

Tarpinės institucijos funkcijas, įgyvendinant PMIF veiksmų programą, vykdo ESFA⁷⁷. ESFA yra pagrindinė įstaiga Lietuvoje administruojanti ESF, ESF+ fondų lėšomis finansuojamas ir kitas, į „minkštąsias“ intervencijas orientuotas programas. ESFA administruoja ir 2014–2020 m. PMIF nacionalinę programą. Įstaigos veikla grindžiama ilgamete darbo patirtimi su projektų vykdytojais, gerai dokumentuotais procesais, todėl projektų vykdytojai turėtų sulaukti reikiamos techninės pagalbos ir patarimų bet kuriuo projekto įgyvendinimo etapu. ESFA veikla bendrai yra gerai vertinama projektų vykdytojų. Kaip rodo LR finansų ministerijos 2022 m. atliktos projektų vykdytojų apklausos rezultatai, ESFA veikla buvo patenkinti 89 proc. ESF projektų vykdytojų, be to 81 proc. respondentų sutiko su teiginiu, kad ESFA yra jų partnerė, o ne kontrolierė; 92 proc. sutiko, kad ESFA profesionalumas priimant sprendimus nuolat auga, 94 proc. sutiko, kad ESFA skaidrumas priimant sprendimus nuolat auga.

2021–2027 m. laikotarpiu pradėjo veikti PMIF informacinė sistema (toliau – PMIFIS) – kompiuterinė informacinė sistema, skirta statistiniams bei finansiniams duomenims,

⁷⁶ Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-517 „Dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“

⁷⁷ LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. liepos 21 d. įsakymas Nr. A1-487 „Dėl funkcijų pasiskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 m. veiksmų programą Lietuvoje“

reikalingiems PMIF veiksmų programos lėšų panaudojimo stebėsenai, vertinimui, kontrolei ir auditui atlikti, rinkti ir saugoti. Pareiškėjai, teikdami paraiškas ir su jomis susijusią informaciją bei dokumentus, ir projektų vykdytojai, įgyvendindami projektus ir baigę juos įgyvendinti, privalo naudotis PMIFIS, per PMIFIS projektų vykdytojams taip pat perduodama tarpinės institucijos informacija. Informacijos teikimas per PMIFIS prilyginamas informacijos teikimui raštu. Tai paspartins projektų administravimą ir sumažins našą projektų vykdytojams.

Pagrindinis administracinės naštos mažinimo instrumentas, taikomas 2021-2027 m. PMIF veiksmų programoje – supaprastintas išlaidų apmokėjimas. Pagrindinis fiksuotųjų dydžių privalumas – mažėjanti administracinė našta. Projektų vykdytojams patirtų išlaidų nereikia pagrįsti dokumentais (sąskaitomis, mokėjimą įrodančiais dokumentais ir pan.), o projektus administruojančioms institucijoms – šių dokumentų tikrinti. Projektai pagal PMIF veiksmų programą tik pradėdami įgyvendinti, todėl tarpinio vertinimo metu nėra galimybės įvertinti praktinių fiksuotųjų dydžių taikymo konkrečiuose projektuose aspektų, tačiau kitų vertinimų rezultatai rodo, kad dėl supaprastintų išlaidų taikymo palengvėja administracinė našta (EK atliktame tyrime, administracinės naštos mažėjimą 60 proc. respondentų įvardino esminį faktorių projektuose renkantis taikyti supaprastintų išlaidų apmokėjimo būdą⁷⁸), nes mažėja bendrai finansuojamų išlaidų tikrinimo kiekis. Be to, mažėja klaidų dažnis (audito institucijoms tikrinus ir stebėjus 10 proc. projektų, kuriuose taikomi supaprastintų išlaidų apmokėjimo dydžiai, tik 3 proc. buvo nustatytas netinkamas išlaidų panaudojimas⁷⁹), dėl taikomų supaprastintų išlaidų apmokėjimo teisingiau naudojami fondai, atsiranda galimybė nepanaudotas lėšas nukreipti kitoms veikloms, labiau orientuojamasi į projektų rezultatus ir kokybę. Intensyvios kontrolės nedidelės rizikos srityse mažinimas prisideda prie geresnės pusiausvyros tarp žemo klaidų lygio (veiksmingumo), greitų mokėjimų (efektyvumo) ir pagrįstų išlaidų (ekonomiškumo) užtikrinimo⁸⁰. Taikant fiksuotuosius dydžius, administracinės naštos mažėjimas yra abipusis – jo naudas patiria tiek projekto vykdytojai, tiek ir projektus administruojančios agentūros. Kitose ES šalyse atliktuose tyrimuose skaičiuojama, kad mokėjimų prašymo etape pavyksta sutaupyti apie du trečdalius laiko, kurį agentūrų darbuotojai skirdavo dokumentų tikrinimui iki supaprastintų išlaidų apmokėjimo metodo taikymo⁸¹.

⁷⁸ “Use and intended use of simplified cost options in European Social Fund (ESF), European Regional Development Fund (ERDF), Cohesion Fund (CF) and European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)” Europos Komisijos atliktas tyrimas, 2018 m. kovo 27d. Nuoroda internete: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/studies/use_sco_esif_en.pdf

⁷⁹ “Use and intended use of simplified cost options in European Social Fund (ESF), European Regional Development Fund (ERDF), Cohesion Fund (CF) and European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)” Europos Komisijos atliktas tyrimas, 2018 m. kovo 27d. Nuoroda internete: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/studies/use_sco_esif_en.pdf

⁸⁰ “Metinė ES biudžeto valdymo ir veiklos ataskaita. 2020 finansiniai metai” Europos Komisija, 2021 m. birželio 8 d. Nuoroda internete: <https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082d29087c0cba3e017c0dad8a701f0c>

⁸¹ Nauji būdai finansuoti kaimo plėtros projektus: paprastesni, bet neorientuoti į rezultatus” Europos Audito rūmai, 2018 m. Nr. 11. Nuoroda internete: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/sco-11-2018/lt/#chapter3>

Igyvendinant PMIF veiksmų programos projektus numatyta taikyti šiuos fiksuotuosius dydžius: fiksuotąsias normas⁸² bei fiksuotuosius įkainius⁸³.

Fiksuotoji norma dažniausiai taikoma projekto administravimo išlaidoms padengti (projekto vykdytojo darbuotojų darbo užmokesčiui, administravimo reikmėms įsigytų prekių išlaidoms, susijusioms komunalinių ir ryšių paslaugų išlaidoms ir pan.). 2014–2020 m. PMIF nacionalinėje programoje iš 57 įgyvendintų projektų fiksuotoji norma buvo taikoma 43-uose projektuose.

2021–2027 m. investiciniu laikotarpiu **fiksuotoji norma netiesioginėms projekto išlaidoms apmokėti** gali sudaryti iki 7 procentų (įskaitytinai) tinkamų finansuoti tiesioginių projekto išlaidų arba iki 15 procentų (įskaitytinai) tinkamų finansuoti tiesioginių personalo išlaidų. Kvietime teikti paraiškas arba projekto sutartyje galima nustatyti mažesnę fiksuotąją normą. Mažesnę negu maksimali kvietime teikti paraiškas nurodytą fiksuotąją normą gali pasirinkti projekto vykdytojas.⁸⁴ Šie dydžiai atitinka Bendrojo reglamento 54 str. nurodytas netiesioginių išlaidų fiksuotąsias normas, kurioms nustatyti nereikia atlikti papildomų skaičiavimų. Iš 7 iki 2024 m. vasario mėn. paskelbtų kvietimų teikti paraiškas, 6 kvietimuose numatytas šių fiksuotųjų normų taikymas netiesioginių projektų išlaidų apmokėjimui.

Taip pat gali būti taikoma **fiksuotoji norma tiesioginėms projekto išlaidoms apmokėti**. Ši fiksuotoji norma taikoma projektą vykdančio personalo darbo užmokesčio išlaidoms apmokėti ir kitoms tiesioginėms išlaidoms, neapimančioms personalo darbo užmokesčio, apmokėti. Šios normos taikymas kol kas numatytas tik viename 2021–2027 m. kvietime teikti paraiškas (projekto vykdytojo pasirinkimu; gali būti skirta daliai tiesioginių išlaidų apmokėti).

2014–2020 m. pakankamai dažnai projektuose taikyta **Kasmetinių atostogų išmokų fiksuotoji norma** (ESFA nustatyta ir patvirtinta dalis (procentai) nuo faktiškai patirto darbo užmokesčio už faktiškai dirbtą laiką). 2021–2027 m. laikotarpiu ši norma gali būti taikoma projektuose įgyvendinamuose pagal visus PMIF veiksmų programos tikslus, tačiau kol kas įtraukta tik viename teikti paraiškas.

Taikant **fiksuotąjį įkainį**, turi būti iš anksto nustatytas vienodas veiksmo ar projekto išlaidų vieneto įkainis. Konkretaus išlaidų vieneto fiksuotasis įkainis nustatomas tyrimu, o projekto vykdytojai turi pateikti tik įrodymus apie fiksuotojo įkainio kiekybinio rezultato pasiekimą

⁸² Teisės aktais ar tyrimais arba kitais teisės aktuose numatytais būdais nustatyta išlaidų norma (išreikšta procentais nuo visų ar dalies veiksmo (projekto) tinkamų finansuoti išlaidų), taikoma apmokant dalį išlaidų.

⁸³ Iš anksto nustatytas vienodas veiksmo (projekto) išlaidų vieneto įkainis, taikomas tinkamoms finansuoti išlaidoms apskaičiuoti ir apmokėti, remiantis pateiktais dokumentais, kuriais įrodomas kiekybinio rezultato pasiekimas.

⁸⁴ Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-517 „Dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (PAFT)

(priemonėje dalyvavusių asmenų skaičių ar pan.). Fiksuotieji įkainiai taikyti 39-iose 2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos projektuose.

2021-2027 m. investiciniu laikotarpiu galima taikyti *Projektą vykdančio personalo išlaidų fiksuotąjį valandinį įkainį*. Šį įkainį apskaičiuoja projekto vykdytojas pagal per paskutinius 12 mėnesių patirtas darbo užmokesčio išlaidas⁸⁵.

Taip pat PMIF veiksmų programai yra patvirtintas *Kelionių išlaidų Lietuvoje fiksuotasis vieneto įkainis*, kuris kol kas buvo įtrauktas į vieną kvietimą teikti paraiškas.

Kol kas visi 2021-2027 m. kvietimuose teikti paraiškas numatyti fiksuotieji dydžiai yra orientuoti į išlaidas, t.y. apima vieną išlaidų rūšį ir nesiejami su veiklos ar projekto rezultatais. Svarstytinas papildomų fiksuotųjų dydžių, kurie būtų orientuoti į veiklas, įtraukimas. Dalies PMIF veiksmų programoje numatomų finansuoti veiklų tikslai yra lygiaverčiai, jos skirtos tai pačiai tikslinei grupei (pavyzdžiui, tam tikrų integracijos paslaugų teikimas trečiųjų šalių piliečiams), todėl tiesioginės išlaidos susijusios su projektų dalyviais galėtų būti skaičiuojamos naudojant fiksuotuosius įkainius⁸⁶. Mažinant administracinę naštą, remiantis kitų programų patirtimi⁸⁷, priklausomai nuo finansuojamų veiklų, taip pat galėtų būti svarstomi privalomų matomumo ir informavimo priemonių, mokymus baigusiu asmenų, specialistų (psichologų, vertėjų, kt.) darbo valandų ir panašūs fiksuotieji dydžiai. 2014-2020 m. laikotarpio pavieniuose PMIF projektuose taip pat buvo taikyti tokie fiksuotieji įkainiai kaip mokslininkų išvykų išlaidų fiksuotasis įkainis, renginio organizavimo fiksuotasis įkainis, apgyvendinimo Lietuvoje išlaidų fiksuotasis įkainis. Taip pat svarstytinos galimybės nustatyti su materialinių sąlygų gerinimu susijusių išlaidų fiksuotuosius dydžius (pavyzdžiui, maisto paketų, higienos prekių rinkinių ir pan.).

⁸⁵ PAFT, 235 punktas

⁸⁶ 2014-2020 m. laikotarpiu buvo naudotas Paslaugų ir paramos teikimo užsieniečiams išlaidų fiksuotasis įkainis, kurio dydis buvo nustatytas remiantis anksčiau finansuotų panašių projektų duomenimis

⁸⁷ Supaprastintai apmokamų išlaidų dydžių registre įtraukti fiksuotieji dydžiai. Rengia ir skelbia Metodinės pagalbos centras (ESFA), nuoroda internete <https://www.esf.lt/veiklos-sritys/metodines-pagalbos-centras/fiksuotuju-dydziau-registras/1104>

Apibendrinimas pagal vertinimo klausimus**5 LENTELĖ. APIBENDRINIMAS PAGAL VERTINIMO KLAUSIMUS (EFEKTYVUMO KRITERIJUS)**

Įvertinti administracinės naštos proporcingumą Fondo dalyviams; užtikrinimą, kad į projektus nebūtų įtraukiami nebūtini ir išlaidas didinantys atributai (angl. *no gold plating*); ar ir kaip teikiama techninė pagalba siekiant užtikrinti sklandų administracinį darbą; kaip ir kokia apimtimi supaprastintų išlaidų apmokėjimo taikymas padeda sumažinti administracinę naštą?)

Projektai pagal PMIF veiksmų programą dar tik pradedami įgyvendinti, todėl konkrečių duomenų apie projektų administravimo eigą kol kas nėra. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad PMIF veiksmų programos projektų finansavimo ir administravimo tvarka beveik visais aspektais atitinka kitų ES fondų lėšomis finansuojamiems projektams taikomas sąlygas, be to, esama sistema su nedideliais pakeitimais naudojama nebe pirmą investicinį laikotarpį, galima teikti, kad esminių kliūčių, kurios ženkliai didintų administracinę naštą projektų vykdytojams, nėra.

Jau 2014-2020 m. investiciniu laikotarpiu pradėtas taikyti supaprastintų išlaidų mechanizmas turi gerą potencialą mažinti administracinę naštą, susijusią su atsiskaitymu už projektuose patirtas išlaidas. Tai ypač svarbus palengvinimas veiklose, kurios įgyvendinamos patiriant daug smulkių išlaidų. Pagal PMIF veiksmų programą įgyvendinamuose, ar jau netrukus pradedamuose įgyvendinti projektuose, kol kas naudojami tik keli fiksuotieji dydžiai, iš kurių dažniausiai taikoma – fiksuotoji norma netiesioginėms išlaidoms apmokėti. Kai kuriuose projektuose taip pat taikoma fiksuotoji norma tiesioginėms išlaidoms apmokėti, fiksuotieji kelionių ir darbuotojų atostogų įkainiai. Siekiant toliau mažinti administracinę naštą, siūlytina svarstyti galimybę plėsti fiksuotųjų įkainių bazę, orientuojantis į išlaidas, patenkančias į konkrečių paslaugų paketus (pvz. maisto paketai, integracijos paslaugos ir pan.).

Šaltinis: BGI Consulting

3.5 ES PRIDĖTINĖ VERTĖ

ES pridėtinės vertės kriterijus naudojamas vertinant ES finansavimo svarbą konkrečių veiklų įgyvendinimui ir tikslų pasiekimui. ES pridėtinės vertės apimtis analizuojama dviem aspektais – veiklų įgyvendinamumo be PMIF paramos galimybės ir tikėtinas PMIF lėšomis įgyvendintų veiklų poveikis sisteminiams pokyčiams, sukurtų rezultatų tvarumas sisteminiame lygmenyje.

Siekiant įvertinti PMIF finansavimo svarbą konkrečių veiklų įgyvendinimui, daroma prielaida, kad, nesant ES finansinės paramos, valstybė apsiribotų pagal ES ir nacionalinį teisinį reglamentavimą privalomų veiklų įgyvendinimu, todėl pagrindinė ES pridėtinė vertė sukuriamą tose srityse, kurios nėra tiesiogiai ir išsamiai reguliuojamos. Manytina, kad dauguma toliau

šiam poskyryje aprašomų veiklų taip pat turės ilgesnės trukmės poveikį ir per PMIF lėšomis paskatintus sisteminius pokyčius reikšis ir pasibaigus finansavimui.

Šiais aspektais pagrindinė pridėtinė PMIF vertė pasireikš gerinant prieglobsčio sistemos specialistų kvalifikaciją (nacionaliniu ir savivaldos lygiu), šviečiant ir informuojant visuomenę, kuriant geresnio prieglobsčio sistemos valdymo instrumentus bei plečiant paslaugų tikslinėms grupėms įvairovę bei kokybę.

Mokymai ir gebėjimų stiprinimas numatytas prieglobsčio srityje dirbantiems ekspertams ir integracijos paslaugas savivaldybėse teikiantiems asmenis. PMIF investicijos į daugiausiai migrantų sulaukiančių savivaldybių specialistų mokymus, konkrečios situacijos analizes ir aptarimus, paskatos rengti savivaldybių trečiųjų šalių piliečių integracijos priemonių planus ir kitus dokumentus sustiprins savivaldos lygmenyje dirbančių specialistų, NVO darbuotojų gebėjimus atpažįstant pažeidžiamus asmenis, nustatant tinkamiausias integracijos priemones, teikiant integracijos paslaugas.

Savivaldos lygmeniui taip pat teks pakankamai apčiuopiamas PMIF finansavimas, skirtas išplėsti savivaldybėse teikiamų integracijos paslaugų spektrą, gerinti jų kokybę. Tokiu būdu savivaldybių administracijos, įstaigos bei organizacijos bus įgalintos teikti paslaugas trečiųjų šalių piliečiams, įgis patirties, kuri bus naudojama ir pasibaigus finansuojamiems projektams.

Prieglobsčio sistemos gerinimui, reikalingų teisinio reglamentavimo pokyčių iniciavimui labai didelę vertę turi PMIF lėšomis finansuojamos stebėsenos veiklos, atliekami tyrimai, kuriamos informacinės sistemos. Kaip rodo praėjusio laikotarpio patirtis, finansuotų studijų, stebėsenos veiklų metu nustatyti trūkumai, pateikti praktiniai neveikiančių ar nepakankamai gerai veikiančių integracijos mechanizmų pavyzdžiai sudaro sąlygas teikti įrodymais grįstus pasiūlymus ir jų pagrindu inicijuoti tiek smulkesnius, tiek ir reformų apimties pokyčius. Pavyzdžiui, šio vertinimo metu baigiamuosiuose svarstymo etapuose esanti Migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemos pertvarkos koncepcija buvo parengta PMIF lėšomis, bendradarbiaujant VRM ir šalies mokslininkams; po PMIF finansuoto projekto, skirto šalies savivaldybių (dalyvavo 6 savivaldybės) gebėjimų įgyvendinant trečiųjų šalių piliečių integraciją ugdymui, dalies projekte dalyvavusių savivaldybių administracijos pasirengė integracijos veiksmų planus ir panašius dokumentus, kurie prisideda prie pokyčių žingsnis po žingsnio gerinant trečiųjų šalių piliečių integraciją savivaldos lygmenyje. 2021-2027 m. PMIF veiksmų programoje suplanuotas mažesnis kiekis tyrimų ir studijų, palyginus su praėjusiu laikotarpiu, tačiau toliau bus vykdoma priverstinio užsieniečių grąžinimo stebėseną (numatyta stebėti 50 išsiuntimo atvejų), užsieniečių priėmimo paslaugų teikimo stebėseną (numatyta stebėti 50 priėmimo atvejų), kuri apima tiesioginį stebėjimą, dokumentų analizę, stebėsenos ataskaitų rengimą ir diskusijų, skirtų rezultatams aptarti, organizavimą.

Įvairių egzistuojančių struktūrinių problemų sprendimui labai svarbi numatyta sukurti Užsieniečių integracijos stebėsenos ir analizės sistema. Šioje sistemoje ateityje turėtų būti kaupiami kiekybiniai duomenys apie taikytas integracijos priemones ir jų efektyvumą. Tai būtų labai svarbus instrumentas tiek integracijos priemonių valdymui, tiek ir jų įgyvendinimo procesą bei rezultatus. Tai sudarytų geresnes prielaidas formuoti įrodymais grįstą integracijos

sistemą, kuri šiuo metu remiasi labiau bendrosiomis žiniomis apie atskirų priemonių svarbą ir pavienių atvejų analizėmis.

PMIF veiksmų programos lėšomis numatoma finansuoti ir kitus produktus, kurių naudojimas bus ilgalaikis ir turės poveikį kur kas didesniai tikslinės grupės asmenų skaičiui PMIF veiksmų programos įgyvendinimo laikotarpiu ir vėliau, pavyzdžiui, sukurtos lietuvių kalbos mokymo programos, sukurta ir išbandyta integruota vertimo sistema ir pan.

EK Integracijos ir įtraukties veiksmų plane⁸⁸ ES pridėtinės vertės didinimas pabrėžiamas ir per ES vaidmenį kuriant, stiprinant partnerystės ryšius tarp nacionalinių institucijų ir įvairių nacionalinio ir vietos lygmens veikėjų – pilietinės visuomenės organizacijų, švietimo įstaigų, darbdavių, įvairių bendruomenių, atliekančių svarbų vaidmenį kasdieninės integracijos procese. Šis aspektas PMIF veiksmų programoje realizuojamas jau nuo programos rengimo etapo, kuriame aktyviai dalyvauja socialiniai – ekonominiai partneriai. PMIF veiksmų programos įgyvendinimui taip pat glaudžiai pasitelkiamos NVO, vietos įstaigos ir organizacijos, bendruomenės. Tiesa, pastarųjų įsitraukimas į migrantų integracijos procesus kol kas yra labiau atsitiktinis, todėl rekomenduojama PMIF lėšomis skirti papildomą dėmesį įgalinant ir paskatinant (mokymų ir praktinių konsultacijų pagalba) bendruomenines organizacijas savo veiklose atsižvelgti į migrantų poreikius ir padėti jiems įveikti su įsitraukimu į bendruomenę, kalbos barjeru susijusius sunkumus. Kaip rodo kitų Lietuvoje įgyvendinamų socialinių programų patirtis, ES ar kitų fondų finansuojami projektai leidžia išbandyti ir atrasti įvairias viešojo ir nevyriausybinių sektorių partnerystės formas, kurios ilginiui iš projekto pobūdžio trumpalaikio bendradarbiavimo gali peraugti į tvarią ir visapusiškai naudingą partnerystę.

6 LENTELĖ. APIBENDRINIMAS PAGAL VERTINIMO KLAUSIMUS (ES PRIDĖTINĖS VERTĖS KRITERIJUS)

Kiek PMIF veiksmų programa gali paskatinti pokyčius nacionaliniu mastu (apimties, masto atžvilgiu)?

Pagrindinė ES pridėtinė vertė pasireiškia įtaka sisteminiams pokyčiams, kuriuos įgalina finansuojami tyrimai, stebėsenos veiklos, prieglobsčio sistemos specialistų mokymai. Vienas iš pagrindinių sisteminių pokyčių, kurį, tikėtina, paskatins PMIF veiksmų programa – savivaldybių vaidmens integracijos procese didinimas ir spartesnė integracijos savivaldybėse paslaugų plėtra. Kol kas šios paslaugos daugelyje savivaldybių yra chaotiškos ar beveik neegzistuojančios. Pakankamai didelės apimties PMIF finansavimas, skirtas išplėsti savivaldybių teikiamas/organizuojamas integracijos paslaugas, prisidės prie paslaugų trečiųjų šalių piliečiams įvedimo į savivaldybes, o dalis jų, tikėtina, viena ar kita

⁸⁸ Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų planas, COM(2020) 758 final

apimtimi išliks ir ateityje. Ypač, jeigu investicijos į paslaugų plėtrą bus derinamos su specialistų kvalifikacijos kėlimu.

Tvarumo aspektu, svarbios investicijos skirtos veiksams, kurie tiesiogiai didina jau egzistuojančių viešųjų paslaugų prieinamumą ir tinkamumą tikslinei grupei (pavyzdžiui, specialios kalbos mokymo metodikos). Šios investicijos turi potencialą paskatinti paslaugų teikėjus geriau prisitaikyti prie tikslinės grupės poreikių ir didinti kokybiškų paslaugų pasiūlą.

PMIF veiksmų programa taip pat turi netiesioginį poveikį viešojo ir nevyriausybinių sektorių partnerystės instituto stiprinimui. PMIF veiksmų programos stebėsenos komitete, taip pat įvairiuose aptarimuose dalyvauja nemažai nevyriausybinių organizacijų, viešojo sektoriaus institucijos ir NVO bendrai įgyvendina projektus. Galima pastebėti, kad kitose socialinės apsaugos srityse dar tik palaipsniui auginant NVO įsitraukimą į specializuotų paslaugų tikslinėms grupėms teikimą, priėmimo ir prieglobsčio srityje NVO dalyvavimas teikiant viešosiomis lėšomis finansuojamas paslaugas yra ženklus.

Kokios būtų labiausiai tikėtinos pasekmės, jei būtų nutraukta Fondo teikiama parama?

Nemaža dalis PMIF remiamų veiklų yra numatytos ES ir nacionaliniuose teisės aktuose ir jų vykdymas yra privalomas. Todėl manytina, kad nutraukus PMIF finansavimą šios paslaugos būtų teikiamos toliau, tačiau mažesne apimtimi ir, tikėtina, prastesne kokybe. Nesant PMIF lėšų, sumažėtų galimybės apgyvendinimo sąlygų gerinimui, priėmimo ir integracijos srityje dirbančių, tikslinei grupei paslaugas teikiančių darbuotojų kvalifikacijos kėlimui, naujų kalbos metodikų, vertimo įrankių rengimui.

Šaltinis: BGI Consulting

4. REKOMENDACIJOS

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
1.	PMIF veiksmų programoje, aprašant planuojamų finansuoti integracijos paslaugų tikslines grupes, naudojami apibendrinti terminai be papildomų požymių – „tikslinės grupės“, „trečiųjų šalių piliečiai“. Vertinimo metu jau paskelbtuose 2021-2027 m. PMIF kvietimuose, skirtuose integracijai, taip pat naudojamas platus tikslinės grupės apibrėžimas – „Trečiųjų šalių (ne Europos Sąjungos valstybių narių) piliečiai arba asmenys be pilietybės“. 2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos integracijos paslaugų tikslinės grupės dažniausiai taip pat buvo apibrėžiamos plačiai. Taigi, dažnu atveju PMIF finansuojamas integracijos paslaugas gali gauti iš esmės bet kuris trečiosios šalies pilietis, turintis leidimą gyventi Lietuvoje. Tokiu būdu yra mažinamas integracijos paslaugų prieinamumas labiausiai jų stokojantiems, neseniai atvykusiems asmenims, galimai mažėja integracijos paslaugų fokusas ir jos pradeda panašėti į visiems gyventojams teikiamas socialines paslaugas. Kad toks požiūris galimai trukdo realizuoti esminius PMIF tikslus, rodo ir PMIF reglamento (ES) 2021/1147 preambulėje išdėstyta nuostata, kad „Fondo lėšomis turėtų būti remiamos prie trečiųjų valstybių piliečių poreikių pritaikytos priemonės, paprastai įgyvendinamos ankstyvaisiais integracijos etapais, <...>, o intervencinės priemonės, skirtos trečiųjų valstybių piliečiams ir turinčios ilgesnio laikotarpio poveikį, turėtų būti finansuojamos ESF+ ir ERPF lėšomis”.	- Siekiant tikslingiau nukreipti integracijos paslaugas ir sustiprinti jų poveikį pirmaisiais integracijos metais REKOMENDUOJAMA bent dalį integracijos priemonių pagal PMIF veiksmų programos 2 tikslą tiesiogiai orientuoti į neseniai pirmą kartą leidimus gyventi LR gavusius asmenis. - Integracijos paslaugas, kurių pasiūla yra ribota, PMIF lėšomis REKOMENDUOJAMA finansuoti tik prieglobstį gavusiems asmenims.	SADM

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
2.	Daug problemų, su kuriomis susiduria trečiųjų šalių piliečiai, neseniai atvykę į Lietuvą, pirmiausia kyla dėl kalbos nemokėjimo ir socialinių, sveikatos priežiūros paslaugų teikimo sistemų, teisinės sistemos nežinojimo. Atvykusiems asmenims dėl informacijos stokos, taip pat turimų įgūdžių sudėtinga pilnavertiškai pasinaudoti šalyje egzistuojančiomis ir prieinamomis paslaugomis, jiems priklausančiomis pagal jų turimą statusą. Kalbos nemokėjimas ir viešųjų paslaugų sistemos veikimo nesupratimas tampa pirminiais barjeriais, dėl kurių paskui negaunamos ar gaunamos nekokybiškos reikalingos paslaugos. Tai dar labiau aktualu asmenims, atvykusiems iš visiškai kitokios sąrangos šalių, kuriose viešai teikiamos socialinės ir panašios paslaugos apskritai yra beveik neegzistuojančios, o labiausiai remiamasi išplėstinės šeimos / bendruomenės pagalba.	REKOMENDUOJAMA apsvarstyti galimybę finansuoti bandomuosius projektus, kurių metu prieglobstį gavusiems asmenims / šeimoms integracijos savivaldybėje laikotarpiu būtų teikiamos asmeninio asistento ar panašaus pobūdžio paslaugos. Tai turėtų būti ribotą laiką skiriama tiesioginė asistavimo pagalba asmeniui (šeimai) savarankiškai sprendžiant aktualius sveikatos, švietimo, su integracija į darbo rinką, visuomenę susijusius klausimus. - Esant galimybei, REKOMENDUOJAMA asmeninio asistento ar panašioms paslaugoms teikti pasitelkti asmenis, turinčius gerus tarpkultūrinius įgūdžius (pavyzdžiui, asmenis, kurie patys yra kultūriškai tolimesnių trečiųjų šalių piliečiai integravęsi Lietuvoje). - Siekiant išvystyti veiksmingą tokio tipo paslaugų modelį, REKOMENDUOJAMA įgyvendinamų bandomųjų projektų metu atlikti pasiekimų stebėseną, dokumentuoti paslaugos įgyvendinimo eigą, kylančius sunkumus. Remiantis surinkta informacija bei sukaupta patirtimi, baigus įgyvendinti projektus turėtų būti parengtas detalus paslaugos aprašas, kuris vėliau galėtų būti naudojamas plėtojant paslaugas savivaldybėse.	SAM Savivaldybių administracijos NVO
3.	Daugelis prieglobstį gavusiems asmenims ir kitiems trečiųjų šalių piliečiams aktualių viešųjų paslaugų yra finansuojamos iš valstybės biudžeto ar ES fondų (ne PMIF) ir, pagal poreikį ir nustatytus kriterijus, prieinamos visiems šalies gyventojams (<i>pavyzdžiui</i>, Užimtumo tarnybos teikiamos paslaugos, socialinės paslaugos, formalios ir neformalios švietimo paslaugos ir pan.). Trečiųjų šalių piliečiai teisiškai šiomis paslaugomis taip pat gali naudotis, bet tai ne visada pavyksta dėl to kad paslaugas teikiančios įstaigos nėra pasiruošusios šių paslaugų adaptuoti	REKOMENDUOJAMA rengiant kvietimo teikti paraiškas dokumentaciją labai detalai įvertinti ar planuojamos finansuoti integracinės veiklos nėra panašios į kitas viešosiomis lėšomis finansuojamas paslaugas, kuriomis, galbūt su papildoma pagalba, galėtų naudotis ir trečiųjų šalių piliečiai. - Siekiant padidinti viešųjų paslaugų prieinamumą trečiųjų šalių piliečiams ir sudaryti sąlygas viešąsias paslaugas	SADM ŠMSM

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
	pagal specifinius trečiųjų šalių piliečių poreikius. Tam sutrukdo tam tikrų kultūrinių aspektų nežinojimas, įgūdžių kaip dirbti, pavyzdžiui, su lietuviškai neskaitančiu žmogumi trūkumas ir pan. Specifinės ir kompleksinės pastangos reikalingos į švietimo sistemą integruojant lietuvių kalba nekalbančius ne lietuvių kilmės mokinius, ypač nekalbančius anglų ar rusų kalbomis. Šalyje yra kelios švietimo įstaigos, turinčios ilgametę patirtį mokant lietuviškai nekalbančius, taip pat iš kultūriškai ir švietimo prasme skirtingų šalių atvykusius moksleivius. 2019 m., siekiant stiprinti mokyklų pasirengimą visapusiškai integruoti į Lietuvą grįžtančius / atvykstančius vaikus į švietimo sistemą, buvo sukurtas mokyklų, dirbančių su atvykstančiais mokiniais, tinklas (šiuo metu jį sudaro 69 mokyklos, turinčios patirties integruojant, pagrįdę, lietuvių kilmės vaikus ir iš Ukrainos atvykusius karo pabėgėlius). Kitų, ypač mažesniuose miestuose esančių mokyklų, personalas gali gauti tam tikras konsultacijas iš mokyklų tinklą koordinuojančios įstaigos, kitų mokyklų, tačiau tai greičiau atskirų asmenų geranoriškumu grįsta, bet ne sisteminė pagalba. Galimybė kuo daugiau paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikti kartu su kitais šalies gyventojais, prisidėtų prie spartesnės jų integracijos į bendruomenę bei padėtų efektyviau naudoti viešąsias lėšas (palyginti, <i>pavyzdžiui</i>, su kompiuterinio raštingumo ar panašių kursų organizavimu tik migrantams).	teikiantiems darbuotojams gerai atlikti savo funkcijas, REKOMENDUOJAMA PMIF lėšas investuoti į metodinės, informacinės medžiagos, skirtos trečiųjų šalių piliečių aptarnavimo specifikai konkrečiose srityse (užimtumo paslaugos, socialinės paslaugos, asmens sveikatos priežiūra ir t.t.) aptarti, rengimą, organizuoti šių sričių specialistų mokymus, teikti jiems praktines konsultacijas. REKOMENDUOJAMA kartu su ŠMSM apsvarstyti galimybes prisidėti prie sklandesnės mokyklinio amžiaus trečiųjų šalių piliečių integracijos į Lietuvos švietimo sistemą, suteikiant papildomą tikslinę pagalbą bendrojo ugdymo mokykloms, neturinčioms patirties ugdant ne lietuvių kilmės vaikus, nemokančius lietuvių kalbos. Svarstytinos galimybės, <i>pavyzdžiui</i>, savivaldybėse PMIF lėšomis rekomenduojamas finansuoti asmeninio asistento, tarpkultūrinio konsultanto ar panašias paslaugas tikslingai papildyti pagalbos trečiųjų šalių piliečiams integruojantis į švietimo įstaigas funkcijomis; finansuoti centralizuoto metodinių švietimo konsultacijų taško ar panašią veiklą; skatinti ir įgalinti nevyriausybinę organizacijų iniciatyvas pasiūlant tiesioginę savanorių pagalbą mokykloms priimant ir ugdant trečiųjų šalių piliečius; ir panašiai.	
4.	Vietos bendruomenių organizacijos yra augantis šalies resursas. Didėjant prieinamam finansavimui (ESF+), techninei paramai, bendruomenės vis aktyviau organizuotai įsitraukia į socialinių ir susijusių paslaugų teikimo, gyventojų užimtumo skatinimo ir panašias veiklas. Daugelyje bendruomenių, įsikūrusių mažesniuose šalies miestuose, migrantų yra per mažai, kad būtų planuojami vien į jų	Siekiant didinti migrantų įsitraukimą į vietos bendruomenes, REKOMENDUOJAMA vietos bendruomeninėms organizacijoms organizuoti mokymus, teikti konsultacijas ir praktines idėjas dėl didesnio trečiųjų šalių piliečių įtraukimo į jų vietovėje inicijuojamus ir įgyvendinamus vietos plėtros projektus (finansuojamus ESF+).	SADM VRM Savivaldybių administracijos

NR.	SITUACIJA	REKOMENDACIJOS	ATSAKINGA INSTITUCIJA
	poreikius orientuoti projektai. Kita vertus, bendruomenės galėtų pritraukti migrantus į kitas savo organizuojamas veiklas skirtas vietos gyventojams ir taip padėti jiems geriau integruotis. Vietos bendruomenių iniciatyvos turi potencialą tiesiogiai prisidėti sprendžiant ir tokias aktualias problemas, kurioms PMIF skiriama mažiau dėmesio, kaip praktinių kalbos įgūdžių stoka, menka motyvacija likti Lietuvoje, pasyvus pilietinis dalyvavimas, taip pat prisidėti prie geresnės nedirbančių, turinčių išipareigojimų šeimai migrantų moterų integracijos į visuomenę.	REKOMENDUOJAMA bendruomenines iniciatyvas ypač skatinti prisidėti prie tikslinių grupių, kurios į darbo rinką orientuotose integracijos priemonėse nedalyvauja, integracijos (pavyzdžiui, nedirbančios moterys, moterys auginančios vaikus ir pan.).	
5.	2021-2027 m. PMIF veiksmų programoje naudojami šie tipiniai supaprastintai apmokamų išlaidų dydžiai – fiksuotoji norma netiesioginėms projekto išlaidoms apmokėti, fiksuotoji norma tiesioginėms projekto išlaidoms apmokėti, kasmetinių atostogų išmokų fiksuotoji norma, projektą vykdančio personalo išlaidų fiksuotasis valandinis įkainis, kelionių išlaidų Lietuvoje fiksuotasis vieneto įkainis (pagal iki 2024 m. vasario 15 d. paskelbtus kvietimus). Atsižvelgiant 2014-2020 m. PMIF nacionalinės programos patirtimi, manytina, kad pagal 2021-2027 m. PMIF veiksmų programą PMIF lėšomis taip pat bus finansuojama nemažai vienodo pobūdžio, sąlyginai smulkių veiksmų, kurių tikslai yra lygiaverčiai (aprūpinimas maistu, higienos reikmenimis, tam tikrų standartizuotų integracijos paslaugų teikimas ir pan.), kurie finansuojami pagal patirtas išlaidas. Detaliai apskaitant smulkius veiksmus, už kiekvieną jų atsiskaitant, didėja administracinė našta. Tuo tarpu taikant supaprastintai apmokamų išlaidų dydžius projektų vykdytojams patirtų išlaidų nereikia pagrįsti dokumentais (sąskaitomis, mokėjimą įrodančiais dokumentais ir pan.), o projektus administruojančioms agentūroms jų tikrinti.	REKOMENDUOJAMA svarstyti galimybes nustatyti fiksuotuosius įkainius tokioms veikloms kaip maitinimas, higienos priemonių suteikimas, atnaujinti integracijos paslaugų paketo fiksuotąjį įkainį ir pan.	SADM ESFA

1 PRIEDAS. PMIF VEIKSMŲ PROGRAMOS STEBĖSENOS RODIKLIAI

7 LENTELĖ. 2021-2027 M. PMIF VEIKSMŲ PROGRAMOS STEBĖSENOS RODIKLIAI

Tikslas	Rodikliai	Matavimo vienetas	Pradinė reikšmė	Tarpinė reikšmė 2024 m.	Galutinė reikšmė 2029 m.
1 konkretus tikslas „BEPS“	0.1.1 Paremtų dalyvių skaičius	Asmenys	0	1 400	7 000
	0.1.1.1 iš jų teisinę pagalbą gavusių dalyvių skaičius	Asmenys	0	500	2500
	0.1.1.2 iš jų dalyvių, kuriems suteikta kitokio pobūdžio parama, įskaitant informaciją ir pagalbą prieglobsčio procedūros metu, skaičius	Asmenys	0	900	4500
	0.1.1.3 iš jų pažeidžiamų dalyvių, kuriems suteikta pagalba, skaičius	Asmenys	0	560	2800
	0.1.2 Mokymo veiklos dalyvių skaičius	Asmenys	0	60	600
	0.1.3 Naujai sukurtų vietų priėmimo infrastruktūroje pagal Sąjungos acquis skaičius	Skaičius	0	75*	75*
	0.1.3.1 iš jų naujai sukurtų vietų nelydimiems nepilnamečiams skaičius	Skaičius	0	0	0
	0.1.4 renovuotų ir (arba) atnaujintų vietų priėmimo infrastruktūroje pagal Sąjungos acquis skaičius	Skaičius	0	0	384
	0.1.4.1 iš jų renovuotų ir (arba) atnaujintų vietų nelydimiems nepilnamečiams skaičius	Skaičius	0	0	0
	R.1.5 Dalyvių, kurie mano, kad mokymai buvo naudingi jų darbui, skaičius	Asmenys	77	n/a	420
	R.1.6 Dalyvių, kurie praėjus trims mėnesiams po mokymo veiklos praneša, kad naudojami mokymo metu įgytais įgūdžiais ir kompetencijomis, skaičius	Asmenys	77	n/a	420
	R.1.7 Asmenų, kuriems taikomos alternatyvios sulaikymui priemonės, skaičius	Skaičius	198	n/a	0
	R.1.7.1 iš jų nelydimų nepilnamečių, kuriems taikomos sulaikymui alternatyvios priemonės, skaičius	Skaičius	11	n/a	0

Tikslas	Rodikliai	Matavimo vienetas	Pradinė reikšmė	Tarpinė reikšmė 2024 m.	Galutinė reikšmė 2029 m.
	R.1.7.2 iš jų šeimų, kurioms taikomos sulaikymui alternatyvios priemonės, skaičius	Skaičius	40	n/a	0
2 konkretus tikslas „Teisėta migracija ir integracija“	O.2.1 Priemonių prieš išvykimą dalyvių skaičius	Skaičius	0	0	0
	O.2.2 Vietos ir regionų valdžios institucijų, kurioms buvo suteikta parama integracijos priemonėms įgyvendinti, skaičius	Skaičius	0	0	8
	O.2.3 Paremtų dalyvių skaičius	Asmenys	0	985	9850
	O.2.3.1 iš jų kalbų vartojimo kursų dalyvių skaičius	Asmenys	0	0	100
	O.2.3.2 iš jų pilietinio orientavimosi kursų dalyvių skaičius	Asmenys	0	300	1500
	O.2.3.3 iš jų asmenines profesines rekomendacijas gavusių dalyvių skaičius	Asmenys	0	77	770
	O.2.4 Informacinių paketų ir kampanijų, kuriomis siekiama didinti informuotumą apie teisėtos migracijos į Sąjungą kanalus, skaičius	Skaičius	0	0	3
	O.2.5 Dalyvių, gavusių informaciją ir (arba) pagalbą teikiant paraišką dėl šeimos susijungimo, skaičius	Asmenys	0	0	200
	O.2.6 Dalyvių, pasinaudojusių judumo programomis, skaičius	Skaičius	0	0	0
	O.2.7 Integracijos projektų, kurių naudos gavėja yra vietos ir regionų valdžios institucijos, skaičius	Skaičius	0	0	8
	R.2.8 Kalbų vartojimo kursų dalyvių, kurie baigę kalbos kursus pagerino priimančiosios šalies kalbos mokėjimo lygį bent vienu Bendrųjų Europos kalbų metmenų arba lygiaverčiu nacionaliniu lygiu, skaičius	Asmenys	15	n/a	15
	R.2.9 Dalyvių, teigiančių, kad veikla buvo naudinga jų integracijai, skaičius	Asmenys	75	n/a	6895
	R.2.10 Dalyvių, kurie kreipėsi dėl trečiojoje šalyje įgytos kvalifikacijos ar įgūdžių pripažinimo ir (arba) įvertinimo, skaičius	Skaičius	85	0	0
	R.2.11 Dalyvių, pateikusių prašymus suteikti ilgalaikio gyventojų statusą, skaičius	Skaičius	781	0	0
3 konkretus tikslas „Grąžinti“	O.3.1 Mokymo veiklos dalyvių skaičius	Asmenys	0	0	100
	O.3.2 Įsigytos įrangos skaičius, įskaitant įsigytą ir (arba) atnaujintą IRT sistemų skaičių	Skaičius	0	0	14

Tikslas	Rodikliai	Matavimo vienetas	Pradinė reikšmė	Tarpinė reikšmė 2024 m.	Galutinė reikšmė 2029 m.
	0.3.3 Grįžtančiųjų, gavusių reintegracijos pagalbą, skaičius	Asmenys	0	0	100*
	0.3.4 Sukurtų vietų sulaikymo centruose skaičius	Skaičius	0	0	0
	0.3.5 Atnaujintų ir (arba) suremontuotų sulaikymo centrų vietų skaičius	Skaičius	0	0	120
	R.3.6 Savanoriškai grįžusių asmenų skaičius	Asmenys	13	n/a	667
	R.3.7 Išgabtų grįžtančiųjų skaičius	Asmenys	2045	n/a	2000
	R.3.7 Grįžtančiųjų, kuriems taikomos alternatyvios sulaikymui priemonės, skaičius	Asmenys	11	n/a	667
4 konkretus tikslas „Solidarumas“	0.4.1 Apmokytų darbuotojų skaičius	Skaičius	0	0	0
	0.4.2 Paramą prieš išvykimą gavusių dalyvių skaičius	Skaičius	0	0	0
	R.4.3 Tarptautinės apsaugos prašytojų ir asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, perduotų iš vienos valstybės narės į kitą, skaičius	Asmenys	7	n/a	30
	R.4.4 Europos Sąjungoje perkeltų asmenų skaičius	Asmenys	70	n/a	120
	R.4.5 Humanitarinio priėmimo būdu priimtų asmenų skaičius	Asmenys	0	n/a	59

Šaltinis: 2021-2027 m. PMIF veiksmų programa, patvirtinta EK sprendimu C(2022) 6488

* Rodiklio reikšmė paimta iš pažangos priemonės Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“ (reikšmė PMIF veiksmų programoje nenurodyta)

2 PRIEDAS. NAUDOTI TEISĖS AKTAI

ES LYGMENS DOKUMENTAI

1. Europos Parlamento ir Tarybos 2021 m. birželio 24 d. reglamentas (ES) 2021/1060, kuriuo nustatomos bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo, Teisingos pertvarkos fondo ir Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienų valdymo ir vizų politikos finansinės paramos priemonės taisyklės (naudojama santrumpa – **Bendrasis reglamentas**).
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2021 m. liepos 7 d. reglamentas (ES) 2021/1147, kuriuo nustatomas Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondas (toliau – **PMIF reglamentas (ES) 2021/1147**).
3. Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl naujo Migracijos ir prieglobsčio pakto, COM(2020) 609 final.
4. Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui 2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų planas, COM(2020) 758 final.
5. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyva 2013/33/ES kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija).
6. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai. ES savanoriško grįžimo ir reintegracijos strategija, COM(2021) 120 final, 2021 04 27.
7. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/2303 2021 m. gruodžio 15 d. dėl Europos Sąjungos prieglobsčio agentūros, kuriuo panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 439/2010.
8. Europos Vadovų Taryba, Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labui ir saugumui, 2010.
9. Komisijos rekomendacija (ES) 2020/1366 dėl ES pasirengimo su migracija susijusioms krizėms ir jų valdymo mechanizmo (Migracinės parengties ir migracijos krizių valdymo planas), 2020 m. rugsėjo 23 d.
10. Council of the European Union, *Amended proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of biometric data for the effective application of Regulation (EU) No 604/2013 and Directive 2001/55/EC, for identifying an illegally staying third-country national or stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States' law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes and amending Regulations (EU) 2018/1240, (EU) 2019/818 and (EU) 2017/2226 - Letter to the Chair of the LIBE Committee of the European Parliament*, No. 6366/24,

(Interinstitutional File: 2016/0132(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6366-2024-INIT/en/pdf>.

11. Council of the European Union, *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast) - Letter to the Chair of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (LIBE)*, No. 6381/24, (Interinstitutional File: 2016/0222(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6381-2024-INIT/en/pdf>.
12. Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on asylum and migration management and amending Council Directive (EC) 2003/109 and the proposed Regulation (EU) XXX/XXX [Asylum and Migration Fund] – Letter to the Chair of the LIBE Committee of the European Parliament* No. 6365/24, (Interinstitutional File: 2020/0279(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_6365_2024_INIT&qid=1708680651602.
13. Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a common procedure for international protection in the Union and repealing Directive 2013/32/EU – Letter to the Chair of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (LIBE)*, No. 6375/24, (Interinstitutional File: 2016/0224/A(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6375-2024-INIT/en/pdf>.
14. Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council introducing a screening of third country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817 – Letter to the Chair of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (LIBE)*, No. 6403/24, (Interinstitutional File: 2020/0278(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6403-2024-INIT/en/pdf>.
15. Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council addressing situations of crisis and force majeure in the field of migration and asylum - Letter to the Chair of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (LIBE)*, No. 6379/24, (Interinstitutional File: 2020/0277(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_6379_2024_INIT&qid=1708682334921.
16. Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection and for the content of the protection granted and amending Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents - Letter to the Chair of the LIBE Committee of the European Parliament*, No. 6367/24,

(Interinstitutional File: 2016/0223(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6367-2024-INIT/en/pdf>.

17. Council of the European Union, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a Union Resettlement Framework and amending Regulation (EU) No 516/2014 of the European Parliament and the Council - Letter to the Chair of the LIBE Committee of the European Parliament*, No. 6368/24, (Interinstitutional File: 2016/0225(COD)), 2024 02 09. Prieiga internete: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6368-2024-INIT/en/pdf>.

18. European Commission, *Commission Staff Working Document – The EU framework on return counselling and the Reintegration Assistance Tool*, accompanying the document *Communication of the Commission to the European Parliament and the Council – The EU strategy on voluntary return and reintegration*, SWD(2021) 121 final, 2021 04 27. Prieiga internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0121>.

NACIONALINIAI TEISĖS AKTAI IR KITI DOKUMENTAI

1. 2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas, patvirtintas LR Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimu Nr. 998
2. *Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 m. nacionalinė programa*, patvirtinta 2015 m. kovo 20 d. Europos Komisijos sprendimu C(2015) 1731 (ir vėlesni pakeitimai) (naudojama santrumpa – **2014-2020 m. PMIF nacionalinė programa**)
3. *Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 m. veiksmų programa*, patvirtinta 2022 m. rugsėjo 4 d. Europos Komisijos sprendimu C(2022) 6488 (naudojama santrumpa – **PMIF veiksmų programa**)
4. *2021–2027 metų Europos Sąjungos fondų investicijų programa*, patvirtinta Europos Komisijos sprendimu Nr. C(2023)3762.
5. *Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planas „Naujos Kartos Lietuva“*, 2023.
6. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, patvirtintas 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206; (naudojama santrumpa – **UTPI**)
7. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymas, 1996 m. gegužės 21 d. Nr. I-1343
8. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas, 2000 m. kovo 28 d. Nr. VIII-1591
9. Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymas, 2014 m. spalio 9 d. Nr. XII-1215
10. *Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategija*, patvirtinta LR Seimo 2018 m. rugsėjo 20 d. nutarimu Nr. XIII-1484 “Dėl Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos patvirtinimo”
11. *Lietuvos migracijos politikos gairės*, patvirtintos LR Vyriausybės nutarimu 2014 m. sausio 22 d. Nr. 79 “Dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo”

12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. spalio 5 d. nutarimas Nr. 998 „Dėl Lietuvos valstybės paramos užsieniečių integracijai teikimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 171 „Dėl prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“
14. *Migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sistemos pertvarkos koncepcija*, 2022 m. gegužės 25 d. Vyriausybės pasitarimo protokolas Nr. 21, 1 kl. (pritarta)
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. lapkričio 10 d. nutarimas Nr. 931 „Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinės sutelkties plėtros programos patvirtinimo“
16. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. rugsėjo 20 d. įsakymas Nr. A1-616 „Dėl 2021–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinės sutelkties plėtros programos pažangos priemonės Nr. 09-003-02-02-07 „Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą“ aprašo patvirtinimo“
17. *Funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 m. veiksmų programą Lietuvoje aprašas*, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. liepos 21 d. įsakymu Nr. A1-487 „Dėl funkcijų pasiskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 m. veiksmų programą Lietuvoje“
18. *Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklės*, patvirtintos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. 1A-517 „Dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų veiksmų programos projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo“ (naudojama santrumpa – **PAFT**)
19. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. A1-683 „Dėl užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2015–2017 metų veiksmų plano patvirtinimo“
20. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. A1-755 „Dėl užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2018–2021 metų veiksmų plano patvirtinimo“
21. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. A1-755 „Dėl užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2020 metų veiksmų plano patvirtinimo“
22. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2020 m. spalio 15 d. įsakymas Nr. A1-97 „Dėl individualaus integracijos plano prieglobsčio gavėjui ar (ir) jo šeimos nariams parengimo, atnaujinimo ir integracijos stebėsenos bei pažangos vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“
23. Lietuvos Respublikos finansų ministras 2023 m. sausio 27 d. įsakymas Nr. 1K-28 „Dėl valstybės duomenų valdysenos 2023 metų programos patvirtinimo“
24. Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2021–2027 metų nacionalinės programos stebėsenos komiteto darbo reglamentas

25. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymas *Dėl 2022–2024 metų užsieniečių integracijos Vilniaus miesto savivaldybėje veiksmų plano patvirtinimo*. Prieiga internete: <https://sppd.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/10/J2sAHkqM4jg.pdf>.

3 PRIEDAS. NAUDOTI ANTRINIAI ŠALTINIAI

1. *ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės*, 2010, parengė LR finansų ministerija kartu su VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas ir VšĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“.
2. European Border and Coast Guard Agency (Frontex), *Good Practices on Returning Children with Families*, 2022. Prieiga internete: <https://prd.frontex.europa.eu/document/good-practices-in-returning-children-with-families-document/>.
3. European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, Blagoeva, T., Iliescu, A., Floristean, A. et al., *Interim evaluation of the Asylum, Migration and Integration Fund – Final report*, Publications Office, 2018. Prieiga internete: <https://data.europa.eu/doi/10.2837/709901>.
4. European Policy Centre, De Bruycker, P., De Somer, M., De Brouwer, Jean. L., *From Tampere 20 to Tampere 2.0: Towards a new European consensus on migration*, 2019. Prieiga internete: https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2020-01/Publication_Final.pdf.
5. European Return and Reintegration Network (ERRIN), *Facilitating a joint approach to return and reintegration*. Prieiga internete: https://returnnetwork.eu/wp-content/uploads/2019/10/Service-Provider-Leaflet-Template_Senegal_WEB.pdf.
6. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba, „Migracijos ir prieglobsčio paktas“ (Viešai pateikiama informacija). Prieiga internete: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/eu-migration-policy/eu-migration-asylum-reform-pact/>.
7. Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba, „Taryba ir Europos Parlamentas pasiekė proveržį dėl ES prieglobsčio ir migracijos sistemos reformos“ (Viešai pateikiama informacija). Prieiga internete: <https://www.consilium.europa.eu/lt/press/press-releases/2023/12/20/the-council-and-the-european-parliament-reach-breakthrough-in-reform-of-eu-asylum-and-migration-system/>.
8. Eurostat, „Lithuania EMN Country Factsheet 2022“, *Main developments in migration and international protection, including latest statistics*, 2022. Prieiga internete: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/c9df6565-5796-44a1-a53d-7a84f6d2a76c_en.
9. Generalinio advokato Nicholas Emiliou išvada, pateikta 2022 m. birželio 2 d., byla C-72/22 PPU.
10. International Organization for Migration (IOM), *Reintegration Handbook – Practical guidance on the design, implementation and monitoring of reintegration assistance*, 2019, p. 18–23. Prieiga internete: <https://publications.iom.int/books/reintegration-handbook-practical-guidance-design-implementation-and-monitoring-reintegration>.
11. Lietuvos Raudonasis Kryžius, *Stebėsenos ataskaita 2022*, 2022.

12. Lietuvos socialinių tyrimų centro etninių tyrimų instituto užsakymu atliktos visuomenės nuostatų apklausos 2019 m. rezultatai. Prieiga internete: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/02/Visuomen%C4%97s-nuostatos-apklauso-rezultatai_20191.pdf.
13. LR Vidaus reikalų ministerija, „Frontex“: Lietuva pirmauja pagal savanoriškų migrantų grąžinimų skaičių“, 2022 03 17. Prieiga internete: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/frontex-lietuva-pirmauja-pagal-savanorisku-migrantu-grazinimu-skaiciu/>.
14. Migracijos metraščiai 2014–2023 m, Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Prieiga internete: <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai/>
15. *Prieglobsčio sistemos vertinimas*, parengta pagal projektą Nr. PMIF-1.2.3-K-01-001, finansuojamą iš Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, 2022.
16. Rytų Europos Studijų Centras, *Atsako į Europos migracijos krizę ir migracijos politikos pokyčių ES bei Lietuvoje 2015–2020 m. apžvalga*, 2020.
17. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Prieglobsčio prašytojų priėmimo infrastruktūros organizavimas Lietuvoje*. EMN tikslinė studija, 2013.
18. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Prieglobsčio prašančių asmenų perkėlimas į Lietuvą: migrantų patirtys, ekspertų vertinimai, Lietuvos gyventojų nuostatos*, 2016.
19. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Trečiųjų šalių piliečių integracija į darbo rinką Lietuvoje*, EMN studija, 2018.
20. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo sąlygos trečiųjų šalių piliečiams, EMT studija, 2019.
21. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Sulaikymo ir alternatyvių sulaikymui priemonių taikymas įgyvendinant tarptautinės apsaugos ir grąžinimo priemones*, EMN studija, 2020.
22. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Lietuvos migracijos politika 2022 m.*, 2022.
23. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Sulaikymo ir alternatyvių sulaikymui priemonių taikymas Lietuvoje*, 2014.
24. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Nelydimi nepilnamečiai Lietuvoje: politika ir praktika*, 2014.
25. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Prieglobstį Lietuvoje gavusių užsieniečių integracija: teisinis reguliavimas ir situacija*, EMN tikslinė studija, 2015.
26. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Užsieniečių teisinio statuso keitimas Lietuvoje*, EMT tikslinė studija, 2015.
27. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Asmenų, kuriems prieglobstis nesuteiktas, grąžinimas: iššūkiai ir geroji praktika*, EMT studija, 2016.

28. Tarptautinė migracijos organizacija Europos migracijos tinklas (ENM), *Prieglobsčio prašytojų srutai: situacija Lietuvoje 2014–2016 m.*, EMT studija, 2017.
29. Užimtumo tarnyba, „Parama karo pabėgėliams iš Ukrainos“. Prieiga internete: <https://www.esf.lt/veiklos-sritys/parama-karo-pabegeliams-is-ukrainos/1167>.
30. Valstybės kontrolė, *Pagalba pabėgėliams, jų socialinė integracija. Išankstinio tyrimo ataskaita*, 2023.
31. Vidaus reikalų ministerija, *Lietuvos migracijos politikos krypčių įgyvendinimo ir migracijos procesų stebėsenos 2022 m. ataskaita*. Prieiga internete: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Migracija/LIETUVOS%20MIGRACIJOS%20POLITIKOS%20KRYP%C4%8CI%C5%B2%20%C4%AEGYVENGINIMO%20IR%20MIGRACIJOS%20PROCES%C5%B2%20STEB%C4%96SENOS%20ataskaita%202022.pdf
32. Vidaus reikalų ministerija, *Lietuvos migracijos politikos krypčių įgyvendinimo ir migracijos procesų stebėsenos 2022 m. ataskaita*, p. 3–7. Prieiga internete: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Migracija/LIETUVOS%20MIGRACIJOS%20POLITIKOS%20KRYP%C4%8CI%C5%B2%20%C4%AEGYVENGINIMO%20IR%20MIGRACIJOS%20PROCES%C5%B2%20STEB%C4%96SENOS%20ataskaita%202022.pdf.
33. VšĮ „Diversity Development Group“ (Viešai pateikiama informacija). Prieiga internete: https://www.diversitygroup.lt/fwp_portfolio/prab-protecting-rights-at-borders/.
34. VšĮ „Diversity Development Group“, *Virtuali realybė migrantų socialinei ir kultūrinei orientacijai bei įtraukčiai*, 2023. Prieiga internete: https://www.diversitygroup.lt/wp-content/uploads/2022/12/VRIN_FLYER_LIT.pdf.
35. VšĮ Diversity Development Group ir Lietuvos įvairovės chartija, *Imigrantų integracija į darbo rinką – kaip sekasi Lietuvai?*, 2021.
36. VšĮ Psichikos sveikatos perspektyvos, *Migrantų ir pabėgėlių psichikos sveikata*, 2023.
37. VšĮ Žmogaus teisių stebėjimo institutas, *Analitinė studija: migrantų ir prieglobsčio prašytojų situacija Lietuvoje*, 2023.